

LÄÄNE-VIRU RAKENDUSKÕRGKOOLO

Sotsiaaltöö õppetool

SOTSIAALTÖÖ-TEEMALISTE ÜLIÕPILASUURIMUSTE

KOGUMIK II

2012

Koostaja: Anu Varep, Meeli Männamäe

Võõrkeelekorrektorid: Sirje Jakobson, Sirje Tširkina

Tehniline toimetaja: Heli Freienthal

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
<i>Meeli Männamäe</i> 20 AASTAT SOTSIAALTÖÖ ERIALA ÕPETAMIST LÄÄNE-VIRUMAAL	6
I PERESOTSIAALTÖÖ	8
<i>Oksana Boitšuk</i> THOMAS GORDONI KASVATUSPÕHIMÕTETE RAKENDAMISE MÕJU LASTE JA VANEMATE VAHELISTELE SUHETELE	8
<i>Pille Ilves</i> PIKAAJALIST KOOSELU MÕJUTAVAD TEGURID	13
<i>Tiina Liiv</i> MURDEEALISTE LASTE VANEMATE PIKAAJALINE KODUST EEMAL TÖÖTAMINE	18
<i>Angela Olesk</i> VÕÕRSIL TÖÖTAMINE JA PERESUHTEDE: ISADE NÄGEMUS	23
<i>Heli Laanemäe</i> SOTSIAALTÖÖ KODUTA PEREDE RESOTSIALISEERIMISEL TUULEMAA SOTSIAALMAJUTUSÜKSUSE NÄITEL	28
II SOTSIAALTEENUSED JA ABIVÕIMALUSED	34
<i>Maie Klaas</i> ÕPILASKODU LAPSE SOTSIAALSE ARENGU TOETAJANA	34
<i>Marge Järvi</i> LAPSE TUGIISIKU TEENUSE KORRALDUS JA VÕRGUSTIKUTÖÖ TEENUSE OSUTAMISEL	40
<i>Evelin Tamm</i> PUUDEGA LASTE TUGIISIKUTEENUS TARTU LINNAS	44
<i>Maarika Kits</i> KIRIKUTE OSATÄHTSUS SOTSIAALHOOLEKANDES-VÕIMALUSED JA PROBLEEMID (TARTU LINNA NÄITEL)	49
<i>Piret Pullat</i> LOOMATERAAPIA MÕJU TÖÖS SOTSIAALSELT TÕRJUTUD NOORTEGA	54

III SOTSIAALTÖÖ VANGLAS	59
<i>Marilyn Küisler</i> KINNIPEETAVATE REHABILITATSIOON VANGLAST VABANEDES	59
<i>Eerika Luukas</i> SOTSIAALPEDAGOOGILISED PROGRAMMID JA KÄITUMISE MUUTUS –KINNIPEETAVATE NÄGEMUS TARTU VANGLA NÄITEL.....	64
IV SOTSIAALTÖÖ PUUETEGA INIMESTEGA.....	69
<i>Kersti Puskar</i> ERIHOOLDEKODU SOTSIAALNE KESKKOND KLIENTIDE TOIMETULEKUOSKUSTE MÕJUTAJANA	69
<i>Madli Pappel</i> ELAMINE KOGUKONNAS – VÕIMALUS INTELLEKTIPUUDEGA INIMESTELE	74
V SÕLTUVUSPROBLEEMID.....	79
<i>Erika Kalvet</i> HASARTMÄNGUSÕLTUVUS JA SELLEST VABANEMINE.....	79
VI KARJÄÄRIVALIKUD	84
<i>Anu Varep</i> ABITURIENTIDE KARJÄÄRIPLANEERIMINE JA KUTSEVALIKUT MÕJUTAVAD TEGURID	84
VII LOOVUS JA VABATAHTLIK TEGEVUS SOTSIAALTÖÖS	90
<i>Annika Arnek</i> LOOVAD VÕIMALUSED IGAPÄEVAELU TOETAMISEKS.....	90
<i>Eerika Kiviloo</i> VILJANDI JA LÄÄNE – VIRUMAA PUUETEGA INIMESTE ORGANISATSIOONIDE JUHTIDE MOTIVATSIOON VABATAHTLIKUKS TEGEVUSEKS.....	95
VIII SOTSIAALTÖÖ ERIALA	100
<i>Rutt Vihtre</i> SOTSIAALTÖÖ JA SOTSIAALTÖÖTAJA MUUTUSTE PROTSESSIS JÄRVAMAAL.....	100

SISSEJUHATUS

Hea lugeja!

Hoiad käes Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö erialal aastatel 2010-2011 teostatud huvitavamate lõputööde kogumikku nr 2. Kogumiku koostamise põhimõtteks on läbilõike andmine erinevatest teemavaldkondadest, milles teeme üliõpilasuuringuid.

Rakendusuuringu teostamine kas oma töö või ühiskonna probleemsel teemal annab üliõpilasele hea kogemuse erialaseks kasvuks ja on proovitööks magistriõppesse minejaile.

Kogumiku eesmärk on:

- tutvustada sotsiaaltöö õppetoolis tehtud rakendusuuringuid;
- tunnustada uurimuste autoreid ja üliõpilaste juhendajaid;
- pakkuda praegustele ja tulevastele sotsiaaltöö eriala üliõpilastele mõtteid ja innustust uurimistöö tegemiseks.

Uuringutes on olulisel kohal pereprobleemid: suhted, erinevad peremudelid - seega peresotsiaaltöö. Alati on huvipakkuvad klientide rahuloluuuringud. Seekord uuritakse kahes töös tugiisikuteenust.

Töodes kajastatakse erinevate gruppide elu- ja toimetulekuküsimusi. Siinkohal võib märkida kodutuid, sotsiaalselt tõrjutuid, kinnipeetavaid ja sõltlasi.

Tänapäeva märksõnad on loovus, innovaatus, kodanikuühiskond, karjääriline ja vabatahtlik tegevus. Ka need teemad kajastuvad uurimustes. Uuritakse kiriku tegevust inimeste sotsiaalsete probleemidega toimetuleku toetamisel.

Sotsiaaltöötaja ametit on kaasaja Eestis peetud paarkümmend aastat, seega on vajadus uurida ka sotsiaaltöötaja tööd.

Täna kogumiku valmimisele kaasaaitajaid- õppejõude: koostajat Anu Varepit, uurimistööde juhendajaid, võõrkeelekorrektoreid Sirje Jakobsoni ning Sirje Tširkinat, tehnilist toimetajat Heli Freienthali.

Tunnustame üliõpilasi-vilistlasi, kes on uurinud väga erinevaid teemasid.

Head lugemist!

Meeli Männamäe
Sotsiaaltöö õppetooli juhataja

20 AASTAT SOTSIAALTÖÖ ERIALA ÕPETAMIST LÄÄNE-VIRUMAAL

Meeli Männamäe, Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö õppetooli juhataja

2011/2012. õppeaastal tähistame Lääne-Virumaal sotsiaaltöölase hariduse andmise 20. aastapäeva. Sotsiaalhooldaja ja sotsiaalpedagoogi erialadest endises Rakvere Pedagoogikakoolis kasvas välja sotsiaaltöö eriala, mida õpetatakse rakendusliku kõrghariduse õppekava alusel Lääne-Viru Rakenduskõrgkoolis. Sotsiaalpedagoogi eriala õpetatakse TLÜ Rakvere Kolledžis.

Kooli ajaloost

Sotsiaalhooldaja eriala õpetati Rakveres aastatel 1992–2002: lõpetanuid oli päevaõppes 100, kaugõppes 83. Sotsiaalpedagoogi eriala õpetati aastatel 1992–2000, lõpetanuid päevaõppes 150, kaugõppes 38. 2001. a kool reorganiseeriti ning Rakvere Pedagoogikakooli ja Mõdriku Tehnikumi baasil loodi Lääne-Virumaa Kutsekõrgkool Mõdrikul. Alates 2002. aastast on Mõdrikul lõpetanud sotsiaaltöö eriala kokku 752 õppurit. Rakendusliku kõrghariduse andmine sotsiaaltöö erialal on olulisel määral kujundanud kooli nägu. 2005. aastal sai sotsiaaltöö õppekava rahvusvahelise akrediteeringu. Sotsiaaltöö eriala õppekava vastab kõrgharidusstandardile ja sotsiaaltöötaja III kutsestandardile. Alates 2007. aastast kannab kool Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli nimetust. 2011. aastal läbisime edukalt üleminekuhindamise, mis tähendab, et võime edasi õpetada sotsiaaltöö eriala. Tänapäeval on koolis võimalik õppida ka töökohapõhises õppes ja kaugõppes hooldustöötaja eriala ning saada kutseharidus.

Mis iseloomustab meie eriala ja õppijat

Üheks iseloomulikuks asjaoluks on kindlasti see, et enamus õppijatest tuleb Lääne- ja Ida-Virumaalt, Järvamaalt ja Jõgevamaalt. Motiveeritud soovijale anname võimaluse tasemehariduse omandamiseks, eelnev töökogemus sotsiaalvaldkonnas ei ole nõutav. Mehi on sotsiaaltöö eriala vilistlaste seas kahjuks vähe. Muukeelse kooli lõpetanul on võimalus õppida intensiivselt eesti keelt. Viiendik õppekavast hõlmavad praktika erinevad liigid, neist saadud kogemusi peavad lõpetanud oma tugevuseks tööturul konkureerimisel. Praktikal on käidud ka Inglismaal, Soomes ja Lätis. Praktika laste, noorte, puudega inimeste ja eakatega annab hea klienditöö oskuse.

Üks viimaseid praktikauendusi õppekavas on vabatahtliku tegevuse praktika, mis on leidnud õppijatelt positiivset tagasisidet. See eeldab üliõpilaselt initsiatiivi, iseseisvust ja loovust. Üliõpilane saab osaleda ka Loovuslektuuriumis, mis põhineb vabatahtlikul tegevusel. Arvame, et oleme selles valdkonnas õigel teel. Euroopas oli 2011. a kuulutatud vabatahtliku tegevuse aastaks.

Sotsiaaltöö õppetool teeb koostööd paljude regiooni hoolekande- ja haridusasutuste, organisatsioonide ja omavalitsustega. Laste- ja noortepraktika sooritatakse tava- ja erikoolides, noortekeskustes ja -laagrites, asenduskodudes, päevakeskustes, turvakodudes; täiskasvanute hoolekandepraktika tava- ja erihooldekodudes, sotsiaalabikeskustes, töötute aktiveerimiskeskustes, vaimse tervise keskustes, avahoolekandes, omavalitsustes. Ametnikupraktika toimub kohalikes omavalitsustes, kriminaalhooldusosakondades, töötukassas, kinnipidamisasutustes.

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

Tihedam koostöö on Lääne- ja Ida-Virumaa praktikaasutustega, eriti nendega, mille esindajad kuuluvad sotsiaaltöö eriala õppekava nõukogusse (Rakvere Sotsiaalabikeskus, Rakvere Linnavalitsus, Haljala ja Vinni vallavalitsus, MTÜ Kirilill).

Esmakursuslastele on kohanemisel abiks tugiüliõpilased-tuutorid. Päevaõppes viiakse läbi algaja õppija kursus, kus õpitakse tuleviku planeerimist, aja- ja enesejuhtimist ning kõrgkoolis vajalikke õpioskusi. Võimalik on rakendada VÕTA-t – varasema õpi- ja töökogemuse arvestamist õppekava täitmisel. Koolis töötab psühholoogiline- ja karjäärinõustaja.

Olulisel kohal õppekavas on üliõpilas- ja rakendusuuringute läbiviimine. Eriala saab lõpetada nii lõputöö kui lõpueksamiga. Oleme koostanud kaks kogumikku parematest üliõpilastöödest. Ka õppejõud tegelevad rakendusuuringutega. Kogume teavet vilistlaste edusammudest ja karjääriteest, uurime elu- ja edulugusid, teeme rahulolu-uuringuid ja –küsitlusi, LVRKK-s õppijaid.

Mitmed vilistlased on meie õpetajate käe all lõpetanud sotsiaalala kaks korda: esialgu sotsiaalhooldaja või -pedagoogi, seejärel sotsiaaltöö eriala ning suundunud magistriõppesse ülikoolidesse.

Arvame, et anname sotsiaaltöö eriala lõpetanutele hea baashariduse edasiliikumiseks karjääriredelil, platvormi edasiõppimiseks, innustust enesearendamiseks. Lääne-Viru Rakenduskõrgkoolis hariduse omandanud sotsiaaltöötajad viivad õpitud oskusi ellu kõikjal Eestis. Oleme rõõmsad oma toredate õppurite ja nende saavutuste üle! Õppimine ja professionaalne areng ei lõpe kooli lõpetamisega. Soovime oma vilistlastele, õppuritele ja õpetajatele jõudu elukestvaks õppeks ja täname koostööpartnereid.

I PERESOTSIAALTÖÖ

THOMAS GORDONI KASVATUSPÕHIMÕTETE RAKENDAMISE MÕJU LASTE JA VANEMATE VAHELISTELE SUHETELE

Oksana Boitšuk

Juhendaja: Nelly Randver

Oksana Boitšuk lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli 2011. aastal

РЕЗЮМЕ

Оксана Бойчук (2011). Дипломная работа: «Влияние принципов воспитания Томаса Гордона на взаимоотношения детей и родителей». Ляэне – Вирумааская Высшая Прикладная Школа, Мыдрику. Работа содержит 66 листов, два дополнения и перечень из 47 использованных источников информации, шесть из которых на иностранном языке, пять взяты из интернета.

Модель Гордона даёт методы и навыки, которые делают отношения между людьми более демократичными. В последние годы курсы Гордона проходили и в Эстонии, это новый опыт для нашего государства. Очевидно, что подобные мероприятия будут иметь место и в будущем, потому что социальных проблем, на решение которых эти курсы направлены, много. Поэтому встают вопросы: насколько эффективными были курсы, кто принимал в них участие, что люди ждали от курсов и соответствовал ли конечный результат их ожиданиям. Также важно, как повлияли на курсы культура и традиции нашей страны, которые отражаются в межличностных отношениях, в процессе воспитания и восприятия мира людьми. Это помогло бы выяснить, как применение принципов Гордона влияет на семейные отношения с точки зрения социально – культурного контекста Эстонии.

При сборе данных использовался качественный метод: была составлена полуструктурированная анкета для родителей, прошедших обучение в школе Гордона. В исследовании приняли участие 10 человек из разных городов Ида – Вирумаа.

Результаты исследования показали, что применение модели Гордона подразумевает уважительное и серьезное отношение к детям, при котором только и возможно добиться доверия ребенка и мотивировать его вести себя определенным образом. Дети и родители рассматриваются как партнеры. Это отличает принципы Гордона от авторитарного воспитания, когда взрослый всегда прав и ребенок должен беспрекословно подчиняться. Также выяснилось, что люди получают информацию о Семейной Школе Гордона от организаций, занимающихся молодежью, и от чиновников; причиной прохождения курсов стали проблемы в общении с детьми (непослушание, вранье и т.д.). До прохождения курсов родители чаще всего использовали методы воспитания, которые характеризуют авторитарный стиль – применение власти при решении конфликтов, наказание, выговоры. Выяснилось, что родители замечали перемены в своих отношениях с детьми уже во время курсов. Они стали применять новые стратегии поведения вместо обычных наказаний, стали

помогать детям самим находить решения проблем. Дети сделались более ответственными и стали больше считаться с чувствами и потребностями окружающих. Также можно заключить, что методы Гордона соответствуют социально-культурному контексту Эстонии.

Ключевые понятия: метод решения конфликтов без проигравших, тренинг эффективности родителей, воспитание, социальность, гуманистический подход, я – сообщение.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Vanemaid süüdistatakse noorte hädaes ja ka neis probleemides, mida noored väidetavalt ühiskonnale tekitavad. Poliitikud ja ametnikud süüdistavad vanemaid selles, et nood kasvatavad üles põlvkondade viisi kambas jõlkujaid, teismelistest mõrvareid, vägivaldseid kooliõpilasi ja kurjategijaid. Kui lapsed ei saa koolis hakkama, väidavad õpetajad ja koolijuhid, et selles on süüdi vanemad. Ning samas - kes aitaks vanemaid? Neid süüdistatakse, kuid ei koolitata. Igal aastal võtavad miljonid vastsed emad-isad endale ülesande, mis on üks raskemaid üldse – nad hakkavad hoolitsema imiku eest, tillukese inimese eest, kes on algul täiesti abitu. Kas on olemas töö, mis oleks veel raskem või esitaks suuremaid nõudmisi? Ja samas – kui palju vanemaid selleks ette valmistatakse? Millised vanemate treeninguprogrammid on olemas? (Gordon 2003). Tänapäeval on tuntuks saanud Gordoni praktika. Peaaegu igauks on kuulnud aktiivsest kuulamisest, mina-sõnumitest ja kaotajateta konflikti lahendamise meetodist. Gordoni mudel on aastate jooksul saanud osa sellest, kuidas suhtlemisest ja konfliktide lahendamisest räägitakse. Mudel õpetab meetodeid ja oskusi, mille kasutamisel muutuvad inimestevahelised suhted aina demokraatlikumaks. Uurimuse eesmärgiks oli teada saada, kuidas Gordoni mudeli rakendamine mõjutab laste- ja vanematevahelisi suhteid Eesti ühiskonnas. Lõputöö eesmärgi täitmiseks püstitati järgmised ülesanded:

- uurida, mida koolitustel osalejad ootavad ja kas treeningute tulemused vastavad nende ootustele;
- uurida, kuidas Gordoni kasvatusmudeli põhimõtted vastavad Eesti ühiskonnas levinud kasvatusmudelitele;
- teada saada, kuidas Gordoni mudeli rakendamine mõjutab vanemate- ja lastevahelisi suhteid;
- uurida, mis võiks olla koolitustes teisiti, millised pere toetavad üritused võiksid veel olla;
- uurida, milliseid oskusi vanemad kasutavad oma igapäevastes suhetes lastega.

TEOREETILINE ALUS

Antud uurimuse teoreetiliseks aluseks oli C. Rogersi humanistlik teooria, samuti toetus autor Th. Gordoni kogemustele. C. Rogersi teooria on kliiniline, põhineb kogemustel ning klienditööl. Selle poolest sarnaneb see Freudi teooriaga. C. Rogersi teooria on rikas ja arenenud, hästi läbimõeldud ja loogiline ning selle rakendamine laiaulatuslik. C. Rogers näeb inimesi põhiliselt positiivsetena. Ta näeb vaimset tervist elu normaalse kestvuse protsessina,

samas kui psüühilised haigused, kuritegevus ja teised inimeste probleemid on kõrvalekalded sellest loomulikust protsessist (Boeree 1998, 2006). Vanemad peavad suhtuma rahulikult lapse hälbivasse käitumisse/probleemi/haigusse, sest laps ei ole hälbiv käitumine, probleem või siis haigus. Laps on laps, isiksus, kuid mitte probleem ise (Levi 2005). Teoreetilises osas seostatakse erinevaid lähtekohti ning vaadeldakse Gordoni Perekooli meetodeid. Uuritakse Gordoni mudeli praktilist rakendamist Eesti ühiskonnas ning tuuakse välja, milliste probleemidega puutuvad kokku lapsed ja nende vanemad.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Uurimismeetodiks valiti kvalitatiivne meetod, mille puhul uurija teeb teaduslikke järeldusi, toetudes eelkõige konstruktivistlikele perspektiividele või kaitse/osalus tüüpi uuringutele või kasutab mõlemat võimalust. Andmete kogumise meetodiks on valitud individuaalne poolstruktureeritud teemaintervjuu, mis on kvalitatiivsete uurimuste peamine meetod. Intervjuu suur eelis teiste andmekogumismeetodite ees on paindlikkus, võimalus reguleerida andmekogumist vastavalt olukorrale ja vastajale. Andmete analüüsi kergendamiseks on intervjuus kolm plokki, mis kajastavad järgmisi teemasid: Gordoni koolitusmudeli õpetamise erinevad aspektid; vanemate eesmärgid Gordoni kasvatusmudeli rakendamisel ja mudeli efektiivsuse hindamine; Gordoni mudeli rakendamise mõju ning selle kohandamise võimalused Eesti traditsioonidega. Intervjuud viidi läbi individuaalsetel kohtumistel Gordoni Perekooli läbinud peredega. Vestlused lindistati küsitletavate nõusolekul. Iga intervjuu võttis aega keskmiselt 15 minutit.

Valim ja uuringu eetiline aspekt

Uurimistöö subjektideks on Eestis elavad perekonnad, kes on läbinud Gordoni Perekooli koolituse. Uurimises osalemine oli vabatahtlik ja anonüümne. Katseisikud said teada, millised on töö eesmärgid ja seda, et töö autor on Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli üliõpilane ning et nendelt saadud andmeid kasutatakse ainult lõputöö kirjutamisel. Peale töö läbiviimist saavad nad tutvuda autori poolt tehtud andmete analüüsi tulemustega. Seega on katseisikutele tagatud konfidentsiaalsus. Uuringu käigus viidi läbi 10 intervjuud lastevanematega, kes läbisid Gordoni Perekooli. Respondendid olid vanuses 27 kuni 48 aastat. Vastused näitasid, et keskmises perekonnas on kaks last. Laste vanus oli väga erinev, mõned küsitlemise ajal juba täisealised. Osa lapsi olid respondentide oma lapsed, osa lapsendatud.

Andmete analüüsi metoodika

Uurimuse käigus kogutud empiirilise materjali töötlemisel kasutas töö autor intervjuutekstide esmast analüüsi. Kõigepealt toimus intervjuude transkribeerimine, mille käigus algas teksti esmane kodeerimine. See tähendab, et intervjuu tekstidest leiti koodid. Uurimismaterjali mitmekordse lugemise, kodeerimise ja sarnasuse leidmisel kujunesid teemade tuumkategooriad ja koodid. Kodeerimine on andmete laialijagamise ja uuesti kokku kogumise protsess. Andmed jaotatakse laiali, kui nad on lagunenud ribadeks, lõikudeks või osadeks. Need fragmendid korrastatakse uuesti kodeerimise teel, et luua uut arusaama, mis uurib sarnasusi ja erinevusi paljude erinevate juhtumite kaudu (Ezzy 2002).

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Autoritaarne kasvatus, kus lapselt nõutakse tingimusteta sõnakuulmist ja püütakse lämmatada lapse oma tahet, põhineb täiskasvanu võimul ja tingimustel, kus lastele õpetatakse kuulekust, täiskasvanu austamist ja vaikimist. Kui lapsed seda ei tee, siis järgneb sellele sageli karistus. Sellise kasvatus tulemusel kasvavad lapsed iseseisvuseks ja mahasurutuiks. Tulemused näitasid, et Gordoni Perekool mõjutab vanemate ja laste suhteid ja käitumist positiivselt. Koolitusel pööratakse tähelepanu vanemate õpetamise tähtsusele, sest on olukordi, milles traditsioonilised kasvatusmeetodid ei anna tulemust. Gordoni mudeli rakendamine eeldab lugupidavat ja tõsist suhtumist lapsedesse, alles siis on võimalik saavutada lapse usaldust ning motiveerida teda käituma teatud viisil. Vanemaid ja lapsi käsitletakse kui partnereid. See eristab Gordoni seisukohti autoritaarsest kasvatuses, mille puhul on täiskasvanul tingimusteta õigus ja laps peab temale alluma. Uurimistulemustest selgus veel, et inimesed saavad informatsiooni koolitustest noortega tegelevate asutuste ja ametnike kaudu, et koolituse läbimise põhjuseks olid probleemid suhetes lastega (nt laste sõnakuulmatus, valetamine jne). Enne koolituse läbimist kasutasid vanemad tavaliselt kasvatusmeetodeid, mis iseloomustavad autoritaarset kasvatusstiili – võimu kasutamist konfliktide lahendamisel, karistusi, noomitusi. Vahel olid kasvatusmeetodid vastuolulised (karistuse ja kiitmise erinevad kombinatsioonid). Rangete ja nõudlike lastevanemate kasvatuspõhimõtted on sama kahjulikud kui liigselt hellitavate vanemate omad. Gordoni Perekooli abil lootsid vanemad luua paremaid suhteid oma lastega, et vältida laste emotsionaalset eemaldumist. Tuli välja, et vanemad täheldasid muutusi oma ja laste käitumises juba koolituste ajal. Nad hakkasid kasutama uusi suhtlemismustreid tavapärase karistamise asemel, hakkasid aitama oma lastel iseseisvalt leida probleemidele lahendusi. Lapsed muutusid vastutustundlikumaks ning hakkasid rohkem arvestama teiste vajadustega. Võib järeldada, et Gordoni mudel sobib rakendamiseks Eesti sotsiaalkultuurilises kontekstis ja et tänapäeval on see mudel efektiivne. Respondendid avaldasid soovi, et Gordoni Perekool oleks rohkem Eestis levinud, eriti lasteaia ja algkoolis käivate laste vanemate, kasvatajate ja õpetajate seas.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Allik, J., Realo, A., Konstabel, K. 2003. Isiksusepsühholoogia. Tartu. Tartu Ülikooli Kirjastus;*
- Campbell, R. 2002. Meie laps: tingimusteta armastus. Tallinn. Logos;*
- Ezzy, D. 2002. Qualitative Analysis - Practice and innovation. Allen and Unwin, Crows Nest, NSW;*
- Фуллер, Эндрю. 2010. Рожденные бунтовать. Москва. Рипол Классик;*
- Gordon, T. 2003a. Millist last tahate teie? Kuidas arendada lapses enesedistsipliini? Puhja vald. Väike Vanker.*
- Gordon, T. 2003. Tark lapsevanem. Tallinn. Väike Vanker;*
- Ginott, H. G. 2006. Lapsed ja meie. Tallinn. Odamees;*
- Hansson, J., Oscarsson, C. 2006. Õnnelikud lapsed: raamat lapsevanemaks olemisest. Tallinn. Varrak;*
- Houghton, B. 2000. Hea laps. Tallinn. Varrak;*

- Korp, E.; Leppiman, A.; Meres, T.; Vaher, A. 2002.** *Laps. Elu, probleemid ja lahendused.* Tallinn;
- Kropp, P. 2001.** *Mina olen lapsevanem, sina ole laps.* Tallinn. Odamees;
- Krull, E. 2000.** *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat.* Tartu. Tartu Ülikooli Kirjastus;
- Kuurme, T. 2003.** *Kasvatuse võim ja võimetus.* Tallinn. TPÜ Kirjastus;
- Laherand, M-L. 2008.** *Kvalitatiivne uurimisviis.* Tallinn. Medicina;
- Леву, Владимир. 2007.** *Как воспитать родителей, или новый нестандартный ребенок.* Москва. Издательство «Торбоан»;
- Niiberg, T. & Linnas, M. 2007.** *Laps läheb lasteaeda.* Tartu. Atlex;
- Никандров, В. В. 2007.** *Психология.* Москва. Издательство «Проспект»;
- Pandis, M. (koostanud). 2004.** *Kasvatusteadused muutuste ajateel.* Tallinn. TPÜ Kirjastus;
- Penthin, R. 2003.** *Agressiivne laps.* Tallinn. Kunst;
- Pirog, I. 2010.** *Kak vospitat lentjaja?* <http://www.ivanpirog.com/posts/kak-vospitat-lentyaya/#more-333> (25.05.2010);
- Saarna, M. (2007).** *Paremad suhted, parem elu ehk mida tehakse Gordoni perekoolis.* Kodutohter märts, 52 – 55;
- Семейная школа Гордона. 2008.** *Рабочая тетрадь участников. Семейный центр «Я и ты»;*
- Siplane, A. 2005.** *Eesti kasulaps 2005.* Tallinn. Eesti Kasuperede Liit;
- Sorokova M.G. 2003.** *Sistema M. Montessori. Teoria i praktika.* Moskva ACADEMIA;
- Столяренко, Л. Д. 2005.** *Основы психологии.* Ростов-на-Дону, издательство «Феникс».
- Sutrop, M., Valk, P., Velbaum, K. 2009.** *Väärtused ja väärtuskasvatus.* Tartu. Tartu Ülikooli Eetikakeskus;
- Wood, C. 2003.** *How We Talk To Our Children An Evaluation Of Parent Effectiveness Training For The Development Of Emotional Competence.* University of Tasmania;

PIKAAJALIST KOOSELU MÕJUTAVAD TEGURID**Pille Ilves**

Juhendaja Anu Leuska

Pille Ilves lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli 2011. aastal

SUMMARY

Pille Ilves (2011). „Factors influencing long-term cohabitation“. Lääne-Viru College. Social work specialty. This thesis is 53 pages long and contains 1 chart. It has 31 references. The sample in the research consists of 14 cohabiting couples who have lived together for 20 and more years. Beside traditional marriage there is an increased emergence of family forms based on unmarried cohabitation that have to carry same values and fulfill similar social functions in society. Theoretical starting points of the thesis are social-ecological system theory and role theory that considers family development through changes and is about the plurality of roles, about the need of more flexible adoption of new roles in changing family relationships. The research method used is qualitative research method – half-structured interviews with cohabiting couples. The aim of the thesis is to study the factors influencing cohabitation and the changes in family relationships on the example of the couples with long-term cohabitation experience.

According to the tasks of the thesis there were following research tasks set:

- study the essence of a family and factors influencing cohabitation on the basis of scientific literature.
- determine the inner and outer factors that influence/favour long-term cohabitation.
- determine the considerations that made the family choose this type of cohabitation form.
- find out whether and how have the changes in society affected/changed family relationships.
- study how have the roles inside the family changed while the relationship progressed.

On the basis of the results of the research the author finds that the choice of a form of cohabitation depends not only on formed values and personality traits but also on public opinion and state policy. In a long-term cohabitation the roles inside a family have become closer and the cohabiting couple's willingness to replace each other in them has increased while relationship progressed. It was found that changes in society have brought new roles into a modern family from the parental standpoint as well as from the immediate network of the family. Bringing out the inner and outer factors that influence the cohabitation the author finds that persons' personality traits, communication skills, coping with stress and the existence of children are important for couples. The research shows that cohabiting couples with children consider country's child- and family-friendly attitude and offering different services to families more important than financial support. In this thesis the author has pointed out her own propositions for prevention of social risks.

Keywords: family, different types of cohabitation, roles.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Perekond on ühiskonna üks tähtsamaid sotsiaalseid institutsioone. Kui varasemalt oli aktsepteeritud valdavalt registreeritud abielu, siis järjest enam leiavad tunnustamist ka paaride vaba kooselu erinevad vormid. Sõlmitavat abielu ei käsitleta tihti elupõlisena – abielude lahutamine, samuti ka registreerimata kooselu lahkumine, on muutunud paljudes riikides üpris tavaliseks. Selle tagajärjel tekib ka mitmeid kordusabielule rajatud perekonnatüüpe, kus erinevate laste ja/või laste ja nendega kooselavate vanemate vahel puudub veresugulussuhe (Tiit 2003). Uurimistöö teema valik tulenes soovist teada saada ja analüüsida, millised tegurid mõjutavad kooselu. Töös on käsitletud abielu ja kooselu kui samasisulisi mõisteid. Uurimistöö **eesmärk** oli uurida kooselu mõjutavaid tegureid ja muutusi peresuhetes pikaajalise kooselu kogemusega paaride näitel.

Eesmärgist tulenevalt seati tööle järgmised uurimisülesanded:

- uurida teaduskirjanduse põhjal perekonna olemust ja kooselu mõjutavaid tegureid;
- uurida, millised sisemised ja välised tegurid mõjutavad/soodustavad pikaajalist kooselu;
- uurida, millistel kaalutlustel on perekond valinud selle kooseluvormi;
- uurida, kas ja kuidas on ühiskonna muutused peresuhteid mõjutanud/muutnud;
- uurida, kuidas on suhte arenedes muutunud peresisesed rollid.

TEOREETILINE ALUS

Uurimistöö toetub sotsio-ökoloogilisele süsteemiteooriale ja rolliteooriale. Sotsio-ökoloogilise süsteemiteooria kohaselt arenevad inimesed muutuste kaudu, pidevalt adapteeruvatena ollakse interaktsioonis oma keskkonna paljude aspektidega, muutes nii keskkonda kui muutudes selle mõjul ise. Sotsio-ökoloogilise süsteemiteooria kohaselt võib perekonda vaadelda kui gruppi, mis on sõltuvuses ümbritsevast elukeskkonnast, olles ise nii keskkonna looja kui selle produkt. Rolliteooria kohaselt omandatakse rollid sotsialiseerumise käigus ja määratletakse sellega, mida ootavad rollitäitjalt teised inimesed. Mida paindlikum on erinevate rollide omaksvõtt, seda paremini tullakse toime muutustega elus. Rolliteooria väidab, et inimeste tegevused, ülesanded ja suhted olenevad rollide jaotumisest. Pikemalt peatus autor ka perekonna olemusel, tuues välja perekonna funktsioonid ning erinevad kooseluvormid. Lisaks käsitleti sisemisi ja välimisi tegureid, mis mõjutavad pikaajalist kooselu.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Töös kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit. Uurimuse eesmärk oli püüda lähemalt süveneda kooselu mõjutavatesse teguritesse ning saada teada indiviidide arvamusi, hoiakuid ja mõttelaadi kõige paremini väljendavat infot. Andmekogumisel erinevate paaride pikaajalist kooselu mõjutavate tegurite väljaselgitamiseks kasutas autor poolstruktureeritud intervjuud ja

vaba vestlust intervjuu alguses ning lõpuosas. Üldandmetest parema ja kiirema ülevaate saamiseks kasutati ankeeti, mis oli saadetud küsitletavatele eelnevalt välja e-posti teel või täideti ankeet vahetult enne intervjuu algust. Intervjuud kooselupaaridega viidi läbi ajavahemikus jaanuar kuni märts 2011. Intervjuud viidi läbi paariintervjuuna, kus mõlemad kooselupooled said kordamööda rääkida. Kokku viidi läbi 14 intervjuud, mille kestvus oli kaks kuni kolm tundi.

Valim ja uuringu eetiline aspekt

Uurimistöö valimi moodustasid 20 ja enam aastat koos elanud abielu/kooselupaarid. Uuringu valimi näol oli tegemist mittetõenäosusliku mugavusvalimiga, kuna küsitletavateks olid uurija isiklikud tuttavad, töö- ja õpingukaaslased ning seetõttu pole uuringus saadud tulemused ega selle põhjal tehtud järeldused üldistatavad kogu populatsioonile. Intervjuu viidi läbi mõlema osapoole juuresolekul. Intervjuule eelnevalt tutvustati paaridele konfidentsiaalsuse põhimõtteid, mis tähendab, et uurimistöö tulemusi ei avaldata kolmandatele isikutele. Respondente teavitati uurimistöö eesmärkidest ja andmete kasutamisest. Tekstinäidete juures kasutati respondentide nimede asemel kodeerimist. Koodi tähendused on järgmised: esimene uuritav kooselupaar (1-N, 1-M), teine (2-N, 2-M) jne.

Andmete analüüsi meetodika

Salvestatud intervjuud transkribeeriti ning saadud tekstilised andmed kodeeriti ja moodustati kategooriad. Uurimuse eesmärgist lähtuvalt jagati poolstruktureeritud intervjuu teemad ja küsimused kolme ploki: üldandmed ja taust, kooselu sisemised mõjutegurid ning kooselu välised mõjutegurid. Uuringu tulemuste analüüs algas andmestiku liteerimisega, mille all mõeldakse salvestatud intervjuu sõnasõnalist üleskirjutamist. Autor tõlgendas saadud vastuseid ja võrdles neid. Saadud vastustest moodustati klassifikatsioon-kategooriad (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2005). Töös kasutati peamiste uurimistulemuste väljatoomisel respondentide tsitaate. Tsiteerimisel kasutas autor koode, mis koosnesid sulgudes asuvast paari tähisest.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Perekond ja ühiskond on vastastikusel sõltuvuses ja mõjutustes. Ühiskonnas toimunud nihked väärtustesüsteemis ja rõhuasetus, mis on kandunud edule ja heaolule, võivad olla üheks põhjuseks, mis on viinud praegu perekonna kui institutsiooni nõrgenemisele. Lahutused ning kordusabielud on tekitanud rea uusi peretüüpe, kus poolõed-poolvennad võivad olla pärit erinevatest abieludest/kooseludest. Uute peretüüpide tekkega on teisenenud ka sugulussidemetel põhinevad tugivõrgustikud ning nende roll. Seetõttu on ka vanavanemate põlvkonnal sageli raske võtta omaks muutunud väärtushinnanguid ning uued perekonnatüübid muudavad sugulussuhted keeruliseks. Antud uurimistöö tulemuste põhjal võib väita, et lisaks traditsioonilisele abielule valitakse järjest enam kooseluvormideks vabaabielul, külalisabielul ja kordusabielul põhinevad suhted. Uuringu tulemustele tuginedes võib väita, et pikaajaline kooselu ei sõltu kooselu vormist. See, millise kooseluvormi paar valib, sõltub paljuski väljakujunenud väärtushinnangutest ja isikuomadustest. Ühiskondliku arvamuse mõju kooselu vormi valiku juures tõid välja kõik abielu-, külalis- ja kordusabielupaarid. Vabaabielupaarid tunnistasid, et on ühel või teisel moel tundnud ühiskonnapoolset halvustavat suhtumist. Uue, ühiskonna peresuhete vaateid mõjutava tegurina toodi välja meedias levivate seisukohtade avaldamist, kus jäetakse tähelepanuta peresuhetega kaasnevad kriisid ning seeläbi püütakse

paarisuhteid tervikuna idealiseerida. Pikaajses kooselus olevad paarid leidsid, et suhte arenedes on peresised rollid lähenenud ja on suurenenud valmisolek üksteist nendes asendada. Leiti, et ühiskonnas toimuvad muudatused on toonud kaasaja perekonda uusi mittetraditsioonilisi rolle nii vanemlikkuse seisukohalt kui perekonna lähivõrgustikult. Tänapäeval kujundab laps tihti ühe vanema eeskujul arusaamise nii ema kui isa rollist. Mõlemad vanemad kannavad perekonna ees võrdset materiaalselt vastutust, seega on vähenenud üksteisega arvestamise vajadus majanduslikel põhjustel. Nõrgenenud on peresuhted vanavanemate ja teiste lähedastega. Kiire elutempo võimaldab järjest vähem aega omavaheliseks suhtlemiseks. Kooseluvormide eripärad sunnivad lapsi kohanema paljude ja sageli vahetuvate isikutega, mistõttu saadakse moonutatud ettekujutus tegelikust elust. Tuues välja kooselu mõjutavad sisemised ja välised tegurid, on märgata, et paaridele on olulised inimese isikuomadused, suhtlemisoskus, toimetulek stressiga ja laste olemasolu. Lapsi kasvatavad kooselupaarid rõhutasid väliste mõjuteguritena riigipoolset laste- ja peresõbraliku suhtumise vajalikkust ja seda mitte niivõrd lastele mõeldud rahaliste toetuste maksmisel kui peredele suunatud teenuste laiendamises ja arendamises.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Collins, D., Jordan, C. & Coleman H. 1999. An Introduction to Family Social Work. F.E. Peacock Publishers.*
- Crowe, M. 2005. Võit suhte probleemide üle. Kognitiiv-käitumisteraapia. Tänapäev*
- Eagly, A.H. & Beall, A.E. (toim). 2008. Soopsühholoogia. Sugupoolte psühholoogia. Külim OÜ.*
- Hansson, L.(toim). 2006. Perekond ja uued sotsiaalsed riskid. TLÜ Kirjastus, Tallinn.*
- Hayes, N. 2002. Sotsiaalpsühholoogia alused. OÜ Külim.*
- Hess, B.B., Markson, W.E. & Stein, J.P. 2000. Sotsioloogia. Tallinn. Kirjastus „Külim“.*
- Järviste, L., Kasearu, K., Reinomägi, A. 2008. Poliitikaanalüüs .Sotsiaalministeeriumi toimetised nr. 4/2008*
- Kasearu, K. 2004. Abielul põhineva perekonna deinstitutionaliseerumine.—[WWW] URL <http://www.ut.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=51659> (29.03. 2010)*
- Kinnunen, S. 2009. Leivad ühes kapis. Püsivat paarisuhet ehitamas. MTÜ Allika kirjastus.*
- Klein, D-M. & White, J. 1996. Family Theories. An Introduction. Sage Publication.*
- Kutsar, D. 2003. Millist perekonnapoliitikat me vajame? Tartu Ülikooli Kirjastus.*
- Laherand, M-L. 2008. Kvalitatiivne uurimisviis. OÜ Infotrükk.*
- Liefbroer, A. C. & Dourleijn, E. 2006. Unmarried cohabitation and union stability: Testing the role of diffusion using data from 16 European countries. Demography, 43: 2, 203-221*
- Locke, K. 2006. "Qualitative Research Approach." Encyclopedia of Industrial and Organizational Psychology. SAGE Publications. 29 Apr. 2010. <http://www.sage-reference.com/organizationalpsychology/Article_n268.html>.*
- Melgosa, J. & Melgosa, A-D. 2002. Paaridele. Stabiilne suhe kogu eluks. Trükikoda Ibergraphi.*

Perekonnaseadus. 2010. Kirjastus Juura.

Piha, J. 2006. Perekond ja keskkond. Almqvist, F. Ebeling, H. Laste ja noortepsühhiaatria. AS Medicina.

Pnina, R. 2009. „The Differences in Role Division Between Partners in Long-term Marriages and Their Well-being „, *Journal of Family Social Work*, 12: 44-55

Reed, J.M. 2006. Not crossing the „Extra Line“: How Cohabitation With Children View Their Union. *Journal of Marriage and Family*.

Reinomägi, A. 2003. Perede hinnangud eesti perepoliitikale ja võimalustele selle täiustamiseks. Kutsar, D. (toim). Millist perekonnepoliitikat me vajame? Tartu Ülikooli Kirjastus.

Riemann, F. 2006. Võime armastada. Johannes Esto Ühing.

Schnebly, L. 2005. Õnnelikult abielus. Mis teeb abielu õnnelikuks? Kirjastus Ersen.

Statistikaamet.— [WWW] URL <http://www.stat.ee/index.php?id=13195> (09.05. 2010).

Tiit, E-M. 2000. Eesti pere areng XX sajandi lõpus ja XXI sajandi alguses.D. Kutsar (toim.), Millist perekonnepoliitikat me vajame? Tartu Ülikooli Kirjastus „Külim“.

MURDEEALISTE LASTE VANEMATE PIKAAJALINE KODUST EEMAL TÖÖTAMINE

Tiina Liiv

Juhendaja: Anu Leuska

Tiina Liiv lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli 2011. aastal

РЕЗЮМЕ

Тийна Лийв. 2011 год. Влияние работы родителей вдали от дома на детей переходного возраста. 50 страниц. 31 использованный источник, 6 иностранных источников, дополнительно вопросы для интервью на двух страницах.

Цель исследовательской работы выяснить роль родителей в жизни, проблемах и ролях, которые сопровождают детей переходного возраста, в случае если родитель долгое время работает вдали от дома.

Поставлены следующие вопросы:

- Какова роль родителей в жизни детей переходного возраста?
- Каковы причины поиска работы вдали от дома?
- Каковы отношения в семье между родителями и детьми переходного возраста, если родитель работает вдали от дома?
- Какова антиномия эмоциональных и материальных потребностей?
- Какие проблемы могут возникнуть если родитель долгое время работает вдали от дома?
- Насколько важен родитель в жизни ребенка переходного возраста в отображении научной литературы, взяв за основу теорию ролей?

В своей работе автор исходит из теории ролей, поскольку роль родителя оказывает большое влияние на развитие ребенка. От отношения родителей зависит то, каким будет ребенок и как сложится его будущее. Исследовательская работа состоит из 4-х частей. В первой части описана теория ролей, роль родителей в развитии ребенка переходного возраста и подросток в поиске своей роли. Во второй главе описана работа родителей вдали от дома и какое влияние это оказывает на детей переходного возраста. В третьей главе описана методика и выборка, в четвертой главе изложены результаты исследования и анализ.

В рамках исследования провели 7 полуструктурированных углубленных интервью среди 14-18-летних подростков, которые на себе испытали отсутствие родителя в связи с работой вдали от дома или сейчас находятся в подобной ситуации. Родители находились вдали от дома больше 6 месяцев. Подростков выбирали из разных школ по совету учителей.

Семья, где подросток чувствует себя частью этой семьи, дает ему понять, насколько важен он для своей семьи. Подросток нуждается в признании, чувстве защиты,

одобрении и поддержке, это всё дает чувство принадлежности к семье. Знание, что ты часть семьи, дает подростку чувство важности и создает жизнедеятельную основу, которая формирует его поведение и чувства.

Если подросток не чувствует своей принадлежности к семье или чувствует себя лишним и обузой для родителей. Такие семьи, где отношения между членами семьи были конфликтные и равнодушные, пребывание родителя вдали от дома делает общение ещё более редким и отдаляет друг от друга.

Ценности семьи важны также и для подростков- какая у них одежда и насколько современной техникой они могут пользоваться. Но главным остаются близкие отношения с родителями, которые ввиду своей работы вынуждены находиться вдали от дома.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Maailmas on rahvusvaheline ja riigisisene tööjõu migratsioon tavaline nähtus. Migratsioonis nähakse sageli kohanemismehhanismi, millega püütakse leida võimalusi ellujäämiseks ja majanduslikult raske olukorra leevendamiseks (Kok 2004). Rahvusvaheline tööjõu migratsioon on terves Euroopas, ka Eestis, viimaste aastate jooksul pidevalt kasvanud. Eurostati järgi elab Euroopa Liidu riikides rohkem kui 30 000 Eesti kodanikku. Kui siiani oli rahvusvahelise rände valdavaks motiiviks perede ühinemine, siis tänapäeval on üha sagedamini rände motiiviks tööjõu liikumine (OECD 2003; Kallaste ja Philips 2004), mis toob kaasa muutusi peresidemetes, suhetes ning võib põhjustada laste igapäevase toimetuleku ja heaolu langust (Coles 2001, Cerci 2007). Uurimistöo **eesmärgiks** oli uurida vanemate rolli murdealiste laste elus ning probleeme ja riske, mis kaasnevad sellega, kui lapsevanem viibib töö tõttu pikemat aega kodust eemal. Püstitati järgmised uurimisküsimused:

- Millisena kajastab teaduskirjandus vanemate tähtsust murdealiste elus, võttes aluseks rolliteooria?
- Millised on kodust eemale tööle asumise põhjused?
- Millised on murdealiste laste ja nende vanemate suhted peredes, kus vanem töötab kodust eemal?
- Milline on emotsionaalsete ja materiaalsete vajaduste vastuolu?
- Millised probleemid võivad kaasneda sellega, kui vanem viibib seoses tööga pikka aega kodust eemal?

TEOREETILINE ALUS

Töös lähtus autor rolliteooriast, kuna lapsevanema rollil on erakordselt suur mõju lapse arengule. Vanemate suhtumisest lastesse ja nende kasvatamisse oleneb suuresti see, millised on lapsed ja milliseks kujuneb nende tulevik. Rolliteooria käsitleb meie suhteid teiste inimestega ja seda, kuidas nende ootused ja reaktsioonid sunnivad meid teatud viisil reageerima. Seetõttu väidab Perlman (1968), et rolliteooria on sotsiaalse seletuse vorm, mis täiendab isiksuse psühholoogilist mõistmist. Rolliteooria eeldab, et inimesed hõivavad sotsiaalsetes struktuurides teatud positsiooni, kusjuures iga positsioon on seotud rolliga. Lisaks käsitles autor vanema ja murdealise noore omavahelisi suhteid ning murdeiga kui väga olulist arenguperioodi noore elus. Arvukad uurimused nii meil kui mujal on kinnitanud, et sotsiaalne

keskkond, kus laps on kasvanud, on üks olulisemaid faktoreid tema hilisema elutee kujundajana (Kenkmann 2005). Pikemalt kirjeldas autor vanemate pikaajalist kodust eemal töötamist ja selle mõjusid murdealisele lapsele.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismetoodika

Töös kasutati kvalitatiivset meetodit, mille lähtekohaks on tegeliku elu kirjeldamine. Keskendutakse mõistmisele, seletusele ja tõlgendamisele. Andmeid koguti intervjuuga. Intervjuu suur eelis teiste andmekogumismetodite ees on paindlikkus, võimalus andmete kogumist reguleerida vastavalt olukorrale ja vastajale. Autor viis intervjuud läbi Lääne-Virumaa eri paikades elavate teismelistega, kelle vanemad on praegu või on olnud varem tööl kodust kaugel. Noorim intervjuueeritav oli 14-aastane, vanim aga 18-aastane.

Intervjuude läbiviimisel kasutas autor intervjuukava, mis hõlmas käsitletavate teemade loetelu ning täpsustavaid abiküsimusi. Kuigi autor jälgis noortega vesteldes intervjuukava, ei olnud küsimuste ja teemade järjestus oluline, samuti polnud teemad rangelt piiritletud. Autor arutas noortega ka selliseid aspekte, mida noored ise oluliseks pidasid. Intervjuu käigus lähtus autor põhimõttest, et alustatakse üldisematest perekonda puudutavatest küsimustest ning minnakse järk-järgult konkreetsemaks ja isiklikumaks.

Valim ja uuringu eetiline aspekt

Uuringu raames viidi läbi seitse poolstruktureeritud süvaintervjuud 14–18 aastaste teismelistega, kes on kogenud vanemate eemalviibimist kodust seoses nende tööga või on sellises situatsioonis uurimise ajal. Vanemad on viibinud kodust eemal enam kui kuus kuud. Noored valiti erinevate koolide õpetajate soovitusel. Töö autor tegi nelja perega konfidentsiaalsuslepingu, ülejäänud kolm seda ei soovinud. Kõigi intervjuueeritud laste nimed on muudetud. Uurimuses osalemine oli vabatahtlik, tulemusi kasutati ainult selles uurimistöös.

Andmete analüüsi metoodika

Uurimistulemuste analüüsimisel kasutati kvalitatiivset metoodikat. Transkribeeritud intervjuude analüüsimiseks kasutas autor koode, mis aitaksid määratleda intervjuueeritute antud arvamuste ja hoiakute tähendusi. Intervjuud viidi läbi detsembrist 2010a kuni märtsini 2011a. Autor esitas töös peamised uurimistulemused ning ilmastas neid respondentide tsitaatidega.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Lõputöö fookuses olid aastaid välismaal või Eesti piires kodust ja perest eemal elavad ja töötavad eestlased ja nende teismelised lapsed. Lastega peredes tuleb enne sellise otsuse langetamist alati hoolega kaaluda, kuidas võib vanema eemalolek mõjuda murdeas noorele. Vanemate pikaajaline kodust eemal töötamine on muutunud keeruliseks sotsiaalseks nähtuseks. See ei puuduta ainult vanemaid endid, vaid mõjutab ka murdealist noort, kes jääb oma muredega üksi. Töö autor seadis ülesandeks anda ülevaade murdealiste noorte ja nende vanemate suhetest enne ja pärast kodust eemale tööle asumist. Autor uuris põhjuseid, miks

vanemad lähevad nädalateks kodust eemale tööle ja millised probleemid sellega kaasnevad. Uuriti ka materiaalsete ja emotsionaalsete vajaduste vastuoludest tingitud probleeme murdeaalistel noortel.

Uurimistöö tulemustest järeldus, et murdeaaliste noorte arvates on kodust eemale tööle asumise põhjuseks majanduslikult parema elu pakkumine oma lastele. Veel on parema palga otsimise põhjuseks liisingud ja laenud, need on kohustused, mis on võetud elujärje parandamiseks. Ka tööpuudus majanduslanguse tõttu on sundinud vanemaid otsima tööd teisest linnast. Noortele on tähtis omada moodsat telefoni, oma arvutit ja kalleid firmariideid. See näitab, et peres on väärtustatud pigem asju, mitte omavahelisi suhteid. Noorte ja vanemate vaheliste suhete kohta väidavad noored, et interneti, telefoni või Skype'i vahendusel suheldakse võimalusel iga päev, see aga ei korva vanemate eemalolekut, vaid on pealiskaudne ja aruandev vestlus. Tihemini suheldakse emaga, sest ema otsib rohkem kontakti. Noorte arvates arvavad vanemad, et murdeaalised saavad juba ise oma eluga hakkama. Noored ise arvavad, et vajavad füüsilist kontakti ja emotsionaalset tuge. Peredes, kus arutatakse toimuvaid muutusi, on noorte ja vanemate vaheline kontakt ja usaldus parem kui nendes peredes, kus lastele ei põhjendata muutusi ja ümberkorraldusi, mis peres toimuvad. Nendes peredes on vanemate ja noorte vahelised suhted konfliktised ja teineteist süüdistavad. Kui vanem eeldab, et murdeaaline noor peab hakkama oma õele-vennale vanema rolli täitma, siis tulevad ka siin probleemid, millega noor tihti ise toime ei tule. Uurimistulemustest võib järeldada, et vanemate kodust eemal töötamisega kaasneb probleeme, kui mitte kõigil peredel.

KASUTATUD KIRJANDUS

Bachmann, T. Maruste, R. 2008. *Psühholoogia alused. 2.tr 2003, kordustrükk 2008. Tallinn. Kirjastus Ilo.*

Collins, D. Jordan, C. Coleman, H. 2003. *An Introduction to Family Social Work. Toimetaja Väli, J. Tartu.*

Damon, W. 2006. *Socialization and individuation. – G. Handel Childhood socialization. New Brunswick: Aldine Transaction, 3-9.*

Enderlein, O. 2005. *Suured lapsed. Keeruline iga. Toimetanud Linda Ruud. Kirjastus Kunst OÜ Greif.*

Gibbs, G. 2007. *Analysing Qualitative Data, ed. U. Flick, part of the Qualitative Research Kit. Sage: London.*

Gordon, T. 2003. *Tark lapsevanem. Kirjastus Väike Vanker. Toimetaja Kiik, M*

Hansson, L. 2006. *Perekond ja uued sotsiaalsed riskid. TLÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut. Kirjastus, OÜ Vali Press. Toimetanud Leeni Hansson. Statistikaamet. 2010. Vaesus Eestis. Kirjastanud Statistikaamet.*

Hirsjärvi, S. Hurme, H. 2006. *Tutkimushaastattelu. Helsingi. Yliopistopaino.*

Jaspers, E., Lubbers, M., De Vries, J. 2008. *Parents, children and the distance between them; long term socialization effects in the Netherlands. Journal of Comparative Family Studies, 39-58.*

Kenkmann, P. Saarniit, J. 2005. *Põlvkonnad muutuvast ajast. Tartu Ülikooli Kirjastus.*

Kok, J. 2004. *Choices and Constraints in the Migration of Families; The Central Netherlands, 1850-1940. History of the Family, 137-158.*

- Krips, H. 2009.** Lahusolek üksi pole tülide põhjus. *Pere ja Kodu*, nr1. Lk 44.
- Kropp, P. 2001.** Mina olen lapsevanem, sina ole laps. OÜ Kirjastus Odamees.
- Krull, E. 2000.** Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Laherand, M-L. 2008.** Kvalitatiivne uurimisviis. OÜ Infotrükk.
- Malcolm, P. 1995.** Tänapäeva sotsiaaltöö teooria; kriitiline sissejuhatus. Tallinn.
- Paloheimo, M. 2002.** Suomalaisen lapsuuden haavat. Kirjapaja OY Helsinki.
- Pärna, H. Lai, K. Tulva, T. 2008.** Vanemate töötamine välismaal- kuidas see mõjutab lapse elu. *Sotsiaaltöö*, nr 06. lk 36-44.
- Teadusartiklite kogum. 2004.** Lapse kasvukeskkond ja sotsiaalsed oskused. Lastekaitse Liit, Tallinna Pedagoogikaülikool. Toimetaja Taimi, Tulva. Kirjastus AS Rebellis.
- Tulva, T. 2002.** Eesti inimarengu aruanne 2002. Artikkel Lastekaitsepoliitika kujundamisest; probleemid ja tulevikuvisionid. Tallinn, 72.
- Tulva, T. Viirald, I. 2006.** Riskiühiskond ja lapse heaolu. - *Lapse heaolu Eestis: riskid ja valikud*. Lastekaitse Liit/Tallinna Ülikool. Tallinn, 10-22.

VÕÕRSIL TÖÖTAMINE JA PERESUHTED: ISADE NÄGEMUS**Angela Olesk**

Juhendaja: Helen Tomp

Angela Olesk lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli 2011. aastal

SUMMARY

Angela Olesk (2011). The topic of the thesis: „Working Abroad and Family Relationships: the Fathers' Perspective”. The number of pages is 55 and 41 references have been used.

This topic is a very important issue in Estonia at the moment, because in recent years more and more fathers are working abroad. After Estonia joined the European Union the process of going to work outside Estonia has livened and has not been stopped even by the current recession in Estonian economy, rather quite the opposite.

The social matter in this thesis is that fathers do not have enough time for participation in family life, because their main task is to work abroad and provide the family financially. The purpose of this thesis is to analyse the fathers' perspective of the functions of a family in the condition that the father works abroad. Deriving from this purpose the tasks of this thesis are the following:

- to give an overview of the starting point of theory pertaining to family and migration, also about the current family policy in Estonia;
- to interview the fathers, who are currently working abroad and have been doing so for at least three years;
- to analyse the fathers' perspective of the functions of a family, considering five aspects: financial situation of the family; balancing work and family life; the relationship between a man and a woman; the relationship between fathers and their children and how the fathers emotionally handle being apart from their families.

The thesis is divided into theoretical and empirical parts. The starting point of the theoretical part is based on the systems theory, which states that all families are social systems: individuals and relationship influence and are influenced by each other. The empirical study conducted for this thesis is based on qualitative method. Topic interviews were used as a data gathering method. The selection of the study is seven fathers, who are working abroad.

The main idea of the systems theory – individuals and relationships influence and are influenced by each other – was proven also in this thesis. The interviews showed that when the father goes to work abroad, it does not affect only him, but it brings along changes in the whole family. The survey here concluded that all seven families were more or less struggling due to the fact that the father is away from the family for shorter or longer periods because of his work.

Furthermore, more notice should be paid to the families, where a parent or parents work abroad, and to the employment and family policies in Estonia, so that these fathers have an opportunity to work as close to the home as possible.

Keywords: father, family, family roles, systems theory, working abroad, work migration.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Kui vaadata 2010/11 seisu tööturul, on tööpuuduse näitajad väga kõrged. Suured muutused ühiskonnas on kaasa toonud olukorra, kus tihtipeale puudub võimalus perele kodumaal normaalselt elatist teenida. Kindlustamaks pere majanduslikku toimetulekut on vaja kindlat sissetulekut, et kõigi pereliikmete vajadused oleksid rahuldatud. Et majanduslikult toime tulla, peavad paljud perekonnad sageli vastu võtma otsuseid, mis võivad muuta nende tavapärase elukorraldust. Leides uue töökoha, võib sellega kaasneda elukohavahetus või tuleb hoopis ühel vanematest teatud ajaks pere juurest mujale elama asuda. Enamasti asuvad just pereisad välisriiki tööle. Antud lõputöö teema on Eestis praegu aktuaalne. Viimastel aastatel on üha enam kasvanud nende perede hulk, kus pereisa töötab võõrsil. Pärast Euroopa Liiduga liitumist hoogustus oluliselt võõrsile tööle suundumine, mida ei ole pidurdanud ka praegune langustendents Eesti majanduses. Pigem on viimane töörännet suurendanud. Võõrsile tööle suundumine toob kaasa teisegi sotsiaalse probleemi: isadel ei ole piisavalt aega osaleda pereelus ega veeta koos perega kvaliteetaega, kuna nende peamiseks ülesandeks on võõrsil töötamine ja raha teenimine.

Lõputöö **eesmärgiks** oli uurida isade nägemust lastega pere toimimisest, kus pereisa töötab võõrsil. Eesmärgist tulenevalt olid lõputöö uurimisülesanded järgmised:

anda ülevaade perekonda ja migratsiooni puudutavatest teoreetilistest lähtekohtadest ning perepoliitika hetkeolukorrast Eestis;

intervjueerida pereisaid, kes hetkel töötavad võõrsil ja on seal töötanud vähemalt kolm aastat;

uurida isade nägemust pereelu toimimisest, lähtudes viiest aspektist: pere majanduslik toimetulek, töö- ja pereelu ühitamine, mehe ja naise omavahelised suhted, isa suhted lastega ning pereisade emotsionaalne toimetulek perest eemalviibimisega.

TEOREETILINE ALUS

Teoreetiline lähtekoht baseerub süsteemiteoorial, mille põhiseisukoht on, et kõik pered on sotsiaalsed süsteemid: indiviidid ja suhted mõjutavad üksteist ning on mõjutatavad üksteisest. Süsteemiteooria aitab mõista, näha, kuidas probleemid tulenevad peresuhetest ja läbikäimisest (Collins, Jordan, Coleman 2007). Pikemalt kirjeldas töö autor perekonda kui süsteemi, perekonna funktsioone ning ema ja isa rolli perekonnas. Samuti tutvustatakse perepoliitikaga seonduvat ning keskendutakse migratsioonile: eestlaste töömigratsioonile ja eestlastele välisriigis. Sotsiaalministeeriumi 2006. aastal korraldatud töömigratsiooni uuring näitas, et keskmisest veidi enam töötavad välisriigis mehed. Eristumist on märgata ka vanusegruppides: eelkõige suunduvad välisriiki tööle nooremad inimesed. Tuginedes 2008. aastal valminud Eesti Statistikaameti leibkonna uuringule, võib öelda, et samal aastal oli välisriigis töösuhte pidevalt 10 000–15 000 residendil. Viie aasta jooksul töötas välismaal üle 60 000 Eesti residendi, kes enamikul juhtudest Eestisse tagasi pöördusid (Krusell 2009).

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Andmekogumismeetodina on töös kasutusel semistruktureeritud teemaintervjuu. Intervjuudes leidsid kajastamist probleeme, mis esinevad perekonnas, kui pereisa viibib perest eemal võõrsil töötamise tõttu. Intervjuude eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas võõrsil töötamine mõjutab mehe ja naise omavahelisi suhteid, Eestisse jäänud laste käitumist, pereisade emotsionaalset toimetulekut ning pere majanduslikku olukorda ja hakkamasaamist igapäevaeluga. Semistruktureeritud intervjuu puhul töötab intervjuerija intervjuu küsimustiku välja eelnevalt, kuid intervjuude käigus võib ta küsimuste järjekorda vabalt muuta vastavalt intervjuu käigule ja arengule, tehes seda intervjuerija enda nägemuse järgi, lähtudes uurimusküsimustest ja uurimuse eesmärgist. Samuti võib ta muuta küsimuste sõnastust, võib seletada küsimusi, ära jätta neid küsimusi, mis on kohatud ühe või teise intervjueritava puhul. Samal ajal jätab uurija intervjuu küsimustiku sisu alles ning kogub infot püsitatud eesmärgist lähtuvalt (Robson 2002).

Valim ja uuringu eetiline aspekt

Valimi moodustamisel kasutati mugavusvalimi põhimõtet: valimisse kaasati need, keda on lihtne uurimuse raames intervjuerida. Läbiviidud uurimuse valimiks oli kokku 7 võõrsil töötavat pereisa, keda uurimistöö autor ise intervjueris. Uurimisandmed koguti 2011. aasta veebruaris ning iga intervjuu kestis ca 1,5 – 2 tundi. Eetilise aspektist lähtudes on uuringus osalenud pereisadele tagatud konfidentsiaalsus ja intervjueritavad ei pea avaldama enese ega pereliikmete nimesid. Andmeid analüüsides ja tõlgendades kaitseb uurija uuritavate anonüümsust, esitades uurimustulemused pseudonimede all, et inividid ei oleks äratuntavad. Uurija hoiab uurimismaterjale nii, et need ei satuks kõrvaliste isikute kätte.

Andmete analüüsi meetoodika

Intervjuude analüüsimeetodina kasutati temaatilist analüüsi. Saadud andmete registreerimiseks kasutas töö autor diktofoni, mille abil intervjuu käik salvestati. Pärast intervjuude transkribeerimist vastused kodeeriti ning kategoriseeriti. Lihtsustatud kujul on intervjuu analüüsi etapid järgmised: 1) verbaalse materjali detailne ja kõrge kvaliteediga mahakirjutamine; 2) mahakirjutatud teksti eraldamine, jagamine teemaüksusteks; 3) saadud informatsiooni grupeerimine ja inividide vastuste omavaheline võrdlemine; individuaalsed tunnused pannakse konteksti ja püütakse leida sarnasusi/ erinevusi (Jovchelovitch, Bauer 2000).

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Pärast Euroopa Liiduga liitumist hoogustus oluliselt võõrsile elama ja tööle suundumine. Töörännet on suurendanud veelgi langustendents Eesti majanduses. Olukorras, kus Eesti sissetulekute erinevus võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega on endiselt erinev, on paljud pereisad näinud võõrsile tööleminekus üht võimalust, kuidas peret normaalselt ülal pidada. Intervjuudest selgus, et pereisa võõrsile tööle suundumine ei puuduta mitte ainult teda ennast, vaid see toob kaasa muutused kogu perekonnas. Uurimusest järeldus, et kõigis seitsmes peres

esineb vähemal või rohkemal määral probleeme, mis on tingitud just asjaolust, et pereisa viibib töö tõttu lühemat või pikemat aega perest eemal. Nii tundsid isad muret laste emotsionaalse toimetuleku pärast. Isa kodust lahkumine ja võõrsil olemine on laste jaoks raske, kuna nad peavad regulaarselt toimuvate muutustega pidevalt kohanema. Kodus olles üritavad isad lastega võimalikult palju aega veeta, kuid paraku ei jõuta lastele iseendast kuigi palju edasi anda ja seetõttu tunnetavad pereisad, et teismeliste lastega on neil vähe ühist. Samuti on häiritud tasakaal perekonna funktsioonide täitmisel. Pereisad hindasid väga kõrgelt naiste panust kodu ja lastega seotud kohustustesse ajal, kui nemad on töö tõttu perest eemal. Samas märkasid isad ka, et selline elukorraldus tekitab elukaaslases/abikaasas pingeid ja takistab perekonna harmoonilist toimimist. Mõni mees tunnistas, et tunneb, nagu kasvaksid nad partneriga teineteisest lahku. Positiivne oli asjaolu, et isa roll intervjuueeritavate peredes on säilinud, kuna kodusoleku ajal pühendatakse end 100% lastele. See on pannud mehed tegutsema pere heaks. Hea valiku on teinud pereisad riigi osas, kus töö käia, sest Soomes töötamise eeliseks on see, et peresidemete nõrgenemise oht on tunduvalt väiksem kui kaugemate riikide puhul, kust kojutulek võtab kauem aega ja toimub seetõttu ka harvemini. Positiivne oli seegi, et kõigil peredel on olemas lähedased, kes koduseid pereisade äraolekul toetavad. Antud uurimuse läbiviimisel üllatas töö autorit, et pereisad rääkisid nii avameelselt oma perest ja praegusest elukorraldusest. Intervjuudest tulenevalt on hea tõdeda, et kõne all olevad pereisad peavad suurimaks väärtuseks just perekonda.

KASUTATUD KIRJANDUS

Beck, U. 2005. Riskiühiskond: Teel uue modernsuse poole. Tartu. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Burgess, A. 2000. Isarolli muutumine. Tallinn. Varrak.

Collins, D., Jordan, C., Coleman, H. 2007. *An Introduction To Family Social Work.* Belmont California USA. Thomson Brooks/Cole.

Gibbs, G. 2007. *Analysing Qualitative Data.* Edited by Uwe Flick. *The Sage Qualitative Research Kit.* UK London. Sage Publications Ltd.

Hadler, M. 2006. *Intentions To Migrate Within The European Union: A Challenge For Simple Economic Macro-Level Explanations.* *European Societies.* Austria;

http://iis-db.stanford.edu/pubs/21229/Hadler_Mobility_European_Societies.pdf [01.04.2011]

Hansson, L. 2003. *Perekonna funktsioonidest ja perepoliitikast. – Eesti inimarengu aruanne 2003: inimarengu trendid ja ühiskondliku kokkuleppe vajadus. Toim. Raivo Vetik. Tallinn. TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut. Lk 32–34.*

Hansson, L. 2006. *Perekond ja uued sotsiaalsed riskid. TLÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut. Tallinn. Tallinna Ülikooli Kirjastus.*

Jovchelovitch, S., Bauer, M. W. 2000. *Narrative Interviewing. Qualitative Researching with Text, Image And Sound. A Practical Handbook.* Edited by Bauer, M. W., Gaskell, G.. London. Sage Publication.

Järv, K. 2007. *Eesti tööelise elanikkonna väljarände eelistused. – Poliitikaanalüüs. Sotsiaalministeeriumi toimetised, nr 8. Lk 2-24;*

www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V21jaanded/Toimetised/2007/08.pdf [01.04.2011]

- Karu, M. 2007.** *Paindlikud töövormid töö- ja pereelu ühitamisel. Kogumikus Töö ja pere: paindlik töökorraldus ja lastevanemate tööhõive. Toimetajad Berk Vaher, Kadri Seeder. Tallinn. Eesti Tööandjate Keskliit. Lk 5–34.*
- Kok, J. 2004.** *Choices And Constraints In The Migration Of Families: The Central Netherlands, 1850-1940. – History of the Family, nr 9(2). Lk 137–157.*
- Krusell, S. 2009.** *Eesti Residentide töötamine välisriigis. – Eesti Statistika Kvartalikirj, nr 2. Lk 46–62. www.stat.ee/dokumendid/36610 [20.03.2011]*
- Kutsar, D. 2003.** *Millist perekonnapoliitikat me vajame? Artiklikogumik. Toim. Dagmar Kutsar. Tartu. Tartu Ülikooli Kirjastus.*
- Poolamets, O., Uljas, J., Raun, M., Punab, M. 2000.** *Mees muutuvast maailmas. Tallinn. Europrint.*
- Robson, C. 2002.** *Real World Research: A Resource For Social Scientists And Practitioner-Researchers. Oxford. Blackwell Publishing.*
- Sinkkonen, J. 2001.** *Koos isaga. Tallinn. Eesti Raamat.Sotsiaalhoolekandeseadus. 2003. Riigi Teataja I, nr 58, artikkel 388.*
- Strömpl, J. 2001.** *Projekt – uurimuse „Alaealiste kriminaalset karjääri mõjutavad sotsiaalsed faktorid” aruanne. Tallinn. Eesti vaimse tervise ühing.*

SOTSIAALTÖÖ KODUTA PEREDE RESOTSIALISEERIMISEL TUULEMAA SOTSIAALMAJUTUSÜKSUSE NÄITEL

Heli Laanemäe

Juhendaja Nelly Randver

Heli Laanemäe lõpetas Lääne – Viru Rakenduskõrgkooli 2010. aastal

SUMMARY

Heli Laanemäe (2010) Social Work at Resocialising Homeless Families on the Example of Tuulemaa Social Housing Unit. Paper. Lääne-Viru College: The script. Mõdriku. 62pages, 51 references, two diagrams, seven appendices.

The theoretical frame of the study was based on the theory of learned helplessness and the empowerment theory. Both these theories are interrelated with resocialising the homeless families, since the first one explains the essence of learned helplessness and the other one is the basis of case management and consequently the basis of resocialising the families. The overview of learned helplessness, homelessness and its essence, main reasons, case management, and the social work done with the families is given in the theoretical part of the paper, describing the process of resocialising in the Tuulemaa social housing unit and also paying attention to networking. The empiric subject matter of the paper has been collected using the qualitative method. The data was collected in the Tuulemaa social housing unit in July and September 2009. Thematic interviews for the study were carried out with five social workers of the Tuulemaa social housing unit and with five clients of the Tuulemaa social housing unit, who had family. The documentation analysis was also carried out. The aim of the documentation analysis was to find out for how long the families stay in the social housing unit, assuming that the reason of stay with the service for more than three years may be called learned helplessness. The second part of the documentation analysis consists of the analysis of resocialising plans of the clients who have stayed in Tuulemaa for three and more years, in order to find out whether it is learned helplessness.

From the findings of the study it appeared that resocialising is one option for helping a person with learned helplessness back to the normal life, where the results depend on the resources of the person, on the surrounding network, professionalism of the social worker and the housing policy of Tallinn municipality. The options for social worker to help a client with learned helplessness are as follows: preventing the social problems of the client group, solving the problems; making connections between the person and the resource systems; improving the interaction between people inside the resource system; providing practical help, informing; representing the social control. The participation of the clients in the resocialising process is as follows: the clients approach the social worker in order to get some help; the clients do not take responsibility for their life; the clients do not want to search for a job; some of them are not interested in moving on from a social housing unit. The interviewed social workers made the following suggestions to Tallinn municipality in order to make the resocialising more effective: to find the possibilities to make the public rental market more diverse; to increase the personal responsibility of the clients; the mother and child training in the family centre should be compulsory. The suggestions by the author to Tallinn municipality, in order to make the resocialising of the clients are as follows: families should be in a separate social housing

unit; to raise the awareness of the clients about the fees for public utilities. Besides paying the monthly fee for the sleeping place they should also pay part of the cost of the public utilities.

The keywords of the study are homeless family, resocialising, social housing unit, social service, social work and social worker.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

On olemas ütlus, et: „Minu kodu on minu kindlus“. See on ilusasti öeldud ja enamikule meist see nii ongi, kuid on ka neid inimesi, kellel kodu puudub. Inimese paigutamine „pigem koduga“ staatusest „pigem koduta“ staatusesse ja sealt edasi juba „koduta“ staatusesse võib tänapäeva Eestis toimuda uskumatult kiiresti, kusjuures sageli ei pruugi selle liikumise mõjutamine olla üldse konkreetse inimese, kohaliku omavalitsuse ja/või isegi Eesti Vabariigi võimuses (Paavel 2003: 13). Praegu on suhtumine kodututesse ühelt poolt küll haletsev, aga teisalt ka põlgav ja tõrjuv. Aga mitte kõik inimesed ei ole heidikuks saanud oma parasiitlike eluviiside tõttu. Väga palju on nende seas ka neid, kes kaotasid koondamise või raske haiguse tagajärjel oma töö ja sellega sissetulekuallika eluruumi eest tasumiseks, olles sunnitud siis tänavale minema. Kord juba väga sügavale vajunud inimest on väga raske ühiskonnaellu tagasi aidata. Inimene kohandub tänavaeluga, võõrandub ühiskonnast ja selle pakutavatest abivõimalustest. Abistada saab vaid neid, kes abi vastu võtavad ja omapoolset püüdu ilmutavad. Tahe peab olema mõlemapoolne. Mida varem inimene abi saab, seda paremad on tulemused. Töö autor oli huvitatud teemast, kuna viibis Tuulemaa 6 sotsiaalmajutusüksuses praktikal. Huvi selle teema vastu tekitas sage kokkupuude klientide õpitud abitusega. Uurimistöö **eesmärgiks** oli uurida, millised võimalused on sotsiaalmajutusüksuse sotsiaaltöötajal aidata ja suunata õpitud abitusega klienti ühiskonda resotsialiseerimisel. Eesmärgist tulenevad töö uurimisülesanded olid:

- kirjeldada koduta perede resotsialiseerimise protsessi Tuulemaa SMÜ-s;
- uurida ja analüüsida kliendidokumentatsiooni ja töötajate intervjuude põhjal sotsiaaltöötajate tööd õpitud abitusega klientidega;
- analüüsida klientide intervjuude põhjal nende osavõttu resotsialiseerimisprotsessist.

TEOREETILINE ALUS

Töö teoreetiliseks tagapõhjaks valis autor õpitud abituse teooria, mis seletab õpitud abituse olemust ja jõustamisteooria kui ühe perede resotsialiseerimise alusteooria. Ameerika psühholoog M. Seligman (1990) viib inimeste passiivsuse, otsustamisvõimetuse ja apaatia ühisnimetaja „õpitud abitus“ alla. Kirjeldatud seisund võimaldab inimestel vastutust aktsepteerida ja initsiatiivist loobudes jääda passiivseks kõrvalseisjaks. Oma suutmatust toimuvasse aktiivselt sekkuda, samuti iseenda probleeme lahendada seletab õpitud abituse sündroomiga inimene endale mitmesuguste põhjendustega: minu psüühika ei talu koormusi; ahistavad välisolud (teised inimesed, töökeskkond) ei lase mul end teostada; probleemide sasipundart pole võimalik üldse lahti harutada, kuna põhiküsimus on seotud liiga paljude teiste keeruliste asjadega. Õpitud abitus väljendub selleski, et inimesed hakkavad tööl või kodus mängima saamatu osa: asjatundmatut, puuduliku ettevalmistusega, väheste kogemustega isikut, kellelt on ülekohtune oodata häid tulemusi (Kidron 2003). Jõustamisteooria baseerub põhimõttel, et jõustamise eesmärk on aidata inimestel saavutada kontrolli oma elu üle, märgata ja tunnustada inimeste püüdlusi, võimalusi, andeid, võimeid, kompetentsi, elus edasiviivaid

väärtusi ja tulevikuplaane ning anda inimestele võimalus proovida lahendada ise oma eluolukord (Narusson 2006). Teoreetilises osas antakse veel pikem ülevaade kodutuse mõistest, selle olemusest ja põhjustest ning määratletakse ära sotsiaaltöö, peresotsiaaltöö ning resotsialiseerimise mõisted.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Uurimuses kasutati andmete kogumise meetodikana teemaintervjuud ja dokumentatsiooni analüüsi. Teemaintervjuu on ankeet- ja avatud intervjuu vahevorm. Siin on intervjuu alateemad teada, ent küsimused pole eelnevalt täpselt sõnastatud ega järjestatud. Kasvatus- ja sotsiaalteaduslikes uurimustes kasutatakse teemaintervjuud sageli, sest see vastab hästi paljudele kvalitatiivse uurimuse taotlustele (Hirsijärvi, Remes, Sajavaara 2007). Dokumentatsiooni analüüsi jaoks saadi eelnevalt luba SMÜ juhatajalt ning SMÜ sotsiaaltöötajalt, kelle klientide dokumentatsiooni uuriti.

Valim ja uuringu eetiline aspekt

Valim I. Tuulemaa SMÜ personali moodustavad kuus sotsiaaltöötajat, kaheksa sotsiaalassistenti, kaks sotsiaalhooldajat, koordinaator ja üksuse juht. Intervjuu otsustati läbi viia viie sotsiaaltöötajaga. Intervjuu valimi kriteerium oli järgmine: Tuulemaa SMÜ peredega töötav sotsiaaltöötaja, töötanud Tuulemaa SMÜ- s vähemalt ühe aasta ja nende soov/vaba tahe ning huvitatus osaleda intervjuus. **Valim II.** Tuulemaa SMÜ- s on kliente 212, neist presid 43. Intervjuu otsustati läbi viia viie õpitud abitusena kliendiga. Intervjuu valimi moodustamise kriteerium oli järgmine: Tuulemaa SMÜ-s majutusel olev koduta pere, elanud Tuulemaal enam kui kolm aastat ja nende soov/vaba tahe ning huvitatus osaleda intervjuus. Autor on kasutanud intervjuude analüüsis tsitaate intervjuudest ning konfidentsiaalsuse põhimõtet arvestades tähistas autor intervjuueeritavad vastajakoodiga. Kodeeriti vastavalt: ST- (sotsiaaltöötaja 1-5), K- (klient 1 - 5). Andmeid koguti Tuulemaa sotsiaalmajutusüksuses juulis ja septembris 2009.

Andmete analüüsi meetodika

Lõputöö andmete analüüsimiseks kasutas töö autor temaatilist sisuanalüüsi ja avatud kodeerimist. Temaatiline analüüs on induktiivne analüüsi meetod, see tähendab, et kategooriad, millesse teemad liigitatakse, ei määrata eelnevalt enne andmete kodeerimist. Neid kategooriaid mõjutavad andmed. See uurimisvorm viib uurija teemade juurde, mis on varjatud andmestikus (Ezzy 2002). Uurimuse käigus kogutud empiirilise materjali töötlemisel kasutas töö autor intervjuu tekstide esmast analüüsi. Kõigepealt toimus intervjuude transkribeerimine, mille käigus juba algas teksti esmane kodeerimine. See tähendab, et kõikidest intervjuu tekstidest leitakse koodid. Uurimismaterjalide mitmekordse lugemise, kodeerimise ja sarnasuse leidmisel kujunevad teemade tuumakategooriad ja koodid. Analüüsitavateks dokumentideks oli Tuulemaa sotsiaalmajutusüksuse žurnaal „Sõlmitud majutuslepingud“ ja kliendi resotsialiseerimisplaanid. Dokumendianalüüsi viis autor läbi 29.07.2009, olles selles eelnevalt kokku leppinud Tuulemaa SMÜ juhatajaga. Analüüs viidi läbi SMÜ juhataja

kabinetis. Kvalitatiivsetes uuringutes tegeldakse inimeste isikliku ja sotsiaalse kogemuse uurimise, kirjeldamise ja tõlgendamisega.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Uurimistulemustest selgus, et resotsialiseerimine on üheks võimaluseks aidata õpitud abitusega inimest tagasi tavaellu, kus tulemused sõltuvad inimese enda ressursidest, ümbritsevast võrgustikust, sotsiaaltöötaja professionaalsusest ja Tallinna eluasemepoliitikast. Sotsiaaltöötajal on järgmised võimalused, et aidata õpitud abitusega klienti: selle kliendirühma sotsiaalsete probleemide ennetamine, lahendamine; seoste loomine inimese ja ressursisüsteemide vahel; inimestevahelise interaktsiooni parandamine ressursisüsteemide sees; praktilise abi osutamine, informeerimine; sotsiaalse kontrolli esindamine. Klientide osavõtt resotsialiseerimisprotsessist oli järgmine: kliendid pöörduvad vajadusel abi saamiseks sotsiaaltöötaja poole; kliendid ei võta vastutust oma elu eest enda kanda; klientidel puudub tahe ise tööd otsida; osad ei ole huvitatud SMÜ-st edasi liikumisest.

Intervjueeritud sotsiaaltöötajad tegid õpitud abitusega klientide resotsialiseerimise efektiivsemaks muutmiseks Tallinna linnale järgmisi ettepanekuid: leida võimalusi avaliku üüriruru mitmekesistamiseks; suurendada klientide omavastutust; ema ja lapse koostamine perekeskuses võiks olla kohustuslik. Autori ettepanekud klientide resotsialiseerimise efektiivsemaks muutmiseks Tallinna linnale: pered võiksid olla eraldi sotsiaalmajutusüksuses; tõsta klientide teadlikkust kommunaalmaksetega seoses, igakuiselt lisaks voodikoha maksumusele võiksid nad maksta ka osaliselt kommunaalmakse.

Töö koostamine andis autorile kogemuse kuidas teha uurimustööd, kasutada teaduslikku teksti ning kuidas teaduslikke tekstilõike omavahel siduda nii, et loetav oleks loogilises järjekorras.

KASUTATUD KIRJANDUS

Alton, H. 2004. Uus lähenemine ja juhtumikorraldus. - Sotsiaaltöö nr 3, lk 5.

Collins, D., Jordan, C., Coleman, H. 2007. An Introduction to Family Social Work.

Dobelniece, S. 2007. Homelessness in Latvia: in the search of understanding. Tallinn.

Ezzy, O. 2002. Qualitative Analysis Practice and innovation. Coding in thematic analysis and grounded theory.

Ewijk, H. 2008. Kodanikkonnal põhinev sotsiaaltöö. - Sotsiaaltöö nr 4, lk 42.

Gaffney, D.N., Roye, C. 2003. Adolescent sexual development and sexuality: Assessment and intervention. New Jersey. Kingston.

Hanga, K. 2005. Juhtumikorralduse põhimõtte rakendamise kohalikus omavalitsuses. - Sotsiaaltöö nr 4, lk 6-7.

Hirsijärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2007. Uuri ja kirjuta. Tallinn. Medicina. Kidron, A. 2003. Nõustamiskunst. Tallinn.

Kiik, R. 2003. Võrgustikutöö võimalikkusest sotsiaaltöös. Võrgustikutöö võimalusi töös lastega. Tallinn.

Kiik, R., Kõre, J., Kõiv, E. 2005. Kodutus Eestis – kas indiviidi või ühiskonna probleem? - Akadeemia nr 4, lk 715.

- Kiis, K. 2005.** *Juhtumikorralduse erinevad valikud.* - Sotsiaaltöö nr 4, lk 9.
- Kiis, K. 2006.** *Juhtumikorraldus kui sotsiaaltöö meetod. Juhtumikorralduse mõiste, eesmärgid, põhiprintsiibid ja – rollid. Juhtumikorralduse käsiraamat. Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium. Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž.*
- Klefbeck, J. Ogaden, T. 2001.** *Laps ja võrgustikutöö. SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus.*
- Korp, E., Leppiman, A., Meres, T., Vaher, A. 2002.** *Laps elu, probleemid ja lahendused. Tallinn.*
- Korp, E., Rääk, R. 2004.** *Lastekaitsetöö kohalikus omavalitsuses. Tallinn.*
- Курбатов, В. И. 2004.** *Социальная работа. Феникс.*
- Kutsar, D. 2006.** *Toimetulekust tõrjutuna ühiskonna äärealale.* - Sotsiaaltöö nr 5, lk 13
- Kvale, S., Brinkman, S. 2009.** *Interviews. Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing. London.*
- Kõiv, E. 2004.** *Kodutus: põhjused ja võimalikud lahendused. Sotsiaaltöö nr3, lk 22.*
- Kõre, J. 2003.** *Kodutus ja sotsiaaltöö – Eesti lahendused. Sotsiaaltöö nr1, lk 10.*
- Laherand, M. 2008.** *Kvalitatiivne uurimisviis. OÜ Infotrükk.*
- Lymbery, M., Postle, K. 2007.** *Social Work: A Companion to Learning. London: Sage Publications Ltd.*
- Medar, M. 2006.** *Juhtumipõhine võrgustikutöö. Juhtumikorralduse käsiraamat. Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium. Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž.*
- Medar, M., Medar, E. 2007.** *Sotsiaaltoetused ja teenused. Tartu: Ülikooli Kirjastus.*
- Narusson, D. 2005.** *Kliendi vajaduste hindamine sotsiaaltöös.* - Sotsiaaltöö nr 2, lk 34 – 36.
- Narusson, D. 2006.** *Juhtumikorraldus kui sotsiaaltöö meetod. Jõustamisest sotsiaaltöö praktikas. Juhtumikorralduse käsiraamat. Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium. Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž.*
- Paavel, V., Kõrgesaar, J., Sarjas, A., Sõmer, S., Vasar, V. 2000/2001.** *Psüühilise erivajadusega inimeste hoolekanne Eestis. EV Sotsiaalministeerium, Rahvatervise ja Sotsiaalkoolituse Keskus, Eesti Psühhosotsiaalse Rehabilitatsiooni Ühing.*
- Paavel, V. 2003.** *Koduta inimese hoolekanne Eestis. Tallinn.*
- Patton, M. Q. (2002).** *Qualitative Research & Evaluation Methods. Thousand Oaks: Sage*
- Payne, M. 1995.** *Tänapäeva sotsiaaltöö teooria: kriitiline sissejuhatus. Tallinn.*
- Raiste, A. 2007.** *Tallinna kodutute arv võib küündida tuhandeni. ERR uudised 23.12.2007. [WWW] – URL: http://www.styx.ee/read_rssnews.php?id=38071 (06.05.2010).*
- Raudla, E. 2009.** *Kas õpitud abituse võib olla õpitud? [WWW] – URL: <http://www.ajakirinaised.ee/artikkel.php?id=16370&k=1> (26.02.2009).*
- Selg, M. 2007.** *„Õpitud abituse“ ja „anna näljasele õng, mitte kala“ vajalikkus Eesti sotsiaaltöö erialadiskursuses.* - Sotsiaaltöö nr 4, lk 42 – 45.

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

Shaw, I., Gould, N. 2001. *Qualitative research in social work.* London. Thousand Oaks. New Delhi.

Sotsiaaltöötaja eetikakoodeks [WW] – URL: <http://www.eswa.ee/index.php?picfile=67> (01.04.2010).

Sotsiaalmajutusüksusesse majutamise kord [WWW] - URL: <http://tallinn.andmevara.ee/oa/page.Rtf/106559.rtf> (12.01.2009).

Tartu Ülikooli Sisekliinik. 2006. *Hooldusest sõltuv elukvaliteet, hoolduse kvaliteet ja hoolduse juhtimise kvaliteet.* Tartu.

II SOTSIAALTEENUSED JA ABIVÕIMALUSED

ÕPILASKODU LAPSE SOTSIAALSE ARENGU TOETAJANA

Maie Klaas

Juhendaja: Kaja Altermann

Maie Klaas lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli 2010. aastal

SUMMARY

Maie Klaas. 2010. Boarding School as a Supporter of a Child's Social Development. Lääne-Viru College. Mõdriku. Final paper in speciality of social work. The paper consists of 61 pages, 4 appendices and 39 references.

The topic of the study is topical because of the changes in the society and their influence on the families' subsistence. There are families where parents do not support their children or their economic situation does not help a normal development of a child. Anyhow, children need help and want to feel protected. The boarding schools in Estonia have been established to help children who want to study but whose situation at home does not support them to acquire education.

The topic of the study is also connected to the author's profession - working at a boarding school as an educator. Hopefully, the results of the study will help to gain better understanding of the children and help them efficiently. The child's notion of a problem is as important as the adult's.

The aim of the paper is to study the opinions of children who come from socially problematic families – what they think about living at a boarding school, changes in their social development and the future. Furthermore, to study students' understanding of their problems at home and former schools, what has caused their stay at the boarding school; to examine their opinions and attitudes towards the opportunities the boarding school has to offer to support their social development and contentment during their studies at the school; to study students' opinions about eventual changes at school and their future (their profession and dreams). The author has studied a variation of relevant sources; most of the references and materials are taken from the different authors and the forum of boarding schools.

The qualitative method and interviews to collect data have been used in the study. There are fourteen students from a boarding school in the Southern Estonia, ten boys and four girls between the ages 11-17 from the classes 5-9, who participated in the study.

As a result of the study it comes out that the children see their homes and the situation at home in a much better light than social workers. The self-esteem of many respondents is damaged by the situation at home, they have a negative attitude to life and it is complicated to create trustworthy relationships and express their feelings. All this has caused problems at home and at school. We can see that the respondents are satisfied with the life in the boarding school—their study results, school attendance, behaviour and communication with peers have improved notably. It has been achieved by the support of the educators, the positive atmosphere of the boarding school and the children's own understanding of the need of education. Their future

plans are positive and promising – they are interested in education and finding a suitable career; the most important is to work and become successful, having their own family comes in the later future.

The results of the study can be used in the development of boarding schools and help to avoid possible mistakes.

PROBLEEMISSEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Haridussüsteemi ülesanne on luua ühiskonna liikmetele parimad võimalused isiksuse arenguks. Me soovime, et lapsed tunneksid end väärtuslike, kasulike ja õnnelike.

Õpilaskodud on tänases Eestis loodud sotsiaalprobleemsete perede lastele elulisest vajadusest aidata lapsi, kes ise tahaksid õppida, kuid kelle kodune olukord ei toeta last hariduse omandamisel. Teema on aktuaalne tänu ühiskonnas toimunud muutustele, mis mõjutavad perede toimetulekut. On tekkinud peresid, kus vanemad ei tegele lastega piisavalt või perede majanduslikult raske olukord ei loo soodsat keskkonda lapse normaalseks arenguks, kuid lapsed vajavad abi, kaitset, turvatunnet. Õpilaskodu on üks võimalus, et lapsel ei võeta kodu ära. Sel ajal, kui laps on õpilaskodus, saavad vanemad tegeleda oma probleemide lahendamisega.

Lõputöö teema valik oli seotud ka uurija isikliku huviga, töötades õpilaskodus, kus uurimine läbi viidi, päevakasvatajana. Loodetavasti aitavad uurimistulemused lapsi mõista ja neid paremini aidata ning tõhustada õpilaskodu kasvatajate tööd. Lapse arusaam probleemist on samavõrra oluline kui täiskasvanu oma. Samuti saavad õpilaskodud uurimustöö tulemusi kasutada edasises arendustöös, õppides kogemustest ja vältides võimalikke vigu.

Eesmärgist tulenevad ülesanded on järgmised:

- uurida laste nägemust probleemidest kodus ja eelmises koolis, mis on põhjustanud nende sattumise õpilaskodusse;
- uurida laste arvamusi ja hoiakuid õpilaskodu võimalustest toetada nende sotsiaalset arengut, toimetulekut ja rahulolu õpilaskodus elamise perioodil;
- uurida laste arvamusi võimalikest muudatustest õpilaskodus ja tulevikunägemust endast (tulevane eriala, unistused).

TEOREETILINE ALUS

Lõputöö aluseks valis autor sotsioökoloogilise teooria, kuna see võimaldab uurida lapse sotsiaalset arengut protsessina, mida mõjutavad erinevate arengukontekstide vahelised suhted ja suhted laiemas ühiskondlikus kontekstis, samuti võimaldab uurida lapse sotsiaalset arengut teatud keskkonnas, millest üheks võib olla õpilaskodu.

Urie Bronfenbrenner rajas sotsioökoloogilise teooria, mis seletab arengut läbi indiviidi ja keskkonna suhete või *kontekstide*, nagu Bronfenbrenner ise neid nimetab (Bronfenbrenner 1979, 1993). Bronfenbrenneri teooria aluseks on arusaam, et muutus ökoloogilise süsteemi mistahes osas mõjutab süsteemi teisi osasid. Bronfenbrenneri sotsioökoloogiline teooria pakub võimalust jälgida arengut komplekselt, milles on ühendatud nii individuaalne kui kontekstuaalne suhe (Boyd, Bee 2008: 43). Bronfenbrenneri teooria kohaselt uurib inimarengu

ökoloogia aktiivse kasvava inimolendi ja tema muutuvate elutingimuste vastastikust kohanemist, kusjuures seda protsessi mõjutavad erinevate arengukontekstide vahelised suhted ja suhted laiemas ühiskondlikus kontekstis. Oma elu jooksul vahetab inimene korduvalt arengukeskkonda, mis toob kaasa käitumismustrite muutumise, kohanemise uue keskkonna ja selle poolt esitatavate nõuetega (Tiko 2004: 9-10).

Ka teised uurijad (Piaget, Vögotski, Wallon, Kohlberg, Gillian, Freud, Erikson, Maslow) on tähtsustanud lapse arengus erisuguseid asjaolusid või pannud rõhku lapse arengu eri külgedele. Näiteks Eriksoni teooria kohaselt on inimese elutsükklis kaheksa psühhosotsiaalset staadiumit: *imikuiga, varajane lapseiga, keskmine lapseiga, hiline lapseiga, teismeiga, noorus, küpsus ja vanadus* (Butterworth, Harris 2002: 321). Kui nooruk puutub neis etappides kokku puudulike tingimustega, siis ei sotsialiseeru ta efektiivselt, vaid puudulikult. Isik valib igal etapil kahe alternatiivi vahel: vanuse ja elusituatsiooni ülesande vahel teha otsus. Võtmevanus identiteedi omandamiseks on teismeliseiga (Jedomskihh jt 2005: 92).

Lisaks käsitles autor teoreetilises osas õpilaskodude olemusel, selle ülesannetel ning võimalustel lapse toetamisel Eestis.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Lõputöö eesmärk oli uurida sotsiaalprobleemsete perede 11-17-aastaste laste arvamusi õpilaskodus elamise, nende sotsiaalses arengus toimunud muutuste ning tuleviku kohta. Andmekogumismeetodina kasutati teemaintervjuud. Intervjuude läbiviimisel kasutati intervjuu kondikava ja diktofoni. Antud uurimuses läbiviidud intervjuude põhiteemad olid jaotatud kolme ploki:

- lapse kodune olukord ja probleemid enne õpilaskodusse elama asumist;
- lapse nägemus õpilaskodus elamisest, õpilaskodu võimalustest tema toetamisel ja seal toimetulekust;
- lapse tulevikunägemus endast ja võimalikest muudatustest õpilaskodus.

Valim ja uurimistöö eetiline aspekt

Uurimustöö valimi moodustasid uurimuse momendil ühes Lõuna-Eesti õpilaskodus elavad lapsed. Töö autor ise töötab õpilaskodus päevakasvatajana. Intervjuud viidi läbi 14-ne õpilaskodu lapsega vanuses 11-17 eluaastat. Intervjuud kestsid ajavahemikus 45 minutit kuni üks tund. Intervjuueritavateks olid kümme poissi ja neli tüdrukut. Kõikide respondentidega lepidi eelnevalt kokku intervjuu läbiviimisega seonduvad põhimõtted ja intervjuude läbiviimise aeg. Intervjuud salvestati uuritavate nõusolekul diktofonile.

Eetilise aspektist lähtuvalt on uuringus osalenud isikutele tagatud konfidentsiaalsus: respondentide nimed on muudetud. Uurimustöö läbiviimiseks saadi luba kooli, mille juurde õpilaskodu kuulub, direktorilt. Intervjuuerimise käigus saadud andmed on konfidentsiaalsed ja andmeid kasutatakse ainult selle lõputöö läbiviimisel.

Andmete analüüsi meetodika

Intervjuude analüüsimetodina kasutati „cross-case“ meetodit. Selle meetodi alusel vaadeldakse eri respondentide vastuseid, mis on seotud konkreetse teemaga, kõrvutades neid ning otsides ühiseid jooni ja erinevusi. Intervjuude käigus saadi informatsiooni laste kodusest olukorrast, probleemidest eelmises koolis, õpilaskodus toimetulekust ja tulevikunägemusest. Töö autor luges korduvalt intervjuusid, et leida sarnasusi, korduvusi ja erinevusi kõikides intervjuudes.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Õpilaskodu on sotsiaalne asutus, mille ülesandeks on kodude toetamine laste põhihariduse omandamisel. Õpilaskodul on suur osa sotsiaalsete oskuste ja suhete kujunemisel, ilma milleta on ühiskonnas raske hakkama saada. Noored on meie tulevik ja neid tuleb ette valmistada iseseisvaks eluks ühiskonnas.

Uurimistulemustest selgus, et lapsed ise näevad oma kodu ja kodust olukorda tunduvalt paremas valguses kui kõrvaltvaatajad ehk sotsiaaltöötajad. Paljude respondentide enesehinnang on koduse olukorra tõttu kahjustunud, tekkinud negatiivne ellusuhtumine, muututakse kergemini ärrituvaks, ennast süüdistavaks ja ebakindlaks. Raskenenud on ka usalduslike suhete loomine ja tunnete väljendamine. Kõik see on põhjustanud probleeme nii kodus kui koolis, mis on tinginud laste elama asumise õpilaskodusse. Õpilaskodus elamisega olid respondentid igati rahul: nende õppetulemusd, koolikohustuse täitmine, käitumine ja suhted kaaslastega on tunduvalt paranenud ning sellele on kaasa aidanud nii kasvatajatepoolne toetus, õpilaskodu õhkkond kui ka laste endi arusaamine hariduse vajalikkusest.

Kokkuvõtvalt võib uurimistulemustest järeldada, et laste arvates on kodu nende jaoks siiski kõige parem koht vaatamata sellele, et tingimused pole seal alati kõige paremad ja vanematega on suhted valdavalt keerulised; lapsed elaksid siiski parema meelega kodustes kitsastes tingimustes, kus neil oleks suurem liikumisvabadus ja vähene kontroll tegevuse üle. Puudust tuntakse vanematepoolsest toetusest ja tunnustusest. Põhilised õpilaskodusse sattumise põhjused on koolikohustuse mittetäitmine, sõpradega hulkumine ja käitumisprobleemid koolis, mis enamikel juhtudel on tingitud kodusest kehvast või pingelisest olukorrast ning mõningal juhul ka kodusest vägivallast. Laste jaoks on tähtis pidev julgustamine ja adekvaatne tagasiside; eduelamused sisendavad enesekindlust, suhted mõjutavad käitumist ja õpimotivatsiooni; head suhted õpilaskodus on vajalikud hea õhkkonna loomisel, sel juhul toimub ka suhtlemine pingevabalt. Kuigi kasvatajatega suhtlevad lapsed meeleldi, tunnevad kasvatajate toetust ja tuge, tunnevad ennast turvaliselt ja neil on pidev järelevalve, arvavad siiski paljud lapsed, et see ei ole piisav ja et kasvatajatel võiks nende jaoks rohkem aega olla, st et kasvatajaid võiks rohkem olla.

Veel võis tulemustest järeldada, et õppetulemused, koolikohustuse täitmine, käitumine ja suhted kaaslastega on õpilaskodus elamise ajal tunduvalt paranenud, on tõusnud laste enesehinnang, nad on hakanud endasse uskuma; sellele on kaasa aidanud nii kasvatajatepoolne toetus, õpilaskodu õhkkond üldse kui ka laste endi arusaamine hariduse vajalikkusest. Respondentide arvamused õpilaskodu tingimuste kohta on üksmeelsed: õpilaskodus on lastele loodud igati head võimalused omandada töö- ja suhtlemisharjumused, hoolitseda enda eest ning veeta vaba aega kasulikult. Tulevikuvisionid on lastel positiivsed ja paljutõotavad: tahetakse ennast harida ja karjääri teha; töötamist ja edukuse saavutamist peetakse eraelu kõrval esialgu esmatähtsaks, perekonna loomisele mõeldakse kaugemas tulevikus. Laste

tulevikunägemus on tihedalt seotud reaalse eluga, sellega, millest tuntakse puudust ja mida väärtustatakse (kodu, peret, lapsi, tööd, raha, silmaringi laiendamist), kuid osade laste lennukatele unistustele tuginedes võib öelda, et nende mina-pilt pole veel täielikult välja kujunenud.

Pole olemas lahendamatu olukordi. Vahel on lahendused aeglased ja vaevanõudvad, aga nad on olemas. Ainus, mis tegelikult aitab, on mõistmine. Et iga laps meie kõrval tunneks: ta on olemas, ta on kaitstud ja armastatud, tal on keegi, kes ei mõista teda hukka ja aitab leida lahendusi, kui ise neid enam ei leia.

KASUTATUD KIRJANDUS

Aimre, I. 2006. Sotsioloogia, 3. tr. Tallinn. Sisekaitseakadeemia kirjastus.

Boyd, D., Bee, H. 2008. Lifespan Development. International Edition. Fifth Edition. United States: Pearson Education (US).

Butterworth, G., Harris, M. 2002. Arengupsühholoogia alused. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Chazan, M., Laing, A.F., Davies, D., Phillips, P. 2001. Eemaletõmbunud, üksildaste laste ja noorukite abistamine. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Jedomskihh, J., Randver, N., Rahnu, L., Valgmaa, R. 2005. Kultuuridevaheline suhtlemine praktilises tegevuses. Tartu. AS Atlex.

Kadajane, T. 2001. Koolisotsiaaltöö käsiraamat. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kera, S. 2001. Sotsiaalsed oskused inimekäitumise eetiliste väärtuste kujunemisel. Teoses: Kultuur, elukvaliteet ja väärtushinnangud. Toim E. Heinla. Tallinn. TPÜ kirjastus.

Kraav, I. 1999. Sotsiaalne tõrjutus sotsiaalpedagoogilise probleemina. Õpilase isiksuse areng ja sotsiaalne tõrjutus. Tartu. AS VALI trükikoda.

Kõiv, K. 2002. Muutused koolikiusamises Eesti koolis viimastel aastatel. Teoses: Usaldus. Vastutus. Sidusus. Eesti sotsiaalteaduste III konverentsi kogumik. Koost Ü. Kaevets. Tallinn. OÜ Infotrükk.

Mõlter, E. 2006. Sotsiaalsete probleemide esilekerkimine Nõo põhikooli näitel. Teoses: Eesti sotsiaalsed probleemid sotsiaaltöö eriala üliõpilaste ja õppejõudude uuringutes. Tallinn. TLÜ Kirjastus. OÜ Vali Press.

Paal, K. 2008. Õpetajate ja sotsiaalpedagoogide koolivägivalla käsitlused. Teoses: Sotsiaaltöö- teemaliste üliõpilasuuringute kogumik V. Tartu. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Pajula, E. 2008. Lapse parim teine kodu. – Õpetajate leht, 17.10.2008.

Pösö, T. 1993. Kolme koulukotia. Tampereen yliopisto. Tampere.

Sikka, H. 2005. Lasteaiaõpetajate hinnangud kooliminevate laste arengule Teoses: Lapse kasvukeskkond Eestis ja Soomes III. Teadusartiklite kogumik. Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Strömpl, J. 2004. Kvalitatiivsete meetodite kasutamise võimalustest sotsiaaltöö uurimisel. – Sotsiaaltöö nr 2, lk 30.

Tiko, A. 2000. Laps abivajajana. Lapsed Eestis. Peatoim D. Kutsar. Tallinn.

Tiko, A. 2004. *Kodu, kool ja õpilaskodu sotsiaalökoloogilises perspektiivis. Teoses: Lapse kasvukeskkond ja sotsiaalsed oskused. Teadusartiklite kogumik. Toim T. Tulva. Tallinna Pedagoogikaülikool, sotsiaaltöö osakond. Tallinn. AS Rebellis.*

Tuisk, M. 2005. *Käitumisraskustega laps. Teoses: Lapse kasvukeskkond Eestis ja Soomes III. Teadusartiklite kogumik. Tallinna Ülikooli Kirjastus.*

Tulva, T. 2008. *Uue sajandi lapsed: valikud, võimalused ja heaolu. Teoses: Uued ajad – uued lapsed. Teadusartiklite kogumik. Koost L. Ots. Tallinna Ülikooli kirjastus. OÜ Vali Press.*

Vickers, H., Minke, K. 2000. *Family Systems and the Family-School Connection. In G. Bear, K. Minke, A. Thomas. Childrens needs II: Development, Problem and Alternatives. Bethesda, Meryland, USA. NASP.*

LAPSE TUGIISIKU TEENUSE KORRALDUS JA VÕRGUSTIKUTÖÖ TEENUSE OSUTAMISEL

Marge Järvi

Juhendaja Reet Rääk

Marge Järvi lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli 2011. aastal

SUMMARY

This thesis is composed by Marge Järvi, a student of Lääne-Viru Higher Vocational School. The title of the thesis is *Arranging the service of a child's support person and networking in providing the service*. The size of the thesis is 53 pages. The number of the sources used is 41. The thesis contains 5 figures and 13 tables.

According to the Law on Social Care, a municipality may, if needed, appoint a support person to a child or to the child's host. Requirements for the service of the support person are not regulated by law, which allows for locally different arrangements in providing the service. The opinion of the author of the thesis is that to have an effective service by the support persons, a settled arrangement and co-operation with the social and official networks is necessary.

The aim of the thesis is to research how the service of the support person is arranged and how networking is being done. Considering this, the investigative tasks are:

- to study the arrangements of the service by the support person;
- to list the participants of the auxiliary network in providing the service by the support person;
- to study how the co-operation is regulated from the perspective of the support persons;
- to study if the arrangement and co-operation have any impact on the effectiveness of the service by the support person.

The theoretical part deals with network co-operation and its relations to systems theory, and provides an overview of the role of the support person, of the contents of the service by the support person and of the arrangement of the service in Estonia and of the co-operation network when providing the service. The empirical part of the thesis investigates the arrangement of the service by the support person, the parties who participate in the network in addition to the support person to help the child, how the co-operation is regulated from the perspective of the support persons and if the arrangement and co-operation have any impact on the effectiveness of the service by the support person.

The empirical part rests on a research which collected and analysed data employing the quantitative method. The author employed a questionnaire to collect the data. In the selection were 24 support persons from eight counties.

The results of the research indicate that co-operation between the contractor and the provider of the service is regulated, and networking is done in a co-ordinated manner.

There are often differences in the way that the service by the support person is provided, who appoints the child/family a support person, who sets the requirements on the service, based on which the service is provided, and in what is determined by a contract. The support persons

wish for a unified arrangement mostly in order to make the service uniformly understandable for all (the contractor, the provider, and the end user of the service) and to simplify the work process itself, as the arrangement guarantees uniform conditions for everybody.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Eesti sotsiaaltöö püüab reageerida kõigile ühiskonna sotsiaalprobleemidele. Üks osa sotsiaaltöös on lastekaitsetöö, mille põhiraskus on nihkunud kohalikesse omavalitsustesse (Laps ja pere tänases Eestis 2001). Sotsiaalhoolekande seadusest tulenevalt võib kohalik omavalitsus vajadusel määrata lapsele või last kasvatavale isikule tugiisiku (Sotsiaalhoolekande seadus 2011). Üldjuhul on tugiisiku teenuse eesmärgiks inimese toimetuleku tagamine, kuid eesmärgiks võib olla ka lapse hooldamise ning lapsele turvalise ja toetava kasvukeskkonna tagamine. Põhjusi, miks lapsed võivad tugiisiku teenust vajada, on mitmeid. Nõuded tugiisiku teenusele on seadusega reguleerimata, mis annab võimaluse korraldada teenuse osutamist piirkonniti erinevalt. Sotsiaalministeeriumi koduleheküljelt leiab tugiisiku teenuse sisu, sihtgrupid ja teavet selle kohta, kuidas tugiisikuks saada, kuid puudub lähem selgitus, kuidas teenuse osutamine peaks toimuma. Uurimistöö eesmärgiks oli uurida, kuidas on tugiisiku teenus korraldatud ning kuidas tehakse võrgustikutööd. Sellest tulenevalt oli uurimistöö ülesanded määratletud järgmiselt:

- uurida, kuidas on tugiisiku teenus korraldatud;
- tuua välja, kes kuuluvad tugiisiku teenuse osutamisel abistavasse võrgustikku;
- uurida, kuidas on koostöö reguleeritud tugiisikute pilgu läbi;
- uurida, kas teenuse korraldamine ja koostöö mõjutavad tugiisiku töötulemusi.

TEOREETILINE ALUS

Teoreetilises osas tugines autor läbitöötatud kirjandusele ja andis ülevaate võrgustikutööst ning selle seosest süsteemiteooriaga. Teoreetiline osa sisaldas ülevaadet tugiisiku rollist, tugiisiku teenuse sisust ja teenuse korraldamisest Eestis ning koostöövõrgustikust teenuse osutamisel. Autori eesmärgiks oli anda ülevaade sellest, mida kujutab endast võrgustikutöö. Eraldi käsitleti last ümbritsevat sotsiaalset võrgustikku ja ametnikevõrgustikku. Kuna teooria on igapäevatoos oluline instrument, siis tõi autor eraldi välja võrgustikutöö seosed süsteemiteooriaga.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Autor kasutas uurimuse läbiviimiseks kvantitatiivset uurimismeetodit. Seda seetõttu, et respondendid asusid üle Eesti ja vastuseid sooviti saada võimalikult erinevates piirkondades tegutsevatelt tugiisikutelt. Andmekogumismeetodina kasutas autor ankeetküsitlust, mille küsimused lähtuvad uurimisülesannetest. On kasutatud struktureeritud küsimuse ja avatud küsimuse vahelvormi: lisaks valikvastustele esitati avatud küsimus. Avatud variandi abil püüti jõuda vastusteni, mida uurija ei osanud ette näha (Hirsjärvi 2005). Ankeedid saadeti uuritavate meiliaadressidele, need saatis laiali SA Dharma tugiisikute koordinaator.

Valim ja uuringu eetilise aspekt

Uuringu valimi moodustamisel tegi autor koostööd SA „Dharma“ tugisikute koordinaatoriga, kellel on andmed tegutsevate tugisikute kohta. Dharma Koolituskeskus on täiskasvanute koolitusasutus, mis viib läbi täiskasvanute vabahariduslikku täiendkoolitust. Vabatahtlikke tugisikuid on seal koolitatud juba 5 aastat (Tugisikute tugivõrk 2011). Kokku moodustus valim 24st tugisikust kaheksast erinevast maakonnast.

Andmete analüüs

Andmed on esitatud sagedustabelitena. Küsimustikus oli nii suletud kui avatud küsimusi ning andmete esitamisel on kasutatud kvantitatiivset meetodit. Avatud küsimuste puhul koondati sarnased vastused ning esitati need statistiliselt, kuna kvantitatiivse uuringu eesmärk on üldistada ja sellepärast ei ole indiviidi üksikvastus tähtis. Ankeetküsitlus viidi läbi 20.02.2011 – 20.03.2011. 30st saadetud ankeedist tagastati täidetult 24.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Autorit huvitas kõige rohkem see, kas tugisiku teenuse korralduses on piirkonniti erinevusi. Kuna valim osutus oodatust väiksemaks, siis ei tekkinud autoril võimalust erinevate piirkondade võrdluseks ja üldistamiseks, aga saab välja tuua erinevused tugisiku teenuse korralduses. Uurimuse tulemustest selgus, et erinevused olid kõikides punktides: millistel alustel teenust otsustakse; kes kinnitab lapsele/perele tugisiku; kes kinnitab nõuded teenusele; mis on teenuse osutamise aluseks; mida määratakse kindlaks lepinguga.

Vastustest tuli veel välja, et tugisikud soovivad ühtset teenuse korraldust, seda eelkõige just seetõttu, et siis oleks tugisiku teenus kõigile (teenuse tellija, teenuse osutaja ja teenuse saaja) ühtmoodi mõistetav ja oleks lihtsam tööd teha, kui kõigile on tagatud töökorralduses ühtsed tingimused. Inimesed on nii ajas kui ruumis pidevates vastastikustes sõltuvussuhetes ning omavahel tihedalt seotud. Tegu on ühtse koostööga, mis toimub sotsiaalsete süsteemide vahelise ressurside vahetuse kaudu (Klefbeck, Ogden 2001: 70). Uurimuse tulemustest selgus, et koostöö teenuse tellija ja teenuse osutaja vahel on reguleeritud ja võrgustikutööd tehakse ning see on koordineeritud. Töö autori arvates on vaja selleks, et tugisiku töö oleks tulemusrikas, kindlat töökorraldust ning arendada koostööd last toetava sotsiaal- ja ametnikevõrgustikuga.

KASUTATUD KIRJANDUS

Augasmägi, E. 2010. Võrgustikutöö. – Vabatahtliku tugisiku meelespea. SA Dharma Koolituskeskus. AS Uniprint.

Blum, A., Raja, L. 2008. Pere tugisiku teenusel on tulevikku. – Peretöö erileht, juuni 2008.

Collins, D., Jordan, C., Colema, H. 1999. An Introduction to Family Social Work. F. E. Peacock Publishers.

Hirsjärvi, S. Remes, P. Savjaara, P. 2005. Uuri ja kirjuta. Tallinn. Medicina.

Karjakina, R. 2005. Perede tugisiku teenus Pärnus. – Sotsiaaltöö nr 2, lk 53 – 57.

- Klefbeck, J., Ogden, T. 2001.** Laps ja võrgustikutöö. SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus.
- Korp, E., Leppiman, T., Meres, T., Vaher, A. 2002.** Laps. Elu, probleemid ja lahendused. Tallinn.
- Korp, E. Rääk, R. 2004.** Lastekaitsetöö kohalikus omavalitsuses: käsiraamat. Tallinn. Sotsiaalministeerium. Tervise Arengu Instituut.
- Laps ja pere tänases Eestis. 2001.** Teadusartiklite kogumik. – Koost Tulva, T. Tallinn.
- Lastekaitse korraldus** – [WWW] URL <http://www.sm.ee/tegevus/lapsed-ja-pere/lastekaitse-korraldus.html> (16.02.2010).
- Nurm, A. 2008.** Pere tugiisiku teenus on vajalik. – Virumaa Teataja, 03.05.2008.
- Pajo, M. 2009.** Millega toetame pere tugiisikuid. – Sotsiaaltöö nr 1, lk 33 – 34.
- (Pere) tugiisiku teenuse efektiivuse uuring** – [WWW] URL http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/lapsed/lastekaitse/kasulik/Pere_tugiisiku_efektiivsuse_uuring.pdf (02.04.2010).
- Ratnik, M. 2007.** Ikka perekeskest peretööst. – Sotsiaaltöö nr 6, lk 31 – 34.
- Ratnik, M. 2006.** Perekeskest peretööst ja pere tugiisiku teenusest. – Sotsiaaltöö nr 3, lk 52 – 56.
- Ratnik, M. 2008.** Tähelepanu lapse heaolul pere/lapse tugiisiku töös. – Sotsiaaltöö nr 2, lk 38 – 42.
- Riigi ja kohalike omavalitsuste poolt rahastatavad sotsiaaltoetused ja –teenused. 2007.** Koost Medar, M., Medar, E. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Rääk, R. 2003.** Lastekaitse käsiraamat. Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet.
- Salvik, A. 2004.** Noored ja võrgustikutöö. Metoodiline materjal. Mõdriku.
- Sotsiaalhoolekande seadus** – [WWW] URL <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=741184> (12.01.2011).
- Sotsiaalteenused – kellel, miks ja kuidas. Koost M. Medar. 2002.** Pärnu. AS Pajo trüükikoda Kaks & Pool.
- Surrey Community Services** – [WWW] URL http://www.scss.ca/core_family_mentoring.htm (02.04.2010).
- The Family Promise Program** – [WWW] URL <http://familypromisegr.org/fpprogram/mentoring/index.html> (02.04.2010).
- Tugiisik** – [WWW] URL <http://www.perenou.ee/html/tugiisik.html> (24.02. 2010).
- Tugiisiku teenus** – [WWW] URL <http://www.sm.ee/sinule/perele/sotsiaalteenused-peredele/tugiisik.html> (24.01.2011).
- Tugiisikute tugivõrk** – [WWW] URL <http://www.dharma.ee/?pid=245&lang=2> (12.01.2011).
- Tulva, T., Tikerpuu-Kattel, A., Viiralt, I., Väljataga, S. 2002.** Laps Eesti ühiskonnas: probleemid kodus ja koolis. Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Vabatahtlik tugiisik** – [WWW] URL <http://www.dharma.ee/?pid=55&lang=2> (24.02.2010).

PUUDEGA LASTE TUGIISIKUTEENUS TARTU LINNAS**Evelin Tamm**

Juhendaja: Airi Mitendorf

Evelin Tamm lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli 2011. aastal

SUMMARY

Special needs children service of support person in Tartu. Evelin Tamm. 2011. It consists of 72 pages, four chapters, two affixes and 46 literary sources.

For every family child birth is a life changing event but not always all goes so well. Each year there are more children with disabilities (up to 16 years) on state subsidiaries, for example 4409 children in 2000 and 5745 children in 2008. As each year has increased the number of children with special needs, it has also increased the demand for the support service.

The thesis is based on the investigation of the family as a system and the support person as the possibility to empower a family, when into the family has been born a child with special needs. After into to the family has been born a child with special needs, the family's system of functioning is disturbed. The family system does not function as in a family with a healthy child in the family does. Family needs for functioning empowerment, what can be provided through the support service the support person. The theoretical starting point for the thesis is the system theory and the theory of empowerment.

The purpose of the thesis is to point out the real needs of families with special needs child care and how the support person service can help a family to act as a unified system. To fill the purpose the following research tasks have been posed:

- describe the daily life for families with children with special needs and to highlight the weaknesses of families in managing with their children's special needs;
- bring out the opinions of parents on their needs for a support person service while raising children with special needs;
- describe the parents' expectations for the support person service in Tartu.

In the research a qualitative research method has been used. With support person service applicants have been carried out semi-structured interviews during the period of December 2010 - January 2011. An interview was attended by the parents of nine children with special needs - support person service applicants. Children have a deep or severe disability. It is necessary to inform about the support person service the parents with special needs children. The research revealed the importance of supporting parents with special needs children and to create a unified system to provide information for parents. Parents need to be noticed and supported by specialists. The research revealed how important the support person service finance and support persons training all over Estonia is for special needs children families. I hope that the local government will see it as necessary to provide service and support persons to contribute to this, more and more.

Keywords: accessibility, service

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Iga lapse sünd on emale ja isale muutuste rohke sündmus, aga alati ei lähe kõik nii hästi. Iga aastaga sünnib Eestis aina rohkem lapsi. Iga aastaga on ka puuetega laste (kuni 16-aastased) toetuse saajaid rohkem, näiteks 4409 last 2000.a ja 5745 last 2008.a (*Tervis, töö- ja sotsiaalelu 2000-2008, 2009*). Kuna iga aastaga on erivajadustega laste arv tõusnud, siis on tõusnud nõudlus ka tugiisikuteenuse järele. Antud töös on mõeldud erivajadustega lastena puudega lapsi. Eesti Lastekaitse seaduse §53 toob välja, et (1)puudega lapsel on õigus erilisele hoolitsusele lähtuvalt tema spetsiifilistest vajadustest. Temale ja tema hooldajale peab olema kättesaadav igakülgne sotsiaal-, arsti- ja hingeabi (*Eesti Vabariigi Lastekaitse seadus 2010*). Lõputöö **eesmärk** oli välja tuua perede tegelikud vajadused erivajadusega lapse hooldamiseks ja kuidas tugiisikuteenus aitab perekonnal toimida ühtse süsteemina. Töö annaks märku olukorra tõsidusest, mis toimub praegusel ajal erivajadustega laste peredes. KOV sotsiaaltöötajad saaksid toetudes tööle täpsema ülevaate, miks oleks vaja rohkem koolitada ja finantseerida puuetega laste perede tugiisikute tegevust.

Eesmärgi täitmiseks püstitati järgmised uurimisülesanded:

- kirjeldada erivajadustega laste perede igapäeva elukorraldust ning tuua välja kitsaskohad erivajadustega laste perede toimetulekuks;
- tuua välja lapsevanemate arvamused tugiisikuteenuse vajalikkusest erivajadustega laste kasvatamisel;
- kirjeldada lastevanemate ootusi tugiisikuteenusele Tartu Linnas.

TEOREETILINE ALUS

Töö teoreetiliseks lähtekohaks oli süsteemiteooria, mille järgi perekonna toimimine sõltub lähima sotsiaalse keskkonna süsteemidest (Payne 1995). Lõputöö toetus pere kui süsteemi uurimisele ja tugiisiku võimalusel jõustada perekonda, kui perre on sündinud erivajadusega laps. Peale seda on häiritud pere toimimine ühtse süsteemina sellisena, nagu toimib terve lapsega perekond. Perena toimimiseks vajab pere jõustamist, mida saab pakkuda tugiisik läbi tugiisikuteenuse. Teenuste tegelikku vajadust teades on omakorda võimalik planeerida muutusi süsteemis (Narusson 2008). Töö teiseks teoreetiliseks lähtekohaks on jõustamise teooria, mille järgi arvavad Weaver (1982) ja Pinderhughes (1983), et eriti kasulik on rakendada jõustamist perekonnatöös. Vastastikune toetus võib tugevdada võimete arengut perekonnaliikmetel (Payne 1995). Autor toob teoreetilises osas välja veel KOV ja tugiisiku toetamisvõimalused puudega lapse perekonnale.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Uuringu läbiviimisel kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit. Andmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud ehk probleemikeskset intervjuud, mis on teatud ulatuses nagu standardiseeritud intervjuu, kuid mille lõpp on vaba (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2007).

Probleemikeskse intervjuu kolm peamist põhimõtet on: keskendumine probleemile; orienteerumine eesmärgile; orienteerumine uurimisprotsessile (Laherand 2008). Intervjuud tugiisikuteenuse taotlejatega viidi läbi ajavahemikus detsember 2010 – jaanuar 2011. Kokku viidi läbi üheksa poolstruktureeritud intervjuud, mille kestvused olid ajavahemikus 33 minutit kuni 2 tundi ja 52 minutit. Intervjuud salvestati diktofoniga. Respondendid olid salvestamisest teadlikud.

Valim ja uuringu eetiline aspekt

Iga lapsevanemaga sõlmiti kirjalik konfidentsiaalsusleping, mis kestab sõlmimise hetkest 85 aastat. Puudega laste vanemate arvamuste, hoiakute ja seisukohtade anonüümne esitamine on vajalik, et tagada osalejate konfidentsiaalsus, teiseks mõjuvad anonüümised näited märksa tõhusamalt – analüüsitava juhtumite seostamata jätmine konkreetse inimesega annab parema võimaluse keskenduda reaalsele olukorrale, milles osalejad viibivad. Sellepärast sõlmiti vastav leping iga intervjuueeritavaga. Lõputöös kajastuvad respondentide isikuandmed on muudetud. Konfidentsiaalsust silmas pidades on andmetes asendatud lapse nimi *laps*. Kõikidele osalejatele oli antud uurimuses osalemine vabatahtlik. Intervjuude teostamise osas andis uurija respondentidele võimaluse valida intervjuu toimumise koht ja aeg. Kõik osalejad olid teadlikud, et nende poolt antud informatsiooni kasutatakse antud uurimuse eesmärgil.

Intervjuus osales üheksa erivajadusega lapse tugiisikuteenuse taotlejat ehk lapsevanemad. Tartu Linnavalitsus on teenuse rahastaja, teenuse pakkujaks alates 01.01.2011 OÜ Sverresson. Eelnevalt oli teenuse pakkujaks MTÜ Anni Mängumaa (nimi muutus).

Andmete analüüsi meetoodika

Andmete analüüsi meetoodikaks oli intervjuude temaatiline analüüs. Salvestatud intervjuud transkribeeriti ning viidi läbi nende temaatiline sisuanalüüs, mille käigus tulid välja aktuaalsed probleemid.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Alati ei ole võimalik peale lapse sündi teha kindlaks, kas lapsel on puue või ei ole. Võib juhtuda, et alles mõne aasta pärast peale mitmeid uuringuid võib kinnitust saada lapse erivajadus. On näha, et paljud ametnikud on vanemad unustanud, ei mõelda, kuidas ema-isa ennast tunnevad pärast diagnoosi teatavaks saamist või kuidas nende elu hakkab kujunema nüüd suuremat tähelepanu vajava lapsega. Lõputöö käigus selgus, et tugiisikuteenus ei ole kõigile kättesaadav ja vanemad ei ole kursis teenuse sisuga. Vanematel puudub informatsioon teenuse olemasolust. Vanemad ei ole rahul teenuse kvaliteediga, mis tuleneb informatsiooni puudulikkusest, kättesaadavusest, mahust, taskukohasusest kõigile. Tugiisiku leidmine on jäetud vanematele, aga neil puudub jaks pädeva tugiisiku leidmiseks. Teenusele määratud tunnid on nii minimaalsed, et igapäevaselt ei ole võimalik tugiisikut kasutada. Teenuse tunde oleks mõistlik jagada kord aastas, sest vanemad ei jõua kõiki kuupäevi meeles pidada. Enamus vanemaid on sunnitud tugiisikuteenusele eraldatud tunnid suunama haridusasutusse. Selle läbi muutub hariduse omandamine erivajadustega laste vanematele tasuliseks. Puudub ühtne informatsiooni liikumise süsteem erivajadustega laste vanematele. Paljudel vanematel puudub võimalus täiskohaga töötamiseks, sest lapsed vajavad vanemate toetust ja järelvalvet järjepidevalt. Igal perekonnaliikmel on raske leida oma aega üksi olemiseks või talle sobilikku

lõõgastumise viisiks. Praegu puudub võimalus vanemate koormuse vähendamiseks, sest nad kasutavad teenuseid tööl käimiseks ja pärast tööd tegelevad lapsega. Endale leitakse aega väga harva ja seda alles siis, kui sotsiaalne lähivõrgustik tuleb appi. Suuremas osas peredes on erivajadusega laps lastest viimane ja seega on hoolitsemise koormus langenud ka pere teistele lastele. Toetus vanematele on praegusi vajadusi arvestades minimaalne. Neid suurendades vähendame meditsiini ja sotsiaalabi kulutusi tulevikus. Puuduvad võimalused täiskohaga töötamiseks. Vanemad on mõelnud võimalusele, et nende lapsed peavad tulevikus elama hooldekodus, kuigi seda ei soovita. Lapsevanemad oleksid nõus Maarja Küla tüüpi elamiste loomisega. On vajalik vanemate usaldamine ja nende vajadustele reageerimine sotsiaalsüsteemis.

KASUTATUD KIRJANDUS

Eesti Vabariigi Lastekaitse seadus - [WWW] URL <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=13246899> 20.02.2010.

Eesti Vabariigi põhiseadus - [WWW] URL <https://www.riigiteataja.ee/akt/12846827> 30.03.2011.

Hooldajatoetuse maksmise kord puudega lapse hooldajale - [WWW] URL <http://info.raad.tartu.ee/webaktid.nsf/web/viited/VOLM2009021900109> 31.03.2011

Kaldoja, H. 1/2004 märts. Puudega laps ja tema pere. Mis teeb muret?. Tallinn. Ajakiri Sinuga.

Kaldoja, H. 2007 kevad. Puudega laps ja tema pere. Tallinn. Märka Last.

Kiik, R., 2003. Võrgustikutöö võimalusi töös lastega. Tallinn. Lastekaitse Liit.

Kiis, K. 1999. Puudelaste perede sotsiaalne toimetulek Tartu linnas. Tartu. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kivisaar, S. 2007. Sügava ja raske puudega laste ja noorte mitteformaalsete hooldajate marginaliseerimine. Sotsiaaltöö-teemaliste üliõpilasuuringute kogumik. /Koost. Selg, M., Linno, M. Tartu. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Krips, H. 2003. Suhtlemisostkustest õpetamisel ja juhtimisel. Tartu. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Mednick, M. 2007. Supporting children with Multiple Disabilities. New York. Great Britain by Bath Press.

Narusson, D. 2008/2. Puuetega laste hindamine sotsiaaltöös. Sotsiaaltöö ajakiri. Tallinn. Sotsiaalministeerium.

Pedak, P. 2005. Laste õigused: ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtete rakendamine praktikas. Tallinn. OÜ Print Best Trükikoda.

Pinder, J. 2003. Euroopa Liit: põgus sissejuhatus. Tallinn. Tallinna Raamatutrükikoda.

Porter, L. 2002. Educating young children with special needs. Australia. Selwood Printing.

Raske ja sügava puudega lapse pere tugiisikuteenus - [WWW] URL http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/pere/raske_ja_sygava_puudega_lapse_pere_tugiisikuteenus.pdf 05.04.2010

Ratnik, M. 2008/2. Tähelepanu lapse heaolul pere/lapse tugiisiku töös. Sotsiaaltöö ajakiri. Tallinn. Sotsiaalministeerium.

Saarna, A. 2002/2. *Hiumaa Puuetega Inimeste Koda – selline, nagu Hiiumale tarvis. Sotsiaaltöö ajakiri.* Tallinn. Sotsiaalministeerium.

Selg, M. 2008/3. „Jõustamine“ ja tugevustel põhinev lähenemine. *Sotsiaaltöö ajakiri.* Tallinn. Sotsiaalministeerium.

Sõmer-Kull, S. 2011/1. *Sotsiaalteenuste kvaliteedi tagamise põhimõtted ja mõõtmise võimalused.* Sotsiaaltöö ajakiri. Tallinn. Sotsiaalministeerium.

Taperson, K. 1998. *Teisele emale (Käsiraamat erivajadustega laste vanematele).* Tallinn. Talmar & Põhi Kirjastus. 18.04.2010

Tervis, töö- ja sotsiaalelu 2000- 2008 - [WWW] URL http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalsektori_statistika/esinduskogumik_est.pdf 01.03.2010

Treial, M. 2005/2. *Puudega laps ja tema pere Eesti riigis: olevik ja tulevik.* Tallinn. Ajakiri Sinuga. Eesti Puuetega Inimeste Koda.

Tugiisiku teenus - [WWW] URL <http://www.annimangumaa.ee/?pid=83&lang=2> 17.04.2010

Tugiisiku teenus - [WWW] URL <http://www.sm.ee/tegevus/sotsiaalhoolekanne/kov-teenused/tugiisik.html> 05.04.2010

Tulva, T. 2004. *Lapse kasvukeskkond ja sotsiaalsed oskused.* Tallinn. AS Rebellis.

United Nations. 2009. *Puuetega inimeste õiguste konventsioon.* Tallinn. EV Sotsiaalministeerium ja Eesti Puuetega Inimeste Koda.

Wall, K. 2006. *Special Needs and Early Years.* London. Cromwell press.

Veisson, M. 2008. *Lapsevanematele erivajadustega lastest.* Tartu. AS Atlex.

KIRIKUTE OSATÄHTSUS SOTSIAALHOOLEKANDES- VÕIMALUSED JA PROBLEEMID (TARTU LINNA NÄITEL)

Maarika Kits

Juhendaja: Helen Tomp

Maarika Kits lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli 2011. aastal

SUMMARY

The graduation thesis ‘The Role of Churches in Welfare: Opportunities and Problems on the Example of the Churches in Tartu City’ is 55 pages long. A total of 58 reference materials were used in writing this paper; 56 of these were in Estonian and two in English.

The thesis contains two annexes on three pages. The paper describes and analyses participation of the churches in welfare in Tartu, their cooperation with various organisations and burning social issues in the society.

The keywords of the paper are church, welfare, people needing help, social issues and cooperation.

The aim of the paper was to investigate and analyse the role of churches in the welfare system through the eyes of the respondents, who were reverends, parsons and deacons. It seems this topic has not been investigated earlier.

The theoretical part of the paper provides an overview of the role of church in welfare throughout history, social problems in our society and system theory. It includes an overview of the churches in Tartu City and their past and present activities. The empirical part describes and analyses churches’ activities in helping outcasts, what are the opportunities for this, how they cooperate and with whom and what problems may pose a threat to this. The author used qualitative semi-structured interviews to accomplish the following research tasks set in the theoretical part: to find out through the respondents’ perspective how churches help outcasts, how they cooperate amongst themselves and with municipalities and what are the opportunities and problems for churches to provide welfare.

The results of the empirical investigation provided a rich picture of churches’ welfare activities. The investigation indicated that churches provide welfare for a wide range of target groups. However, cooperation leaves to be desired. The main obstacles were said to be the lack of information and poor cooperation. The opportunities include human resources in the form of church members, and churches could be important partners in the social welfare network. The tasks were accomplished.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Kirik on olnud sotsiaalhoolekande alustalaks, ühtlasi ka esimeseks organisatsiooniks, mille juures hakkas arenema sotsiaalhoolekanne. Eestis ringi liikudes võib näha palju kauneid kirikuid, kuid tänases Eestis on kiriku roll hoolekandes vähemärgatav. Tartu linnas on 15 tegutsevat kirikuhoonet, milles on toimivad kogudused. Tänapäeva iseloomustavad kiired muutused majanduses ja poliitikas. Eesti Vabariigis ei toimi enam korralikult sotsiaalhoolekandesüsteem, seoses majanduslangusega ei jätku materiaalseid vahendeid sotsiaalsüsteemi ülalpidamiseks. Samas kerkib esile palju uusi sotsiaalprobleeme. Tuleks leida

uusi ressursse ja võimalusi hoolekandesüsteemi tõhustamiseks. Siit tekibki küsimus, kui paljude sotsiaalprobleemidega tegelevad kirikud praegu, kui palju on neil probleemide leevendamiseks võimalusi. Kas ja kui palju teab kirikute rollist ühiskond ning kuidas toimib kirikute omavaheline koostöö ning koostöö kohaliku omavalitsusega. Ehk on siin peidetud ressursid probleemide leevendamiseks? Autori andmetel pole seda varem uuritud.

Uurimistöö **eesmärgiks** oli uurida ja analüüsida kiriku rollist hoolekandesüsteemis ja võrgustikutöös Tartu linnas. Eesmärgi täitmiseks püstitatud uurimisülesanded olid Tartu linna kirikute näitel:

- uurida, kuidas kirik tegeleb sotsiaalselt tõrjutud inimeste abistamisega;
- uurida kirikute omavahelist koostööd;
- uurida, milline on koostöö kiriku ja kohaliku omavalitsuse vahel;
- uurida, millised on kiriku võimalused ja probleemid sotsiaalhoolekande teostamisel läbi intervjueeritavate nägemuse.

TEOREETILINE ALUS

Uurimistöö teoreetilisteks lähtekohtadeks on süsteemiteooria ja kiriku, kui sotsiaalhoolekande teostaja osatähtsus läbi ajaloo. Süsteemiteooriat rakendatakse sotsiaalsete süsteemide, nagu grupid, perekonnad ja ühiskonnad, aga ka bioloogiliste süsteemide kohta. Selle toetamiseks on välja toodud kirikute osatähtsus sotsiaalhoolekande teostamisel läbi aegade. Teoreetiliselt osas antakse ülevaade sotsiaalhoolekande ajaloost, süsteemiteooriast ning selle seosest kirikutega, sotsiaalhoolekandest tänapäeval, suurematest sotsiaalprobleemidest ning tutvustatakse Tartu linna kirikuid, põgusalt nende ajalugu ja tehtavat diakooniatööd.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Andmete kogumise meetodina kasutas autor poolstruktureeritud teemaintervjuud. Kuna teemat ei olnud uurijale teadaolevalt varem uuritud ja uurijal oli vastuste suunda raske ette näha, siis põhjalikuma teabe saamiseks sai autor lisaküsimusi esitada. Intervjueeritavatele tutvustati eelnevalt uurimisprojekti eesmärki.

Valim ja uuringu eetilise aspekt

Uurimistöö üldkogumi moodustasid kõik Tartu linna kirikud, mida on kokku 15. Uurija saatis kirjad kõikidele kogudustele, intervjuus nõustus osalema kümme koguduse esindajat, eitav vastus tuli neljalt koguduselt ja ühe kogudusega ei saanud kahjuks ühendust. Eitamise põhjuseks toodi välja koguduse väikearvulisust ja ruumipuudust ning kaks Eesti Apostlik-Õigeusu kirikut ei tegele hoolekandega. Üks respondent vastas intervjuu küsimustele kirjalikult e-posti teel, kuna ta viibis välismaal ja kokkusaamine ei olnud sellepärast võimalik. Intervjuud viidi läbi 2011. aastal kolme kuu jooksul (jaanuarist märtsini). Antud uurimus tekitas huvi respondentides. Huvi töö tulemuste vastu oli suur ja paluti võimalust peale lõputöö valmimist nende tulemustega tutvuda. Intervjuud olid anonüümsed, kuna

respondendid seda soovisid. Andmeid analüüsid ja tõlgendasid oli uurija kohuseks kaitsta uuritavate anonüümsust (Laherand 2008).

Andmete analüüsi meetodika

Andmete analüüsimeetodiks on tavapärane sisuanalüüs. Tavapäraselt sisuanalüüsi kasutatakse siis, kui soovetakse midagi kirjeldada. Intervjuud salvestati diktofonile ning see eeldas, et kõigepealt oli vaja salvestised transkribeerida ehk salvestatud intervjuu muudeti tekstiks. Autor toob välja tsitaate intervjuudest, mis enim iseloomustavad probleeme antud valdkonnas. Kvalitatiivsete andmete analüüsi eesmärk on saadud andmetest tähendusi välja lugeda ehk interpreteerida. Kvalitatiivne andmeanalüüsi meetod ei esita absoluutset tõde, vaid pigem ühte vaatenurka probleemile.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

„Riigi ja kiriku lahususe printsiip on viinud selleni, et näiteks J.O.K.K. ehk juriidilise korrektsuse kuritarvitamise puhul puudub ühiskonnal eetiline mõõdupuu, millega hinnata tegusid /.../ Näeme puudusi eetilistes normides, kus õnne samastatakse rahaga ja kangelasteks saavad „elu peremehed“. Siin ongi kirikul suur tööpõld, toetada riiki moraalse julgeoleku tagamisel“. Pärast analüüsimist võib järeldada, et hoolekanne on osa kiriku tegevusest, hoolimata sellest, et juba 1925. aastal võeti Eestis vastu hoolekandeseadus, mille alusel korraldas hoolekannet või abi omavalitsus. Kirikutel on olemas inimressurss koguduseliikmete näol ning nad peavad endastmõistetavaks, et jõudumööda heast tahtest vabatahtlikuna ühiskonnaellu panustatakse. Palgalised töötajad on vaid kaplanid. Vastavalt võimalustele abistatakse paljulapselisi peresid, vaeseid, kodutuid, sõltlasi, haigeid ja eakaid inimesi. Osad kirikud on leidnud selle nišši, kuidas ja keda aidata, kuid osadel kirikutel on abistamine ainult kogudusesisene ja seda ei saa kuidagi pahaks panna, sest kiriku sissetulek sõltub koguduse suuruselt. Mida suurem kogudus, seda suuremad on võimalused heategevuseks. Lisaressurss oleks võimalik rakendada projektide kirjutamisega, kuid kirikutel puuduvad vastava väljaõppe saanud inimesed ja natuke nähakse ohtu selles, et projektid ei ole jätkusuutlikud. Tuuakse välja ka selline fakt, et kõik projektid ei ole usulistele organisatsioonidele avatud. Kirik võiks olla arvestatav koostööpartner sotsiaaltöö koostöövõrgustikus, kuid paraku see nii ei ole. Väljaarvatud üks kirik, kellelt Tartu linn ostab teenust. Kirikud väidavad ka seda, et väga teenusepõhise hoolekannet nad ei soovi osutada, sest see võib hakata ohustama nende põhitegevust ehk teoloogilist poolt. Suure puudusena tuuakse välja informatsiooni puudulikkus, ei teata, millega tegeletakse teistes kirikutes. Koostöösse võiks olla haaratud erinevad organisatsioonid, näiteks on väga nutikalt kasutanud üks kirik heategevuses koolilapsi. See on väga positiivne, sest nii õpetatakse lastele hoolivust. Eesti ühiskond on veel noor, meil ei ole välja arenenud heategevusorganisatsioon nii, nagu toimib koostöö välismaal. Kirikud on ühel meelel, et rahaliste vahendite suunamisel sotsiaaltöösse jäävad vabatahtlused ja diakoonia sageli kõrvale ja see pärsib võimalust laiendada ja süvendada kirikute juures tehtavat hoolekannet. Kuna raha on alati vähe, siis kirikul on olemas see hea tahe, mis korvab natuke ka ettevalmistuse puudulikkuse. Hoolekandega tõhusamaks tegelemiseks näevad kirikud professionaalsuse suurendamist ning infovahetuse ja koostöö tugevdamist teiste samalaadsete organisatsioonide ja stukturitega.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Daniel, J., Ilves, P., Kiitam, A. 1995.** *Sotsiaaltöö teooria ja praktika: lähtealuseid isikliku, perekondliku ja ühiskondliku elu tugevdamiseks.* Tartu. Greif.
- Diakoonia** -[WWW] URL <http://www.ristikirik.ee/?leht=sisu&id=38> (12.04.2010).
- Dominelli, L. 2009.** *Introducing Social Work.* Polity Press.
- EV Põhiseadus. 1992.** Riigi Teataja, 26, 349.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., 2007.** *Uuri ja kirjuta.* Tallinn. Medicina.
- Hoolekande kontseptsioon. 2004.** - [WWW] URL http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/Sotsiaalhoolekanne/hoolekande_kontseptsioon.pdf (03.02.2010).
- Josing, M. 2010.** *Alkoholiturg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2010.* -[WWW] URL <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/3782/1/EKI2010.pdf> (29.03.2011).
- Kivi, S. 2001.** *Kirikute kultuurilooline säilitamine ja areng – eelnõu seletuskiri.* - [WWW] URL <http://www.kul.ee/index.php?path=38&EelnID=3> (28.03.2011).
- Kurbatova, A. 2008.** *Kuidas Eestis narkomaania probleemi lahendada?* Sotsiaaltöö 2008/4.
- Kutsar, D., Trumm, A. 2010.** *Vaesus Eestis: vaesuse mõjud ja toimetulek vaesusega.* Tallinn.
- Kõre, J., Kiik, R., Kõiv, E. 2005.** *Kodutus Eestis – kas indiviidi või ühiskonna probleem?.* – Akadeemia, nr 4, lk 715-734.
- Laherand, M-L. 2008.** *Kvalitatiivne uurimisviis.* Tallinn. OÜ Infotrükk.
- Lauristin, M., Terk, E. 2009.** *Eesti inimarengust ja sotsiaalsetest riskidest majanduskriisi kontekstis. – Eesti inimarengu aruanne 2008.* Tallinn. Eesti Koostöö Kogu.
- Lünnak, E. 1998.** *Kirik ja sotsiaaltöö. – Eesti sotsiaaltöö I kongressi sotsiaaltöö muutuvast ühiskonnas ettekanded.* Tallinn. EV Sotsiaalministeerium.
- Loonet, T. 2011.** *Perevägivald on Eestis suur probleem.* - [WWW] URL <http://www.postimees.ee/?id=427082> (05.05.2011).
- Luhamets, J. 2009.** *Sotsiaalabi Tartu Pauluse kirikus. – Kristlik kasvatus, nr 2, lk 7.*
- Lähisuhtevägivald. 2004.** Koost. Kase, H. Tallinn. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.
- Maripuu, M. 2007.** *Heategevus on riikliku hoolekande eelkäija.* -[WWW] URL http://www.sm.ee/index.php?id=661&tx_ttnews%5Btt_news%5D=112&cHash=ea7fc56199 (29.03.2011)
- McDerment, L., Kiik, R., Purdelo-Tomingas, P. 1999.** *Hoolekandeesutuste süsteemi areng Eestis: ülevaade hetkeseisust Eestis ja tulevikusuunad.* Tallinn. AS Pakett.
- Medar, M., Medar, E. 2007.** *Riigi ja kohalike omavalitsuste poolt rahastatavad sotsiaaltoetused ja –teenused.* Tartu. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Paavel, V. 2003.** *Koduta inimese hoolekanne Eestis.* Tallinn. Avahoolduse Arenduskeskus.

Payne, M. 1995. Tänapäeva sotsiaaltöö teooria: kriitiline sissejuhatus. Tallinn. EV Sotsiaalministeerium.

Pettai, Ü. 2010. Eesti Statistika: pikaajaline töötus kasvab-[WWW] URL <http://www.stat.ee/37917> (22.03.2010)

Soom, K. 2010. Koostöö läbi diakoonia. – Eesti Kirik 5/2010.

Soone, E. 2003. Kirik ühinevas Euroopas. – Eesti Kirik 10/2003.

Sotsiaalhoolekande seadus. 1995. Riigi Teataja I, 21, 323.

Sotsiaalhoolekanne - [WWW] URL

<http://www.sm.ee/tegevus/sotsiaalhoolekanne.html> (04.01.2010)

Sotsiaalsed probleemid Eestis teel avatud ühiskonda 1990-1999. 2001. Toim. K. Hammer-Pratka, A. Kelam. Tallinn. ETA Kirjastus.

Sotsiaalvaldkonna mõisted ja/või sõnaseletused - [WWW] URL <http://www.jogevamv.ee/?page=454> (06.03.2010).

Strömpl, J. 2005. Uurimistöö meetodid. Kirjalik loengumaterjal. Tartu Ülikool. Tartu.

Tartu Adventkogudus -[WWW] URL <http://tartu.advent.ee/> (12.04.2010).

Tartu Annelinna kogudus -[WWW] URL <http://www.ekkleisia.ee/index.php?s=1165> (12.04.2010).

Tartu Kolgata Baptistikogudus - [WWW] URL

<http://www.kolgata.ee/index.php/kolgata> (11.04.2010).

Tartu Maarja kogudus - [WWW] URL <http://www.eelk.ee/tartu.maarja/>

(11.04.2010).

Tartu Maranata kogudus - [WWW] URL <http://www.maranata.ee/index.php/lnk-eknk> (12.04.2010).

Tartu Pauluse kogudus - [WWW] URL <http://www.eelk.ee/~tpauluse/> (11.04.2010). **Tartu Peetri kogudus** - [WWW] URL <http://www.eelk.ee/tartu.peetri/> (11.04.2010).

Tartu Püha Luuka kogudus - [WWW] URL <http://tartu.metodistikirik.ee/www/> (11.04.2010).

Tartu Pühade Aleksandrite kogudus - [WWW] URL

http://www.karlovakirik.ee/article.php3?id_article=30 (11.04.2010).

Tartu Pühima Neitsi Maarja Pärispata kogudus - [WWW] URL

<http://www.neitsimaarja.ee/index.php?ava=ajalugu> (11.04.2010).

Tartu Risttee kogudus - [WWW] URL <http://www.salem.ee/index.php?id=id2>

(12.04.2010).

Tartu Salemi Baptistikogudus - [WWW] URL <http://www.salem.ee/> (29.03.2011) **Tartu Uspenski kogudus** - [WWW] URL

http://www.eoc.ee/est/esileht/piiskopkonnad/Tartu/article_id-152 (12.04.2010).

LOOMATERAAPIA MÕJU TÖÖS SOTSIAALSELT TÕRJUTUD NOORTEGA**Piret Pullat**

Juhendaja Maie Tamm

Piret Pullat lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli 2011. aastal

SUMMARY

The impact of animal therapy on socially excluded young people

Piret Pullat, Lääne-Viru College, Chair of Social Work, Social work

The current thesis is made up of 65 pages, 31 sources have been used, 9 of them are in foreign language.

The reason and need for choosing the subject was the fact that more and more young people are being repelled by their peers. This is becoming a major problem, because in the future, when stepping into life, socially excluded young people often have difficulties to cope alone with their lives.

The research aims to examine the effects of animal therapy on resocializing the socially excluded young people back to society.

According to the objective of the thesis, the following tasks were set:

- to investigate the nature of the social exclusion, reasons and possible theoretical bases to help the investigation;
- bring forth the essence of the animal therapy based on theories and studies;
- to find out to what extent the young people themselves feel their social exclusion;
- to identify whether and how the animal therapy supports the resocialization of the socially excluded young people;
- to analyze the impact of animal therapy on excluded young people.

The sample of the research was formed of 8 socially excluded young people aged 14–15.

The empirical material was collected by using qualitative method. Data were collected during a participant observation conducted for the research and a process of structured interview.

The study confirmed that animal therapy helps young people to open up, find friends and overcome their exclusion as a result. All youngsters who participated in the animal therapy found friends, their attitude towards their surroundings and peers changed. It was also noticeable that their attitude became more optimistic.

The theoretical basis for the present thesis was the social-cognitive theory supported by the social learning theory through active learning.

While carrying out the research, the author of the thesis reached the same conclusion as A. Bandura which lies in the truth that people learn their social behaviour while observing the others' behaviour.

In addition to social learning, dogs were helpful for young people. Providing dogs instead of peers to the young people in the beginning, it is possible to change their attitude towards their

surroundings. However, if an excluded young person comes into contact with another excluded young person, they develop similar emotions. Their experience of exclusion that they are discussing is similar, which in turn brings them closer to each other and helps to realize that they are not alone in this society.

The study proved that the use of animal therapy is one of the possible methods to help socially excluded young people to resocialize in the society again.

Keywords: animal therapy, resocialization, excluded young people.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Loomateraapia juured jäävad inimese ilmumise koidikusse. Hetkel, mil inimene kodustas koera, leidis ta temas esimese neljajalgse „tohtri“. Matriarhaadi esimesed ravitsejad hakkasid intuiitiivselt kasutama metskasse, metshanesid ja kanu. Ilmselt märkasid nad, et majapidamistes, kus elas mingi elusolend, olid inimesed vähem haiged. Sajanditepikkust loomateraapiat on hakatud taasavastama nii Ameerika Ühendriikides kui Euroopas. Kasside, koerte, hobuste ja teiste koduloomadega ravimine on andnud nii häid tulemusi, et aina rohkem inimesi on huvitatud sellest uudsest või oleks õigem öelda hoopis, taasavastatud teraapiavormist. Uurimistöö autoril tekkis isiklik huvi uurida erinevaid loomateraapia kasutusvõimalusi, kuid võrd tegeleb ise koertega ning on ise samal ajal pidevas kokkupuutes tõrjutud noortega.

Uurimistöö **eesmärk** oli uurida loomateraapia mõju sotsiaalselt tõrjutud noorte resotsialiseerimisel ühiskonda. Lähtuvalt töö eesmärgist püstitati järgnevad ülesanded:

- uurida sotsiaalse tõrjutuse olemust, põhjuseid ja võimalikke teoreetilisi aluseid abistamiseks;
- välja tuua loomateraapia olemus, tuginedes teooriatele ja teostatud uuringutele;
- välja selgitada, kuid võrd noored ise tunnetavad enese sotsiaalset tõrjutust;
- uurida kas ja kuidas loomateraapia toetab tõrjutud noorte sotsialiseerumist;
- analüüsida loomateraapia mõju sotsiaalselt tõrjutud noortele.

TEOREETILINE ALUS

Uurimistöö teoreetilise raamistiku kujundab sotsiaal-kognitiivne teooria, mis keskendub õppimise ning tunnetuslike, sotsiaalsete ja motoorsete soorituste uurimisele. Sellest on välja kasvanud ka sotsiaalse õppimise teooria, mis on enamike käitumisteaduste teooriate aluseks. Inimestel on võime õppida käitumisreegleid ja -norme, ilma et nad peaksid kõike ise läbi proovima (piisab enda ja teiste jälgimisest), kuid otsene, ise läbiproovitud käitumine või tegevus mõjutab käitumist ja kognitiivset arengut väga tugevalt, mida Bandura (1986) on defineerinudki jõustavaks õppimiseks. A. Bandura (1986) sotsiaal-kognitiivse teooria järgi on olulisel kohal väliskeskkonnast tulevad ootused, defineeritud ka kui kõige tõenäolisemad ja ootuspärasemad käitumismustrid, mis loovad inimesele stiimuli jõustavaks õppimiseks (LaRose jt 2001). Selle teooria puhul saab rääkida ka olulistest enesereguleerimismehhanismidest, mille düsfunktsionaalsus mõjutab tugevalt käitumist. Pikemalt teeb autor ülevaate loomateraapia ajaloost, olemusest ja erinevatest vormidest ning sotsiaalsest tõrjutusest, eriti noorte hulgas. Sotsiaalse tõrjutuse puhul on tegemist olukorraga, kus inimene mingite heaoluks vajalike ressursside puudumise tõttu ei saa rahuldada oma

vajadusi, ei saa midagi niisugust, mis teistel olemas on ja mida temalgi oleks õigus saada. Enamasti lähtutakse sotsiaalsest tõrjutusest rääkides heaolu mõistest: heaoluks võib pidada olukorda, kus inimesel on võimalik rahuldada oma tähtsamaid tarbeid. Sotsiaalses tõrjutuses rõhutatakse ka indiviidi ja ühiskonna vaheliste sidemete katkemist – ühelt poolt võib ühiskond indiviidi ära tõugata, ta väljaspoolseks muuta, teiselt poolt võib indiviid ise tahtlikult või ühiskonnast kõrvale tõmbuda (Niiberg 2003).

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Uurimismeetodite valik tulenes uurimuse eesmärgist uurida loomateraapia mõju sotsiaalselt tõrjutud noortele ja nende sotsiaalsele arengule. Uurimuses kasutati kvalitatiivseid uurimismeetodeid: osalusvaatlust ja struktureeritud intervjuud. Uurimistöö empiirilise osa materjal koguti kolmes etapis. Enne loomateraapiaga alustamist oli struktureeritud intervjuu, uuringu kestel teostas autor osalusvaatlust ja loomateraapia lõpus intervjuueeris kõiki osalejaid veelkord, saamaks ülevaate toimunud muudatustest.

Valim ja uurimistöö eetiline aspekt

Uurimistöö viidi läbi ühes kaheksaliikmelises grupis. Nimetatud grupp noori sai otsitud koostöös Tallinna koolide sotsiaalpedagoogidega, kes puutuvad sotsiaalselt tõrjutud noortega kokku oma igapäevatoos ja omasid ka mõningast ülevaadet oma kooli tõrjutud noortest. Lisaks tõrjutusele oli teiseks määravaks kriteeriumiks valimi moodustamisel see, et noorel oleks mõningane huvi loomade vastu ja soov nendega tegeleda. Koolide sotsiaalpedagoogid tegid oma koolides esmase valiku ja ka esimese vestluse uurimaks, kuivõrd noored oleks huvitatud tegelemast loomadega ja osalemast uurimuses. Olles saanud nõusoleku noortelt ja positiivse tagasiside, lepitati noortega kokku esimese intervjuu aeg. Valimi moodustasid kaheksa noort inimest, vanuses 14-15 aastat, neist kolm poissi ja viis tüdrukut. Kõikidele uurimuses osalenud noortele on antud uurimistöös oma identiteet, mille järgi on neid kerge eristada. Noorte nimed on muudetud anonüümsuse tagamiseks.

Andmete analüüsi meetoodika

Intervjuud salvestati diktofoniga ning vaatlused on protokollitud. Hiljem kõik intervjuud transkribeerit. Andmete analüüsil kuulas autor korduvalt lindistatud intervjuusid, tehes esimesi tähelepanekuid ja kirjalikke märkmeid. Peale esimesid tähelepanekuid litereeris autor intervjuud sõna-sõnalt, fikseerides seejuures ka tundeväljendused. Uurimistöö andmete analüüsimises kasutas töö autor sisuanalüüsi ja avatud kodeerimist. Uurimuse käigus kogutud empiirilise materjali töötlemisel kasutas autor intervjuu tekstide esmast analüüsi.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Uurimistöös leidis kinnitust, et loomateraapia aitab noortel end avada, leida enda kõrvale sõpru ja sealt kaudu ka üle saada sotsiaalsest tõrjutusest. Kõigil loomateraapias osalenutel tekkisid sõbrad, muutus suhtumine ümbritsevasse ja ka oma eakaaslastesse. Märgatav oli ka

noorte ellusuhtumise muutumine positiivsuse suunas. Uurimust teostades jõudis töö autor samale järeldusele nagu ütles A. Bandura, et inimesed õpivad sotsiaalset käitumist jälgides teisi. Jäljendades neid ning saades positiivset tagasisidet, kinnistus uuritavates neile uudne käitumine. Pakkudes noortele eakaaslaste asemel alustuseks sõbraks koeri, saab sellega muuta sotsiaalselt tõrjutud noore suhtumist teda ümbritsevasse. Kui sotsiaalselt tõrjutud noor inimene puutub kokku teiste tõrjutud noortega, siis tekivad neil ka sarnased emotsioonid, nende tõrjutuse kogemused, millest nad omavahel räägivad on sarnased, mis omakorda lähendab neid üksteisele ja aitab mõista, et nad pole siin ühiskonnas üksi. Suheldes loomadega, hakkasid uuritavad läbi loomade suhtlema ka üksteisega, mis tõestab, et loomateraapia toetab sotsiaalselt tõrjutud noorte omavahelist suhtlust, aitab noori omavahel suhtlema hakkamisel. Loomateraapia on hetkel kasutamata suur potentsiaal nii tõrjutud noorte kui autori arvates ka psüühiliste häirete all kannatavate noorte abistamisel ja sotsialiseerimisel ühiskonda. Autor leiab, et kui sotsiaalselt tõrjutud ja endassetõmbunud noorele pakkuda võimalust tegeleda näiteks koertega, siis see on suur samm tema muutumisel avatumaks ja sotsiaalsemaks.

KASUTATUD KIRJANDUS

Abikoer – [WWW] URL <http://www.abikoer.ee/> (10.05.2010)

Almqvist, F., Ebeling, H., Heinälä, P. jt. 2006. Laste- ja noortepsühhiaatria. AS Medicina and Company.

Bandura, A. 1986. Social foundations of thought and actions: A Social Cognitive Theory.

Bandura, A. 1997. Self-efficacy. The exercise of control. New York: W. H. Freeman

Beck, U. 2005. Riskiühiskond: teel uue modernsuse poole. Tartu: TÜ Kirjastus

Chazan, M., Laing, A.F., jt. 2001. Eemaletõmbunud, üksildaste laste ja noorukite abistamine. Tartu. TÜ Kirjastus

Kaminski, M., Pellino, T., Wish, J. 2002. The Physical and Emotional Impact of Child-Life and Pet Therapy on Hospitalized Children. Children's Health Care. Winter 2002, Vol.31, Issue 4, p 321-335.

Kasmel, A., Lipand, A. 2007. Tervisedenduse teooria ja praktika I. Tallinna RT.

Kraanvelt, E. 2004. Tänavalapsed Tallinnas: nende aitamise võimalusi. (Magistritöö). TPÜ

Kraav, I. 1999. Sotsiaalne tõrjutus ja sotsiaalpedagoogika. Haridus nr 5.

Kõrgesaar, J. 2002. Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitlusse. TÜ

Laane, E., Laane, K. 1999. Teavet probleemkäitumise ennetustöök. EV Sotsiaalministeerium. Eesti Sõltuvushaigete Rehabilitatsiooni ühing.

LaRose, R., Mastro, D., Eastin, M. 2001. Understanding internet usage. Social Science Computer Review, 19(19), 395-413

Lind, R. 2006. Kuidas aidata tõrjutud ja vägivalla all kannatavaid lapsi? Kristlik Kasvatus 3/2006

Melson, G.F. 1995. The Role of Companion Animals in Human Development – [WWW] URL <http://www.deltasociety.org/Document.Doc?id=20> (10.05.2010)

Netting, F.E., Wilson, C.C., New, J.C. 1987. The Human-Animal Bond: Implications for Practice. Social Work, Jan/Feb 87, Vol.32. Issue 1, p 60-64

Niiberg, T., Teivelaur, M. 2003. *Sotsiaalpsühholoogia aktuaalseid probleeme.* Akadeemia Nord toimetised, Tallinn.

Pavelson, M., Luuk, M. 2002. *Lastega pered tõrjutud perede hulgas: seisund, probleemid ja tugivõrgustik* – [WWW] URL <http://www.riik.ee/rahvastik/loppavelson.html> (10.08.2003)

Strömpl, J. 2001. *Sotsiaaltöö uurimisest: konstruktsionistlik lähenemine.* Sotsiaaltöö 1, lk 10-12

III SOTSIAALTÖÖ VANGLAS

KINNIPEETAVATE REHABILITATSIOON VANGLAST VABANEDES

Marilin Kiisler

Juhendaja: Airi Mitendorf

Marilin Kiisler lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli 2011. aastal

SUMMARY

The topic of the paper written by Marilin Kiisler is "Rehabilitation of convicts after release from prison". The final paper is laid out on 47 pages, with 29 used sources listed. After release from the penitentiary institution ex-convicts face several problems. How to cope with adaptation problems, how to find a job? Finding a job is the most difficult, because today the unemployment rate is high even among educated people and a lot of employers are not willing to employ people who have been in penitentiaries. The paper aims to analyze the nature of resocialization of convicts and to point out the activities supporting resocialization both in prison and after release from prison, as interpreted by the ex-convicts. The research tasks were to analyze the options offered by the society to resocialize an ex-convict, indicate the social benefits and services available for ex-convicts after release from the penitentiary, to analyze the problems related with the release, as interpreted by those released, and point out which benefits the ex-convicts need after release. The theoretical part of the paper is based on systems theory: its starting point is that people's satisfactory life depends on the systems of their closest social environment. This is why social work needs to deal with informal or natural systems, like the family, friends, postman or colleagues; formal systems, like the community groups or trade unions; and systems created by the society, like hospitals or schools. The paper also deals with the rehabilitation of convicts both in the penitentiary institution and after release, and in addition, networking. Interviews were made with six men living in Viljandi County, who were in prison for a longer period than one year and not later than ten years ago. The qualitative research method was used to conduct the study. The qualitative research method was selected because few studies have been made about the rehabilitation of persons released from prison and there is not much information about this field. In the course of qualitative research (in-depth interview), however, a certain trusting relationship is created between the interviewer and the interviewee, and people are eager to talk about topics they would feel risky to reply in the written form. During the research it appeared that restoring their relationships with the family and providing necessary means of subsistence for themselves is the most difficult for people after release from prison. Very often there are said to be allowances and services, but actually they are non-existent and therefore it is not possible to offer them to ex-convicts. For example, a person who has been released is entitled to social housing, if he has nowhere to go, but unfortunately there usually are no vacant social housing rooms. There are services and benefits that could be offered, but if the ex-convict cannot ask for such services or benefits, he will not get them and no one is offering them to him either. The hardest task is finding a job, which the person cannot get due to his criminal record.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Kinnipidamisasutusest vabanedes on kinnipeetavatel erinevaid probleeme. Kuidas tulla toime kohanemisprobleemidega, kuidas leida tööd? Töö leidmine on kõige raskem, sest tänapäeval on suur tööpuudus ka haritud inimeste seas ja paljud tööandjad ei soovi tööle võtta inimesi, kes on viibinud kinnipidamisasutustes. Millised on kõige suuremad probleemid, mis tekivad kinnipidamisasutusest vabanedes? Justiitsministeeriumi statistika järgi on 74% kinnipeetavatest vanglas teist või enamat korda, mis näitab, et vangistus pole efektiivne vahend saavutada karistuse eesmärke. Kriminaalhoolduse läbinuist läheb hinnanguliselt vaid 10% karistust kandma kinnipidamisasutustesse (*Ministeeriumide tegevus vahistatute, kinnipeetavate ja tingimisi karistatute resotsialiseerimisel*). Töö **eesmärk** oli analüüsida kinnipeetavate taasühiskonnastamise olemust ning tuua välja taasühiskonnastamist toetavaid tegevusi nii vanglas kui ka vanglast vabanemisel kinnipeetavate tõlgendusel. Eesmärgist tulenevad uurimisülesanded:

- analüüsida ühiskonna poolt pakutavaid võimalusi kinnipeetavate resotsialiseerimisel ühiskonda;
- tuua välja sotsiaaltoetused ja –teenused kinnipeetavale kinnipidamisasutusest vabanedes;
- analüüsida vabanemisega seotud raskusi vanglast vabanenute tõlgenduse järgi;
- tuua välja, millist toetust vajavad kinnipeetavad vabanemisel.

TEOREETILINE ALUS

Teoreetiliseks lähtekohaks oli süsteemiteooria. Süsteemiteoorias on selgelt näha, et terve süsteemi toimimiseks on vaja kõikide pisemate osade omavahelist koostööd, siis saab tuua paralleele kinnipidamisasutusest vabanenute ja ühiskonna vahel. Kinnipeetavate vabanemisel vanglast on vaja toetusi ja teenuseid, mis aitaksid neil hakkama saada väljaspool vanglat. Toetuste ja teenuste puudumisel ei saa toimida terve süsteem selle nimel, et kinnipidamisasutusest vabanenud inimene saaks hakkama väljaspool vanglat. Pikema ülevaate tegi autor ka kinnipeetavate rehabilitatsioonist nii vanglas, kui vanglast vabanedes ning tutvustas võrgustikutööd kinnipeetavate vabanemisel. Võrgustikutöö abil on võimalik kinnipeetavaid toetada, abistada inimeste kaudu, kellega nad iga päev kokku puutuvad. Võrgustikutöö abil suudetakse aidata nii kinnipeetavaid kui ka nende lähedasi ning õpetatakse toetama üksteist.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Uuringu läbiviimiseks kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivne uurimismeetod valiti seetõttu, et vanglast vabanenud isikute rehabilitatsiooni teemal on läbi viidud vähe uuringuid ja teavet selle valdkonna kohta napib. Kvalitatiivset uurimismeetodit kasutatakse enamasti niinimetatud “tundlike” teemade puhul: tervishoid, haridus, seksuaalsus, sotsiaalsed hälbed, jms. Ka vanglast vabanenud isikute rehabilitatsiooniprotsess on tundlik teema, mille puhul süvaintervjuude abil saab luua selgema pildi kui ankeetküsitluse abil. Samuti tuleb

arvestada uuritava sihtgrupi iseärasusi *Lagle Laim (Bakalaureusetöö)*. Autor viis läbi poolstruktureeritud intervjuud, kus eelnevalt olid ette valmistatud küsimused ning autorile jäi võimalus vajadusel küsimusi intervjuu käigus juurde konstrueerida.

Uurija viis intervjuud läbi 01.10.2010.-30.01.2011. a, kohtudes respondentidega neile sobivas ja kindlas keskkonnas. Intervjueeritavateks olid kuus meesterahvast, kes elavad Viljandi maakonnas ning kes on viibinud vanglas korraka rohkem kui üks aasta ning seda kuni kümme aastat tagasi. Intervjuud salvestati, helisalvestus kirjutati pärast analüüsiks ümber. Intervjuud viidi läbi intervjueeritavate valitud kohtades, nii nende kodus ja ka autori kodus.

Valim ja uuringu eetiline aspekt

Uuringu valimi moodustas kuus juhuslikku meesoost kinnipeetavat vanuses 22-33 aastat. Respondendid vabanesid kinnipidamisasutusest aastatel 1999.–2010. Väljaspool vanglat oldud aeg oli erinev - kõige lühem aeg oli kuus kuud. Kinnipidamisasutuses oldud aeg oli maksimaalselt neli aastat ja kaheksa kuud. Respondentide kuriteod olid erinevad: röövimine, peksmine, vägistamine ja enesekaitse piiride ületamine.

Andmete analüüsi metoodika

Intervjuude analüüsimisel kasutas autor intervjuude temaatilist analüüsi, mis annab võimaluse analüüsida intervjueeritavate tõlgendusi. Teemaatiline sisuanalüüs on induktiivne analüüsi meetod, milles teemad liigitatakse kategooriatesse, mitte ei määrata eelnevalt enne andmete kodeerimist. Neid kategooriaid mõjutavad saadud uurimuse andmed. See uurimisvorm viib uurija teemade juurde, mis on varjatud andmestikus (Ezzy 2001).

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Kinnipeetavate rehabilitatsioon ühiskonda hakkab toimuma juba vanglast vabanemise faasis, kus on selleks kindlad programmid. Suurimaks probleemiks on paljudel juhtudel töö- ja elukoha leidmine, aga ka suhete taastamine perekonnaga, sõpradega. Oma osa on ka ühiskonna võõristaval suhtumisel kinnipeetusse. Endiste kinnipeetavate kõige aktuaalsem probleem on peresuhted. Sellistel inimestel on kõige raskem leida tööd ja sõpru, aga veel raskem on luua suhteid vastassoo esindajatega või tulla tagasi oma pere juurde. Üks põhimomente on see, et tihti perekond eirab kinnipidamisasutuses olnud inimesi. Puudub pere toetus, see faktor segab neil normaalselt ja adekvaatselt rehabiliteerida ühiskonda, milles me elame. Tuues välja kinnipeetavatele pakutavaid teenuseid ja toetusi oli uurija üllatunud, et neid on nii palju ja erinevaid. Need erinevad palju, sõltuvalt sellest, millisest KOVst on inimene pärit. Üheks tähtsamaks teenuseks on rehabilitatsiooniteenus. Neid tegureid, mis mõjutavad resotsialiseerimist vanglast vabanedes, on väga palju, kuid üheks tähtsamaks teguriks on võrgustikutöö ja pere toetus. Võimalusi, kuidas toetada kinnipeetavate resotsialiseerimist on palju, kuid üheks tähtsamaks abiks on sotsiaaltöötaja olemasolu. Vabastamisjärgus aitab sotsiaaltöötaja vangil lahendada probleeme, mis on tekkinud väliskontaktide ahenemisest. Sageli on vang kaotanud sotsiaalsed sidemed, elukoha, töö, sissetuleku. Vabastamist ette valmistades aitab sotsiaaltöötaja vangi dokumentide muretsemisel, töö- ja elukoha leidmisel ning aitab taotleda üldise hoolekande kaudu toetust. Kinnipeetavate arvates üheks suurimaks probleemiks on info halb liikumine vanglas. Eestis on olemas toetusi ja teenuseid, kuid kinnipeetavatele sellest ei räägita. Tihti on info puudumine see, mis saab ka kinnipeetaval takistuseks, saamaks toetusi ja teenuseid, milleks on tal õigus ja ka võimalus. Intervjueeritavate arvates info sotsiaaltoetuste ja -teenuste kohta peaaegu puudub, sest ei

ametnikud ega sotsiaaltöötajad ei tutvusta neile erinevaid võimalusi. Enamasti saadi teenuseid ja toetusi tänu sellele, et keegi vangidest, tuttavatest rääkis või mindi ise küsima. Ise küsima minnes saadi tihti vastuseks, et toetusi ja teenuseid ei ole. Kõige suuremaks mureks ja raskuseks oli raha. Raha on see, mis annab inimesele võimalused hakkamasaamiseks, millega saad endale tagada eluks vajaliku. Kokkuvõtteks võib järeldada, et inimesel on vanglast vabanedes kõige raskem taastada suhted oma perega ja tagada ise endale eluks vajalik. Tihti on toetused ja teenused kirjas paberil, kuid reaalselt neid ei ole ja ei ole ka võimalusi pakkuda neid kinnipeetavale. Näiteks on vabanenud isikul õigus sotsiaalpinna, kui tal ei ole kuskile minna, aga olemasolevad vähesed sotsiaalpinna on tavaliselt hõivatuid. On teenuseid ja toetusi, mida oleks võimalik pakkuda, kuid neid kinnipeetav ei saa, kuna ta ei oska küsida ja keegi pakkuma ei tule. Leian, et juba info liikumise parandamisega muudaks paljude kinnipeetavate hakkamasaamist. Sotsiaaltöötajad võiks kinnipeetavatele rohkem teavet jagada toetuste ja teenuste kohta. Raskemaiks ülesandeks on töö leidmine, seda ei saada oma mineviku tõttu. Kas peab kõiki kinnipeetavaid vabanedes aitama ühtemoodi? Või peab arvestama, kas kurjategija vabanes esimest või mitmendat korda ning abiviisid peavad vastavalt sellele erineda olema? Kes peaks aitama kinnipeetavaid vabanedes ja kas üldse peaks, sest vanglasse sattumisel on nad ju ise midagi korda saatnud.

KASUTATUD KIRJANDUS

Eesti Vabariigi Kriminaalhoolduse standardid. Justiitsministri 04.03.2003a käskkiri nr 76

Einberg, L. 2003. Võrgustikutöö kasutamine Lääne-Viru maakohtus kriminaalhooldusoksakonnas- [WWW] URL <http://www.kohus.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=21743/LIVIA+EINBERG.pdf> (31.05.2010)

Ezzy, D. 2002. *Qualitative Analysis. Practice and innovation. Coding in thematic analysis and grounded theory.*

Gornik, M. 2001. *Moving from Correctional Program to Correctional Strategy: Using Proven Practices to Change Criminal Behavior.* (<http://www.nicic.org/pubs/2001/017624.pdf>) 20.05.2010

Hanni, E. 2004. *Vanglast tööturule. Sotsiaaltöö 3/2004*

Madisson, J. – [WWW] URL <http://jmadisson.wordpress.com/2009/07/09/1-1perekonna-ja-lapsevanema-osatahtsus-lapse-arengus/> (14.03.2011)

Kasemets, P. 2010. *Kinnipeetava ettevalmistamine tagasipöördumiseks ühiskonda. Sotsiaaltöö 2/2010*

Kaugia, S. 2009. *Õiguse sotsiaalsest olemusest ja toimest ühiskonnas. Tartu. Kirjastus Avatar Holding OÜ*

Kurm, M. 2002. *Ministeeriumite tegevus vahistatuste, kinnipeetavate ja tingimisi karistatute resotsialiseerimisel. Tallinn.*

Medar, M. ja Medar, E. 2007. *Sotsiaaltoetused ja –teenused. Tartu. Tartu Ülikooli kirjastus.*

Ministeeriumide tegevus vahistatute, kinnipeetavate ja tingimisi karistatute resotsialiseerimisel – [WWW] URL

http://www.riigikontroll.ee/fake_index.php?lang=et&uri=%2Fpressiteade.php%3Fnr%3D5%26lang%3Det (24.05.2010)

Mozaljov, A. 2008. Реабилитация - это возвращение домой – [WWW] URL-<http://www.ckofr.com/articlesgufsin/32-2009-06-25-12-35-32>. 17.03.2011

Payne, M. 1995. *Tänapäeva sotsiaaltöö teooriad: kriitiline sissejuhatus*. Tallinn. Eesti Vabariigi sotsiaalministeeriumi kirjastus.

Raag, T. 2003. *Kinnipidamiskohtadest vabanenute resotsialiseerimine – tänapäev ja tulevik. Sotsiaaltöö 2*

Reilson, M. 2007. *Eesti kuulumispuuetega Laste Vanemate Liit Infoleht* - [WWW] URL <http://www.eklv.ee/info2007-2.pdf> (21.05.2010)

Siplane, A. 2001. *Bioloogiliste sidemete katkemise seostest hälbiva käitumisega*- [WWW] URL <http://web.zone.ee/kasupere/bioloogiliste.html> (20.05.2010)

Taasühiskonnastamine – [WWW] URL <http://www.vangla.ee/41425> (24.05.2010)

Vangistusseedustik. [WWW] URL RT I osa, 2000, nr 58, art 376 (31.05.2010).

Vanglate ja kriminaalhoolduse aastaraamat 2007 – [WWW] URL http://www.vangla.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=35787/Vanglate_aastaraamat_2007.pdf (20.05.2010)

Vangla süsteemi ja kriminaalhoolduse aastaraamat 2006 – [WWW] URL http://www.vangla.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=27818/aastaraamat_2006_koduleh_ele.pdf

Võrgustikutöö eesmärgid – [WWW] URL http://www.google.ee/search?hl=et&q=v%C3%B5rgustikut%C3%B6%C3%B6&lr=&aq=f&aqi=g2&aql=&oq=&gs_rfai (31.05.2010)

Võrgustikutöö erinoorsootöö valdkonnas – [WWW] URL http://www.eope.ee/download/euni_repository/file/260/vorgustikutoo%20erinoorsootoo%20valdkonnas.e-uni.pdf (31.05.2010)

SOTSIAALPEDAGOOGILISED PROGRAMMID JA KÄITUMISE MUUTUS – KINNIPEETAJATE NÄGEMUS TARTU VANGLA NÄITEL

Eerika Luukas

Juhendaja Helen Tomp

Eerika Luukas lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli 2011. aastal.

SUMMARY

The graduation thesis ‘Social Pedagogy Programmes and Behavioural Changes in Inmates’ Perception on the Example of Tartu Prison’ is 75 pages long and includes one figure and one table in the text as well as one figure and one table in the annexes. A total of 45 reference materials were used in writing this paper; 42 of these were in Estonian and three in English. The thesis contains three annexes on four pages. The thesis analyses and describes, from the point of view of social pedagogy, inmates’ behaviour in prison, including dealing with anger and aggression, before and after their participation in social pedagogy programmes.

The keywords of the thesis are social pedagogy, social exclusion, social skills, deviant behaviour and prison subculture.

The aim of the paper was to identify inmates’ perception of changes in their behaviour due to participation in social pedagogy programmes.

The theoretical part of the paper provides an overview of social pedagogy, discusses concepts and theories related to social exclusion and provides an overview of the history of custodial institutions, the organisational structure of Tartu Prison and the social pedagogy programmes conducted in the social department of Tartu Prison. The empirical part describes and analyses inmates’ behaviour in prison and changes in it as a result of participation in social pedagogy programmes. The author used qualitative semi-structured interviews to accomplish the following research tasks set in the theoretical part:

- to investigate inmates’ communication skills and behaviour in prison, including dealing with anger and aggression, before participation in programmes;
- to investigate inmates’ own perception of participation in the programmes; and
- to investigate inmates’ own perception of changes in their behaviour in prison, including dealing with anger and aggression, after participation in social pedagogy programmes.

The results of the empirical survey provided various information on inmates’ participation in social pedagogy programmes and on inmates’ behaviour. The tasks were accomplished.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Kõrge kuritegevuse tase (Vanglate ja Kriminaalhoolduse Aastaraamat 2008) Eesti Vabariigis näitab meie ühiskonna madalat elatustaset ja elukvaliteeti. Väärtushinnangutest tulenev eetilise kriisi avaldub rahva hulgas tervikuna paljuski hoolimatuse, ükskõiksuse ja egoismi näol. Autor valis oma lõputöö teema lähtuvalt selle aktuaalsusest. Justiitsministeeriumi

arengukava aastani 2012 toob ühe probleemina välja teadmatuse vanglas osutatavate sotsiaalteenuste efektiivsuse suhtes (Justiitsministeeriumi arengukava 2009). Kas täiskasvanud kinnipeetava osalemine vangla sotsiaalosakonnas läbiviidavates sotsiaalpedagoogilistes programmides on efektiivne kuritegelikult käituvate inimeste kohtlemisel ja järgnevate õigusrikkumiste ennetamisel ning sotsiaalse tõrjutuse leevendamisel? Uurimistö **eesmärgiks** oli välja tuua kinnipeetava enda nägemus tema käitumise muutumisest vanglas seoses osalemisega sotsiaalpedagoogilistes programmides. Uurimus keskendus Tartu Vangla programmides osalenud kinnipeetavatele. Eesmärgist lähtuvalt püstitati järgmised uurimisülesanded:

- selgitada sotsiaalpedagoogilisi lähtekohti ning seda, kuidas sotsiaalpedagoogiline praktika tegeleb tõrjutuse leevendamise ning indiviidide ühiskonda kaasamisega;
- uurida kinnipeetavate suhtlemiskogemusi ning nende käitumist vanglas enne programmides osalemist, sealhulgas hakkamasaamist viha ja agressiivsusega;
- uurida kinnipeetavate enda nägemust programmides osalemises;
- uurida kinnipeetavate enda nägemust nende käitumise muutumisest vanglas pärast osalemist sotsiaalpedagoogilistes programmides, sealhulgas hakkamasaamist viha ja agressiivsusega.

TEOREETILINE ÜLEVAADE

Uurimistö teoreetiliseks lähtekohaks oli sotsiaalpedagoogika, mille kohaselt abi, mida sotsiaalse tõrjutuse ohtu sattunu vajab, on eelkõige abi teadlikkuse äratamiseks, et aktiveerida teda ennast aitama (Kraav, Kõiv 2001). Ühiskonna tegevussüsteemina on sotsiaalpedagoogika eesmärgiks sotsiaalsete probleemide tõkestamine ja leevendamine. Teadusena, koolitus- ja tööalana otsib see pedagoogilisi vahendeid vaesuse, abituse ja hälbiva käitumisega seotud probleemide käsitlemiseks ja lahendamiseks. Sotsiaalpedagoogika püüab saavutada heaolu edendamist ja sotsiaalsete probleemide pidurdamist ning leevendamist mõjutades inimest ennast (Hämäläinen 2001). Teoreetilises osas toob autor välja sotsiaalpedagoogika sihtgrupid, selle tõhususe; hälbelise käitumise; sotsiaalse õppimise teooria ning kirjeldatakse pikemalt Tartu Vanglas kasutatavaid sotsiaalpedagoogilisi programme.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismetoodika

Andmekogumise meetodina kasutas autor kvalitatiivset poolstruktureeritud intervjuud. Uurimuse eesmärgiks oli tuua esile respondendi vahetud kogemused, et neid siis analüüsida ja mõista. Intervjuude läbiviimiseks koostas autor ise küsimustiku ja esitas täpsustavaid ja täiendavaid küsimusi, mis tekivad intervjuu käigus. Individuaalintervjuu viidi läbi teemade alusel, mis on koostatud, lähtudes uurimuse teoreetilisest kontseptsioonist. Kogutud empiirilise materjali põhjal analüüsiti kinnipeetavate nägemust nende käitumise muutumisest vanglas seoses osalemisega sotsiaalpedagoogilistes programmides.

Valim ja uuringu eetilise aspekt

Valimi moodustas 20 Tartu Vangla kinnipeetavat, kes oma karistusaja jooksul on läbinud mõne sotsiaalpedagoogilise programmi Tartu Vanglas. Antud respondentide valikuks viis töö autor läbi järgmised protseduurid: 1) võttis välja programmist „Vangis“ kinnipeetavate nimed, kes on osalenud sotsiaalosakonnas sotsiaalpedagoogilistes programmides; 2) tegi kindlaks, kes neist kannavad veel karistust Tartu Vanglas; 3) saavutas Tartu Vanglas viibijatega kokkulepped nende intervjuerimiseks. Autor selgitas respondentidele anonüümsuse ja konfidentsiaalsuse põhimõtteid. Intervjuud viidi läbi ajavahemikus 01.10.2010 – 30.11.2010.

Andmete analüüsi meetodika

Analüüsimeetodina kasutas autor intervjuude temaatilist analüüsi ja avatud kodeerimist. Uurimuse käigus kogutud empiirilise materjali töötlemisel kasutas töö autor individuaalintervjuu tekstide esmast analüüsi. Uurimismaterjalide mitmekordse lugemise, kodeerimise ja sarnasuste leidmisel kujunesid teemad.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Ühiskonna hoiakud kurjategijate suhtes on läbi ajaloo olnud vastandlikud, tekitades pidevaid vaidlusi ja küsimusi. Vanglaid ehitatakse juurde, kinnipeetavate arv väikeses Eestis ainult kasvab, vanglad on ülerahvastatud. Uurimistulemustest selgus, et tänu armastuse, hoolivuse ja kasvatus puudumisele arenesid kinnipeetavatel puudulikud sotsiaalsed oskused. Turvalisust ja häid emotsioone otsiti ja leiti sõpradelt ja sõprade ringis kehtivatest käitumismallidest, mis ei vastanud ühiskonnas kehtivatele käitumisharjumistele, kujunes välja hälbiv käitumine. Nad olid sattunud sotsiaalselt tõrjutud olukorda, puudus võime oma eluga ise toime tulla, ise otsuseid langetada ja otsustatud ellu viia. Sellest tulenevalt tekkisid neil probleemid käitumises ja suhtlemises. Vanglasse tulles satuti tihti konfliktidesse kaaskinnipeetavatega, ei osatud kontrollida oma emotsioone ja konflikte lahendati vägivallaga. Konflikte ja tülisid vanglas põhjendati kõige rohkem enda eest seismisega ja uue olukorraga harjumisega. Respondentide vastuste põhjal järeldas autor, et kinnipeetavad õppisid erinevates programmides küll erinevaid sotsiaalseid oskusi, s.h hakkamasaamist viha ja agressiivsusega, nägid ka muutusi oma käitumises, kuid põhjendasid seda hoopis vanglas oldud aja ja vanusega. Pigem mõjutavad vangla ja siin valitsev subkultuur nende suhtlemis- ja käitumisoskust. Probleeme suhtlemises ja käitumises esines ka peale sotsiaalpedagoogilistes programmides osalemist. Vanglas puudub eeskuju ja motivatsioon käitumise muutmiseks. Vanglaametnike suhtumine kinnipeetavatesse on alandav ja üleolev. Suhtlemisvõimalus vanglas, ka pere ja lähedastega, on pea olematu. Enamiku kinnipeetavate suhted lähedastega on katkenud, vanglas olles sotsiaalne tõrjutus süveneb. Sotsiaalpedagoogika vanglamüüride vahel ei kasvata inimese võimet seaduskuulekalt ise oma eluga toime tulla, ise otsuseid langetada ja otsustatud ka ellu viia. Sotsiaalpedagoogiliste programmide kasutamine vanglas on teoreetiliselt võimalik, kuid loodetud käitumise muutust kinnipeetavate nägemusel ei toimu.

Autor esitab uurimistöö lõpetuseks ettepaneku: sotsiaalpedagoogiliste programmide tõhusus vanglas kinnipeetavate käitumise muutumisel oleks tulemuslikum, kui sotsiaalpedagoogika oleks kogu vangla suhtumine ja maailmavaade.

KASUTATUD KIRJANDUS

Eesti Kriminaalhoolduse Esimesed Aastad. 2004. Tallinn. Justiitsministeerium.

Eesti Vanglasüsteemi Aastaraamat. 2003. Tallinn. Justiitsministeerium.

Enn, Ü., Kivinukk, E. 2007. Youth work in prisons? Tallinn. Haridus- ja teadusministeerium.

Ezzy, D. 2002. Qualitative Analyses. Practice and Innovation. Australia. Allen&Unwin.

Gavrylova, N. 2008. Eesti keele õpe vanglas kui sotsiaalne rehabilitatsioon. Tartu Ülikooli sotsioloogia õppetool. Tartu. (Bakalaureusetöö).

Ginter, J., Kruusamäe, M., Sootak, J. 2004. Eesti karistuspoliitika: Vabaduskaotuslikud karistused. Üleminek totalitaarriiklikust karistusõigusest õigusriiklikku karistusõigusesse. Tallinn. Juura.

Hollin, C.R., Palmer, E.J. 2006. Offending behaviour programmes. Development, application and controversies. John Wiley&Sons, Ltd.

Hämäläinen, J. 2001. Sissejuhatus sotsiaalpedagoogikasse. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kaasik, R. 2000. Sotsiaaltöö. – Sotsiaaltöö ja vangla subkultuur Eesti karistuspoliitikas, nr 3, lk 30.

Laine, M. 1997. Sissejuhatus kriminoloogiasse ja hälbiva käitumise sotsioloogiasse. Tallinn. Eesti Riigikaitse Akadeemia. Vankeinhoidon koulutuskeskus Vantaa, Suomi Vammalan Kirjapaino Oy.

Leino, M. 2002. Sotsiaalsed probleemid koolis ja õpetaja toimetulek. Tallinn. TPÜ Kirjastus.

Lätti, E. 2000. Sotsiaaltöö. – Sotsiaaltöötajana vanglas, nr 4, lk 30.

McGuire, J. 2002. Offender Rehabilitation and Treatment. Effective Programmes and Policies to reduce Re-offending. John Wiley&Sons Ltd.

Payne, M. 1995. Tänapäeva sotsiaaltöö teooria: kriitiline sissejuhatus. Tallinn. Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium.

Põdra, A. 2008. Mitteformaalsed grupid Eesti vanglakoosluse täisealiste kinnipeetavate näitel. Tallinna Ülikooli sotsiaalteaduskonna psühholoogia osakond. Tallinn. (Magistritöö).

Raska, E. 2002. Kriminoloogia. Sissejuhatus ainesse. Tallinn. TÜ Õigusinstituut.

Tamm, T. 2008. Ametikasv ja Professionaalsus. Õpik sotsiaaltöö eriala üliõpilastele ja teistele huvilistele. Tallinn. TLÜ Kirjastus.

Teaduselt praktikale: uurimusi ja arutlusi sotsiaaltöö teemadel. 1998. - Koost T. Tulva. Tallinn. Tallinna Pedagoogikaülikool.

Vangla sotsiaaltöötaja käsiraamat II osa. 2003. - Koost M. Truumure. Tallinn. Justiitsministeeriumi vanglate osakond.

Vangla Sotsiaaltöötaja käsiraamat I osa. 2002. - Koost M. Truumure. Tallinn. Justiitsministeeriumi vanglate osakond.

Vangistusseadus. 2003. Riigi Teataja I, 26, 157.

Vangistusseadus. 2002. Riigi Teataja I, 56, 350.

Vangistusseadus. 2000. Riigi Teataja I, 58, 376.

Vanglate ja Kriminaalhoolduse Aastaraamat. 2008. Tallinn. Justiitsministeerium.

Üprus, A. 2000. Kommentaar Raul Kaasiku artiklile. - Sotsiaaltöö, nr 3, lk 32.

Interneti materjalid:

Raag, T. Plado, S. Kinnipidamisasutustest vabanenute resotsialiseerimine teenuse tellija aspektist. *Praktiline konverents 13. marts 2003.* Tallinn — [WWW] URL <http://www.parnu.ee/raulpage/kodutu/index.html> (20.12.2009).

Saat, H. Kanter, H. *Sotsiaalne kompetentsus* - [WWW] URL http://www.ut.ee/curriculum/orb.aw/class=file/action=preview/id=36739/sots_en1.pdf (20.03.2011).

Tartu Vangla alusdokumendid. Justiitsministeerium — [WWW] URL <http://www.vangla.ee/12669> (14.12.2009).

Tartu Vangla. Justiitsministeerium — [WWW] URL <http://www.vangla.ee/41384> (14.12.2009).

Tartu Vangla. Justiitsministeerium — [WWW] URL <http://www.vangla.ee/41384> (14.02.2011).

Taasühiskonnastamine. Justiitsministeerium — [WWW] URL <http://www.vangla.ee/41425> (14.12.2009).

IV SOTSIAALTÖÖ PUUETEGA INIMESTEGA**ERIHOOULDEKODU SOTSIAALNE KESKKOND KLIENTIDE TOIMETULEKUOSKUSTE MÕJUTAJANA****Kersti Puskar**

Juhendaja Meeli Männamäe

Kersti Puskar lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli 2011. aastal

SUMMARY

Kersti Puskar. 2011. The factor of social environment in nursing homes for disabled and its influence on clients' coping skills. Lääne-Viru College. Social work department. Social work speciality. The final project includes 63 pages, 9 tables and it is based on 29 resources, 3 of which are in foreign languages.

The research has been necessary and indispensable as the quality of services provided to the disabled in nursing homes is very different and in most cases the failures in social environment are the reasons why clients cannot cope with their lives.

The aim of this work was to study the customer service, provided to mentally disabled people, and also to examine the factors such as the social environment, affecting the clients' coping with everyday life. To meet the objective the following tasks were set: to describe the nature of mental disability and schizophrenia based on scientific literature, to give an overview of the service providers' work and its content in nursing homes for mentally disabled; to identify and find the possibilities how to help and support the disabled cope better. The task also involved the study of functions of client work methods, as well as the impact of the social environment on clients' social activities at Võisiku Nursing Home. The aim was also to find out whether the service provided is more efficient for guiding and supporting the mentally disabled or clients with schizophrenia.

Three target groups from Võisiku Nursing Home were used: the ones with a moderate disability (4), and clients with schizophrenia (4), and activity instructors (11), whose task is to develop the necessary skills of the clients to cope with life.

For data collection qualitative research methods such as the document survey, participatory observation and group interviews were used.

The author empirically studied the social reality at nursing home in Võisiku, including the work carried out by service providers and the impact of the social environment on clients' coping.

The environment is the main issue which with its various options either restricts or supports the use of certain operating assumptions. For customers with mental disorders it is important to maintain the firm pace of life with minor changes, with consistent work-practices and demands.

The thesis gave useful knowledge for organizing future work: to pay attention to teamwork and improve the working atmosphere; to improve cooperation with the medical department and focus on employee's motivation. They all contribute to better client work and thus a higher quality of providing adequate customer services.

PROBLEEMISEADE JA UURIMISE EESMÄRK

Inimese toimetulek väljendab võimet igapäevaeluga hakkama saada. Meie ühiskonnas on aga inimgrupe, kes vajavad elus toimetulemiseks kõrvalabi. Üheks selliseks sihtrühmaks on psüühikahäiretega inimesed, kelle tegevusvõime on erivajaduste (ealise iseärasuse, mingi kahjustuse, häire, haiguse või vigastuse) tõttu häirunud. Puudulik tegevusvõime toob endaga kaasa toimetulekuraskused ümbritsevas keskkonnas (Rannastu 2005). Uurimistöö teema valiku tingis isiklik huvi, kuna autor töötas neljandat aastat psüühikahäiretega klientidega AS Hoolekandeteenused Võisiku Hooldekodus. Hooldekodu liitus AS Hoolekandeteenustega 2008.a. kevadel ning selle eesmärgiks oli reorganiseerida erihoolekanne, et tagada psüühikahäiretega klientidele kvaliteetsed teenused. Lõputöö **eesmärgiks** oli uurida psüühiliste erivajadustega inimestega tehtavat klienditööd ja klientide toimetulekut mõjutavaid tegureid lähtuvalt sotsiaalsest keskkonnast.

Eesmärgi täitmiseks seati järgmised ülesanded:

- kirjeldada vaimupuude ja skisofreenia olemust läbi teaduskirjanduse;
- anda ülevaade klienditöö tegijatest ja töö sisust erihooldekodus;
- selgitada võimalusi psüühiliste erivajadustega klientide toimetuleku toetamiseks;
- uurida Võisiku Hooldekodus kasutatavaid klienditöö meetodeid;
- uurida hooldekodu sotsiaalse keskkonna mõju klientide tegevusvõimele;
- uurida, kas teenus on tõhusam vaimupuudega klientide või skisofreenia diagnoosiga klientide abistamisel ja suunamisel.

TEOREETILINE ALUS

Uurimistöö lähtealus on sotsiaalne konstruktivism, mis käsitleb sotsiaalset reaalsust inimestevahelise suhtlemise protsessina. Hooldekodutöös suhtlevad inimesed erilistes sotsiaalsetes tegevusjuhendaja ja kliendi rollides ning tegevuse iseloom on osaliselt määratud nende rollide poolt. Kaasaegse sotsiaaltöö teooria peab vastama reaalsusele, mille kujundavad nii kliendid kui ka sotsiaaltöötajad ning nende sotsiaalne keskkond. Ta muutub vastavalt sellele, kuidas osalejad tegevust ennast kujundavad. Tegevused peavad olema kohandatud iga kliendi isiksusele – olema individualiseeritud. Seda ka siis, kui kliendiks on terved grupid või elanike rühmad. Eesmärgiks on luua olukord, kus elukeskkonda kasutades saaks arendada toimetulekuoskusi (Payne 1995). Lisaks annab autor ülevaate psüühilise erivajadusega inimeste hoolekandest, kirjeldades institutsiooni, sihtgruppi ja nendega tegelevaid töötajaid kui ka klienditöö sisu.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Uurimuses kasutatakse andmete kogumise meetodina kvalitatiivseid uurimismeetodeid. Esimeseks uurimismeetodiks oli dokumendivaatlus. Dokumendivaatlus viidi läbi ühe nädala jooksul, 01.12.2010-05.12.2010. Dokumentidena kasutati klienditoimikuid. Sealolevatest

rehabilitatsiooniplaanidest saadi andmed klientide algoskuste ja tegevuskavas nimetatud soovituslike eesmärkide kohta ning seati toimetuleku parandamiseks uued eesmärgid. Teise uurimismeetodina kasutati osalusvaatlust. Osalusvaatluse ühe faasina kasutati fokuseeritud vaatlust, mis kitsendab vaatenurka neile protsessidele ja probleemidele, mis on uurimisküsimuse seisukohalt kõige olulisemad. Osalusvaatlus viidi läbi koos tegevusjuhendajatega kahe kuu jooksul 02.01.2011-01.03.2011 ja uurija kandis tähelepanekud vaatluslehele. Kuna autor töötab antud asutuses, oli võimalik andmeid koguda igapäevaselt. Kolmanda uurimismeetodina kasutati rühmaintervjuud ja -arutlust, millega püüti luua olukord, mis oli lähedasem igapäevasele elule kui see situatsioon, mida võimaldaks kohtumine intervjuerijaga nelja silma all.

Valim ja uuringu eetilise aspekt

Valimina kasutati kolme sihtgruppi Võisiku Hooldekodu ühest osakonnast: esiteks nelja mõõduka vaimupuudega inimest, teiseks nelja skisofreenia diagnoosiga klienti ja kolmandaks sihtgrupiks oli 11 tegevusjuhendajat, kes töötavad igapäevaselt psüühikahäiretega inimestega ja kelle ülesandeks on klientide toimetulekuks vajalike oskuste arendamine. Uurimiseks valiti osakonnas enamesindatud diagnoosiga kliendid, et võrrelda, kumma kliendigrupi oskused hooldekodu tingimustes paranevad. Uurimises osalemine oli vabatahtlik ning tagati vastajate anonüümsus. Arvesse võeti humaanse ja lugupidava kohtlemise seisukohad. Uurimises osalenud inimestele selgitati uurimuse eesmärki ja kinnitati nendelt saadud info konfidentsiaalsust.

Andmete analüüsi meetoodika

Rühmavestluse/ arutluse käigus kogutud empiirilise materjali analüüsimiseks kasutati sisuanalüüsi ja kvalitatiivset cross-case meetodit: vaatluse alla võeti erinevatest intervjuudest pärit konkreetse teemaga seotud lõigud. Tagades respondentide anonüümsust, empiiriline materjal kodeeriti ja toodi analüüsimisel katkenditena välja. Andmete analüüs ja kogumine toimusid üheaegselt. Analüüsi tehti kogu uurimuse jooksul, hiljem selgitati ja tõlgendati ning tehti järeldused.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Uurimistöö vaatluse ja intervjuu käigus saadi ülevaade Võisiku Hooldekodus tehtavast klienditööst ja sealse sotsiaalse keskkonna mõjust klientide toimetulekule: klientidele koostatakse individuaalne tegevusplaan tagamaks nende järjepidev ja parim toimetulek ning areng; klientidele koostatakse individuaalne struktureeritud päevakava ja juhendatakse selle jälgimisel; klientidele määratakse tugiisik, kes toetab klienti tema tegevustes, kuulab kliendi muresid, aitab kliendil tunda end turvaliselt. Tugiisiku määramisel lähtutakse eelkõige kliendi soovist; klientidele tegevuste valimisel lähtutakse kliendi oskustest, huvist, diagnoosist, omavahelisest sobivusest; tegevuste pakkumisel lähtutakse eelkõige kliendi soovist ja võimalustest; klienditöö põhimõtteks on mitte teha asju kliendi eest ära, vaid lasta seda tal endal teha ja mitte tagant kiirustada; tegeletakse aktiivselt klientide füüsilise vormi parandamisega (igapäevased jalutuskäigud õues, võimlemine, jõusaali külastamine); vajadusel suunatakse ja juhendatakse kliente igapäevaelu toimingutel; klientidel lastakse tunda end vajalikuna pakkudes neile erinevaid töötegevusi (abistamine köögitoimingutel, katlamajja puude vedamine, lihtsamad töötegevused osakonnas, vaibakudumine jne); aidatakse sisustada klientide päeva mõtestatud tegevustega (õpetatakse lugemist, kirjutamist, toidu valmistamist,

raha planeerimist jne); pakutakse klientidele sisukat ja arendavat vaba aja veetmise võimalust (erinevad tegevused ja ühisüritused osakonnas ja päevakeskuses). Kokkuvõttes võib järeldada, et hoolimata inimese võimekusest on just keskkond see, mis oma erinevate võimalustega kas piirab või toetab teatud tegevuseelduste kasutamist. Inimese tegevust ei saa käsitleda ilma teda ümbritsevale keskkonnale tähelepanu pööramata. Psüühikahäiretega klientide puhul on väga olulised kindel elurütm ja vähesed muudatused. Enesekindlust ja hooldekodu keskkonnas toimetulemist aitab tagada toetav sotsiaalne keskkond, kus personal on püsiv, kasutab töös ühtseid töövõtteid ning kus juhitudakse ühtsetest sisekorrareeglitest ja nõudmistest.

KASUTATUD KIRJANDUS

Almqvist, F., Ebeling, H., Heinälä, P. jt 2006. Laste- ja noortepsühhiaatria. Tallinn. AS Medicina.

Eesti Vaimse Tervise Ühingu Liit, Bristol-Myers Squibb Eesti AS 2004. Avasta tulevik.

Ennet, J. O.-M., Ennet, H.-L. 2009. Väljavalitu. Kentaur.

Grunewald, K. 2003. Vaimupuudega inimeste normaliseeritud elutingimused. Teoreetiline taust ja praktiline kogemus. Tallinn.

Hall, A. 2008. Haritud tegevusjuhendaja on edu võti. - Sotsiaaltöö nr 5, lk. 38-40

Kirst-Ashman, K. K. 2007. Social Work & Social Welfare: critical thinking perspectives. USA. Brooks/Cole Cengage Learning.

Kera, S. 2004. Üheskoos teel. Tallinn. Kirjastus Ilo.

Kõrgesaar, J. 2002. Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitusse. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Medar, M. 2004. Ida-Virumaa ja Pärnumaa elanike toimetulek: sotsiaalteenuste vajadus, kasutamine ja korraldus. Tallinn. TPÜ Kirjastus.

Paavel, V., Kõrgesaar, J. jt 2000/2001. Psüühilise erivajadusega inimeste hoolekanne Eestis. EV Sotsiaalministeerium. Rahvatervise ja Sotsiaalkoolituse Keskus. Eesti Psühhosotsiaalse Rehabilitatsiooni Ühing.

Pritchard, C. 2006. Mental Health Social Work. London and New York. Routledge Taylor & Francis Group.

Punkanen, T. 2007. Psühhiaatriline õendus. Tallinn. Tallinna Sotsiaaltöö Keskus.

Põldemaa, K. 1997. Vaimupuudega inimeste elukvaliteet: rühmavestlusmeetodi katsetamine. Tallinn. EV Sotsiaalministeerium. Eesti Akadeemiline Sotsiaalturva Ühing.

Rannastu, K. 2005. Sotsiaalhooldus. Tallinn. AS Kirjastus Ilo.

Seppälä, H. 2001. Mõjuvad signaalid. Tallinn. Eesti Akadeemiline Sotsiaalturva Ühing.

Sotsiaalhoolekande seadus. 1995. Riigi Teataja I osa, nr 21, artikkel 323.

Sotsiaalhoolekande seadus. 2008. Riigi Teataja I osa, nr 58, artikkel 329.

Strömpl, J. 2001. Sotsiaaltöö uurimisest: konstruktsionistlik lähenemine. - Sotsiaaltöö, nr 1

Sõmer-Kull, S. 2009. Muudatused erihoolekandes. – Sotsiaaltöö nr 1, lk 10-11.

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

Tegevusjuhendaja käsiraamat. 2010. Tervise Arengu Instituut. Tallinna Raamatutrükikoda.

Tõnisson, U. 2006. Psühhosotsiaalse rehabilitatsiooni lähtekohad. – Sotsiaaltöö nr 4, lk 39-41.

Vooglaid, Ü. 1999. Lastekodu kui kasvukeskkond. Tallinn. SOS Lasteküla Eesti Ühing.

Avaldamata allikad

Raudhein, M. 2008. Keskkonnamuutuste mõju psüühilise erivajadusega kliendile. Lääne-Viru Rakenduskõrgkool. [Diplomitöö].

ELAMINE KOGUKONNAS – VÕIMALUS INTELLEKTIPUUDEGA INIMESTELE

Madli Pappel

Juhendaja Meeli Männamäe

Madli Pappel lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli 2010.aastal

SUMMARY

Madli Pappel. 2010. Living in community- the opportunity for people with intellectual disabilities. Final thesis. West-Viru Applied. Manuscript. 29 references, 2 tabels, 58 pages.

The research was carried out with the people of Pahkla Camphill Village while living with them and observing their everyday life. Pahkla Camphilli Village is one of the three Estonian Village where community living service is provided.

The purpose of this thesis is to examine the life of people with intellectual disabilities and their coworkers through my practical experience in the community. The ambition was to examine how the normality principle and the social model of disability is applied in Pahkla; does living in community contribute the independence of people with intellectual disability; examine the life model of people with special needs and their assistants and experience the community life.

The research methods were observation and narrative interview. The observation was five weeks long followed by analysis. The analysis of the observation was based on normality principle which were: a) normal rhythm of the day, b) normal rhythm of the week, c) normal rhythm of the year, d) normal development phase, e) respecting the wishes and needs, f) opportunity to communicate with both gender, g) normal financial standard, h) normal accommodation. In addition, close look was taken over disability treatments social model which means that the better the environment is adapted, the better will the disabled person manage.

Another research method was narrative interview which enlightened the life model of coworkers who live in the community. It explained how the coworkers see the realisation of the normality principle and the social model of disability in the Village.

When you live in the community then all the activities take place with the coworkers: coocing, cooking, cleaning, eating, celebrating birthdays or other occasions. Everybody is equal, everything is done together and both the villager and coworkers share the same roof. Everyone contributes to the work and leisure time according to their abilities.

The normality principle and the social model of disability is applied in Pahkla Camphill Village. The life of a villager is the same as the life of a regular person. They are treated as ordinal people. In Pahkla the villager does not do all the work, he/she is helped dayly by coworkers. The villagers are often roped in outdoor events in order to help the disabled person manage better outside the village. Furthermore, outsiders can visit the Pahkla Village as well. This is a good integration fundamentation for everybody.

Narrative interviews showd the author that the coworkers who live in the village have a strong will to help the villagers and they are doing everything in their power to help them. The life model of the coworkers is strongly interweaved with the movement and believes of Camphill.

Author has the experience of living in the community and working with the villagers.

Keywords: disability, intellectual disability, living in community, the normality principle, the social model of disability.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Üha enam riike väidab, et vaimupuudega inimene- ükskõik, kui raske puue ka pole – on samapalju väärt kui iga teinegi inimene. Kõik riigid peavad hoolitsema oma vaimupuudega kodanike eest ning kaasajal on enamik maid seda valdkonda oluliselt arendanud. Seda, kuidas ühiskond on hakkama saanud vaimupuudega inimestega, on kõige parem mõõta sammudes, mida sel alal on tehtud (Grunewald 2003). Psüühilise erivajadusega inimesi võib pidada ühiskonna marginaalseks grupiks. Uurimisprobleemiks oli otsida tõestust küsimusele, kas ja kuidas kogukonnas elamise teenus aitab intellektipuudega inimestel iseseisvalt elus toimida. Väidetavalt on teenus „elamine kogukonnas” kaasaegne sotsiaalteenus, mis on mõeldud nendele inimestele. Milles seisneb teenuse edumeelsus? Kas see vastab klientide vajadustele ja pakub osalemisvõimalust võimalikult normaalses, sotsiaalses elus või on tegemist kinnise, suletud, kaitstud kogukonnaga? Töö on autentne selletõttu, et uurimus viidi läbi Pahkla Camphilli Külas elanikega koos elades ja nende igapäevaelu vaadeldes. Oluline on enese suhtumiste ja väärtushinnangute proovilepanek. Pahkla Camphilli Küla on ainus Camphilli-liikumise küla Eestis. Töö aktuaalsus seisneb selles, et uurimus viidi läbi vähetuntud Pahkla Camphilli Külas, kus elavad intellektipuudega inimesed ning Pahkla Camphilli Küla on üks kolmest asutusest/küllast Eestis, kus osutatakse kogukonnas elamise teenust. Veel on Maarja Küla Põlvamaal ja Kati Kodu Raplamaal. Uurimistöö **eesmärgiks** oli kirjeldada intellektipuudega inimeste ja nende kaaselanike elu kogukonnas läbi töö autori praktilise kogemuse. Eesmärgi täitmiseks püstitati järgmised ülesanded:

- uurida psüühiliste erivajadustega inimeste eripära ja neile ettenähtud teenuseid;
- kogeda, milline on ja kuidas toimib praktiline elamine kogukonnas;
- uurida erivajadustega inimeste kaaselanike elumudelit;
- uurida, kas kogukonnas elamine aitab intellektipuudega inimestel hiljem iseseisvalt toime tulla;
- uurida, kas ja kuidas selle teenuse puhul rakendub Pahkla Külas normaliseerimisprintsii ja puudekäsitluse sotsiaalne mudel.

TEOREETILINE ALUS

Teoreetiliseks lähtekohaks valiti normaliseerimisprintsii (B. Nirje) ja puudekäsitluse sotsiaalne mudel. Viimane väidab, et kõige olulisem pole diagnoos, vaid parandades keskkonda, luues puudeinimestele sobivaid teenuseid muutub puudeinimene vähem puudeliseks ja saab oma eluga paremini hakkama. Normaliseerimisprintsii (B. Nirje) tähendab, et erivajadustega inimestele pakutakse selliseid argimudeleid ja elutingimusi, mis on võimalikult sarnased ühiskonnas käibivatele või ongi täpselt samasugused. Siia alla käivad normaalse elumudeli koostisosad, mida puuetega inimestel on samasugune õigus kogeda kui teistel: normaalne päeva-, nädala-, aastarütm, normaalsed arengufaasid, nõuete respekterimine ja iseotsustusõigus, võimalus suhelda meeste ja naistega, normaalne majanduslik - ning elukohastandard. Normaliseerimis põhimõte kehtib kõikidele puudega inimestele, olenemata sellest kui sügav on nende puue ja millises maailmariigis nad elavad.

See on rakendatav kõigis ühiskondades ja kõigile vanusegruppidele ning seda saab kohandada vastavalt individuaalsele arengule või muutustele ühiskonnas. Normaliseerimisprintsipi kaudu välditakse märgistamist ja eristamist, mis on inimesi rühmadeks jagava hoolekande tagajärg. See printsip kehtib kõikidele erivajadustega inimestele, olenemata põhjustest, sest see on loodud nende rehabiliteerimiseks ja sotsiaalseks integratsiooniks (Grunewald 2003). Lõputões uuriti, kuidas normaliseerumise printsip on täidetud Pahkla Camphilli Külas.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Uuringu läbiviimiseks kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit, kuna uuring viidi läbi loomulikus keskkonnas, kus läbiviija läheb uuringus osalejate koju või töökohale. See võimaldab uurijal märgata indiviidi või kohta iseloomustavaid detaile ja osalejate tegelikku kogemusse sisse elada. Andmekogumismeetoditena kasutati osalusvaatlust ja narratiivset intervjuud, et paremini mõista, kuidas toimub Pahkla Külas elu külaelanike ja sealsete kaastöötajate silmade läbi. Kogutud andmed, mis lähtusid normaliseerimisprintsipi põhimõtetest, pandi kirja päeva lõpus ning vaatluse ajal ei kasutatud elektroonilisi seadmeid.

Narratiivne uurimus viidi läbi Pahkla Camphill Küla kaastöötajatega, kes on seal külas olnud küla loomisest alates. Intervjuu toimus kokkulepitud ajal ja intervjuu ajal kasutati elektroonilisi seadmeid (diktofoni).

Valim ja uurimistöö eetiline aspekt

Uuringu jaoks toimuv vaatlus ning narratiivsed intervjuud viidi läbi 2009. aasta juunis ja juulis Pahkla Camphill Külas. Vaatlusest oli teadlik Pahkla Camphilli Küla juhtkond, kuid vaadeldavad mitte. Valim moodustati Pahkla Camphilli Küla elanikest, kus elab 16 külaelanikku, neist noorim on 20ndates ja vanim 50ndates eluaastates. Külaelanikud jagunevad sooliselt võrdselt, nendest on kaheksa naist ja kaheksa meest. Vesteldi kahe kaastöötajaga, kes on töötanud Pahkla Camphilli Külas selle loomisest saati. Kõigile intervjuueeritavatele ja vaadeldavatele oli konfidentsiaalsus tagatud ning nende nimed on muudetud.

Andmete analüüsi metoodika

Narratiive analüüsiti temaatiliselt, välja toodi ühised teemad ning intervjuueeritavate tõlgendused oma elule ja kogemustele. Analüüsimiseks valiti ühisteks teemadeks: Pahkla Camphilli Külla jõudmine; elumudeli valimine; küla, tegevuste, iseenda areng; rahulolu/mitterahulolu; meie ühiskond; tulevikuperspektiiv. Vaatlusandmete analüüs toimus vastavalt normaliseerimisprintsipi põhimõttele, et kuidas klientidele on tagatud: normaalne päevarütm; normaalne nädalarütm; normaalne aastarütm; normaalsed arengufaasid; nõuete respektseerimine ja iseotsustamisõigus; võimalus kohtuda meeste ja naistega; normaalne majanduslik standard; normaalne elukohastandard. Vaatluse andmed kirjutati päeviku vormis: kirjas on, kuidas ja mida vaadeldi, vaatleja enda tunded, kaastöötajate osa ning kõik see külas juhtunu, mis toimus sellel ajal, kui vaatleja seal viibis.

ARUTELU UURIMSTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Heaks eluks vajalike komponentide seas on rõõmu- ja õnnetunne erilisel kohal, kuna see on indikaatoriks sellele, kuidas elu kogetakse. Oluline on rõhutada, et selle komponendi osas pole puudega ja puudeta inimeste vahel mingeid erinevusi: kõik võivad rõõmu ja õnne tunda. Puudega inimene võib elada samaväärset elu samas tähenduses kui tavaline inimene (Grunewald 2003). Töö tulemustest selgus, et puudega inimene võib elada täisväärtuslikku elu, kui tema jaoks on olemas inimesed, kes suudavad ja tahavad teda aidata. Lisaks aitamisele on ka väga olulised õpitud oskused ja nende kasutamine ning kinnitamine. Oluline on elada maksimaalselt iseseisvat elu, rakendada oskusi eneseteeninduses ning veeta vaba aega koos eakaaslastega. Et puudega inimene saaks oma elus iseseisvalt toimida, on loodud maailmas erinevad organisatsioonid, toetused ja teenused ning oma eesmärgi erivajadustega inimeste aitamisel nad omavad ja täidavad. Töö tulemusena selgus, et normaliseerimisprintsiipliin oli Pahkla Camphilli Külas täidetud. Soovide ja vajaduste respektamine oli Pahklas väga tugev, ilma selleta küla elu ei toimiks, sest küla arendamisel arvestatakse väga palju sealsete elanike soovidega. Majanduslik standard on Pahklas väga hea. Igal elanikul on oma tuba, mida ei pea jagama ja kus kliendid saavad lõõgastuda. Pahkla Camphilli Küla kogukonnas rakendatakse puudekäsitlemise sotsiaalset mudelit paremini kui väljaspool küla. Kogukonna sees kohandatakse keskkond vastavalt külaelanike vajadustele ja soovidele. Pahkla Küla võimaldab külaelanikel täielikku osavõttu kõigist eluvaldkondadest. Autori kogemused kogukonnas elamisest on väga positiivsed. Normaliseerimisprintsiipliin ja puudekäsitlemise sotsiaalne mudel toimub Pahkla Külas hästi, kaastöötajad arvestavad külaelanikega ja külaelanikud kaastöötajatega, mis annab võimaluse puudega inimesele iseseisvaks eluks. Elamine kogukonnas pakub puudega inimestele osalemisvõimalust võimalikult normaalses, sotsiaalses elus ning seal arvestatakse ka inimeste vajadusi. Tegemist on avatud asutusega, kus võimalikult palju püütakse suhelda inimestega, kes ei ole puudega. Töö autor loodab, et töö tulemustega tutvumine annab tulevastele sotsiaaltöö üliõpilastele ja vabatahtlikele julgust ja innustust osaleda koostöös külaelanike ja nende toetajatega.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aaviksoo, E. 2008. Erivajadustega inimese- hinnatud töötaja! Miks ja kuidas värvata tööle puudega inimest? OÜ print Best Trükikoda.*
- Bakk, A., Grunewald, K. 1999. Vaimupuudega inimeste hoolekandest. Tallinn: Kirjastus Koolibri.*
- Euroopa Nõukogu tegevuskava: puuetega inimeste elukvaliteedi tõstmine Euroopas 2006-2015 – [WWW] URL <http://www.elil.ee/?doc=10036&path=foorum> (31.03.2009).*
- Ghuri, P. Gronhaug, K. 2004. Äriuuringute meetodid. Praktilisi näpunäiteid. Kirjastus Külim.*
- Ketelaars, D., Baars, E., Kroon, H. 2001. Healing through working. A Study of Therapeutic Communities for Person with Psychiatric Problems. Mercury Press. Trimbosinstituut, Utrecht, Netherlands.*
- Linno, M., Selg, M. 2009. „Ma olen hea ema!“ – lastekaitsetöö klientide ja eneseesitlus narratiivides. – Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika erialane ajakiri, nr 6, lk 7.*

- Madriidi deklaratsioon** – [WWW] URL [http://www.epikoda.ee/index.php?op=2&path=Euroopa%20Liit%20Madriidi%20deklaratsioon%20\(23.03.2002.a.\)](http://www.epikoda.ee/index.php?op=2&path=Euroopa%20Liit%20Madriidi%20deklaratsioon%20(23.03.2002.a.)) (15.03.2009).
- Masso, M., Pedasstaar, K. 2007.** Puuetega inimeste toimetulek ja vajadused. Poliitikaanalüüs. Sotsiaalministeeriumi toimetused nr 1/2007, 5.
- Määttä, P. 1981.** Vammaiset – suuri vähemmistö. KJ. Gummerus Osakeyhtiön kirjapainossa. Jyväskylässä.
- Pietzner, C. 1990.** A Cande on the Hill. Images of Camphill Life. Anthroposophic Press, Floris Books.
- Psüühilise erivajadusega inimeste hoolekanne Eestis.** Koost. Paavel, V. 2000/2001. Käsiraamat. Tallinn. Sm väljaanne.
- Psüühiliste erivajadustega inimeste hoolekandeteenustele esitatavad kohustuslikud nõuded ning teenuste osutamise kord.** 2008. Riigi Teataja 33, 490.- [WWW] URL <http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12956357> (10.03.2009).
- Puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise standardreeglid.** EV Invapoliitika Üldkontseptsioon. 1995.
- Puuetega inimeste toetused.** – [WWW] URL <http://www.sm.ee/sinule/puudega-inimesele/puuetega-inimeste-toetused.html> (12.03.2009).
- Puuetega Inimeste Sotsiaaltoetuste Seadus.** 2007. Riigi Teataja I, 71, 437.- [WWW] URL <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12905147> (12.03.2009).
- Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse muutmise kontseptsioon.** Sotsiaalministeerium. Sotsiaalkindlustuse osakond. Tallinn 2006.- [WWW] URL http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/PISTS20kontsept_1_.pdf (12.03.2009).
- RFK - Rahvusvaheline funktsioneerimisvõime, vaeguste ja tervise klassifikatsioon.** Toim. J. Põlluste. EV Sotsiaalministeerium 2005.
- RHK-10 Psüühika- ja käitumishäirete klassifikatsioon.** Kliinilised kirjeldused ja diagnostilised juhised. Toim. V. Vasar. Tartu Ülikool 1995.
- Riigi ja kohalike omavalitsuste poolt rahastatavad sotsiaaltoetused ja teenused.** Koost. Medar, E., Medar, M. 2007. Käsiraamat. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Rights of People with Intellectual Disabilities. Access to Education and Employment.** 2005. Monitoring Report. Tallinna Raamatutrükikoda.
- Uurimusi ja arutlusi psühhiaatrilise sotsiaaltöö teemadel.** Teadusartiklite kogumik. Koost. E. Lausvee. Tallinn 2004.
- Vaimupuudega inimeste normaliseeritud elutingimused.** Teoreetiline taust ja praktiline kogemus. Toim. Grunewald, K., 2003. Tallinn. Eesti Vaimupuudega Inimeste Tugiliit.
- Varik, M., Merisalu, E. 1996.** Puuetega inimeste probleemid ja võimalused Eestis. Tartu. TÜ Tervishoiu Instituut.
- Walburg, W., R. 1998.** Vaimupuudepedagoogika alused. Tartu Ülikooli Kirjastus. Eripedagoogika osakond.

V SÕLTUVUSPROBLEEMID**HASARTMÄNGUSÕLTUVUS JA SELLEST VABANEMINE****Erika Kalvet**

Juhendaja: Nelly Randver

Erika Kalvet lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli 2010. aastal

SUMMARY

Erika Kalvet, Gambling addiction and quietus, 64 pages, 1 additional, 30 sources.

Gambling addiction has caught high attention in Estonian society, that foremost as social problem causer. Research author has real working experience in casino and because of that she has personal interest how these kinds of addiction evolve.

Researcher empirical part purpose is to study gamblers way of thinking, their adictional behaving reasons and gambling addiction differentials through phenomenological interviews.

Objectives of this assignment are:

- study respondents life history, find out their addiction backgrounds
- study adictional features manifest to the individual
- study the respondents get clear of their addiction and copying with it

Research author has composed qualitative phenomenal research, where phenomenological interview is used as studying method. Studying objects are gambling addicts, who during the study took part in Anonüümsed Mängurid or who were randomly friends of the author.

The result of the study turned out that gamblers way of thinking, their addictional behaving and gambling addiction differentials are caused by crowing up in unfunctional family. Alcoholism, families economical income and methods how parents raise their children might predispose addiction and staying in it.

Based on study the main features what addicts have are:

- In victory, they get excited and because of that they get unreal thoughts
- They have to gamble more bigger sum, to get more excitement or to hold on the excitement
- They get thoughts, that they can win their money back, and gamble more and more
- If they gamble they can escape their problems
- They risk with their social relationships and might lose them because of gambling
- Failed frequent attempts to quit gambling
- Study reviled that gamblers thinks that best ways to quit gambling are then you but yourself a gambling ban and supporting environment.

Author suggestions are:

As treating the gambling addiction should be more attention where it comes from.

- Therapy should be used as treating the gambling addiction

- In county should be gambling addicts support group and treating opportunities, at this time these things are missing.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Viimastel aastatel on Eesti meediasse jõudnud lood sellest, kuidas hasartmängusõltuvus on hävitanud ühe või teise pere elu ja üha sagedamini võime lugeda lugusid, kus hasartmängusõltlased on oma probleemide tõttu lõpetanud elu enesetapuga. Kõik kasiinosse võib olla põnev meelelahutus, kuid kahjuks mitte kõigi jaoks: meeldivast ajaveetmisvormist võib osade inimeste jaoks saada piinav vajadus – mängusõltuvus. Töö teema pakkus autorile huvi juba mitu aastat. Põhjuse selleks andis töökogemus ühes Eestis tegutsevas kasiinos. Kokkupuutel kasiinot külastavate klientidega tekkisid töö autoril mitmed küsimused seoses sõltuvuse kujunemisega.

Uurimustöö **eesmärgiks** oli uurida hasartmängusõltlaste mõtteviisi, nende sõltuvusliku käitumise tekkepõhjuseid ning hasartmängusõltuvuslikke tunnuseid läbi fenomenoloogilise intervjuu. Eesmärgist tulenevad ülesanded olid järgmised:

- uurida respondentide elulugu, selgitades välja sõltuvuse tekke tagamaid;
- uurida sõltuvuslike tunnuste avaldumist indiviididel;
- uurida respondentide sõltuvusest vabanemise viise ja toimetulekut.

TEOREETILINE ALUS

Uurimistöö aluseks oli fenomenoloogiline teooria, mis keskendub sellele, mida inimesed kogevad ja kuidas nad ise seda maailma tõlgendavad. Fenomenoloogiast lähtuvalt on kogemustel põhielemendid, kuid indiviididel avalduvad need erinevalt. Fenomenoloogia uurib, milline on fenomeniga kaasnenud kogemuse tähendus, struktuur ja sisu konkreetsele inimesele või inimeste grupile. Lõputöö teoreetilises osas selgitatakse pikemalt sõltuvusliku käitumise kujunemise teoreetilisi lähtekohti. Teises peatükis tuuakse välja hasartmängusõltuvuse olemus ning tüübid, patoloogilise hasartmängimise faasid, riskigrupid ning rehabilitatsioon.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismetoodika

Lähtudes töö spetsiifikast kasutas töö autor oma töös uurimismeetodina struktureerimata intervjuud, ehk avatud intervjuud, täpsemalt fenomenoloogilist süvaintervjuud. Fenomenoloogia eeldab, et on olemas fenomenid, mis tuleb ilmutada, st vormistada nähtaval kujul. Nii seatakse eesmärgiks ilmutada inimkogemuse varjatud struktuuri ja tähendusi. Intervjuud hasartmängusõltlastega viis autor läbi ajavahemikus detsember 2009 - märts 2010. Kokku viis autor läbi 12 süvaintervjuud, mille kestvus oli kaks kuni kaks ja pool tundi.

Andmete analüüsi meetodika

Intervjuude analüüsimeetodina kasutas autor andmete avatud kodeerimist ja temaatilist analüüsi. Temaatiline analüüs on induktiivne analüüsi meetod, milles teemad liigitatakse kategooriatesse, mitte ei määrata eelnevalt enne andmete kodeerimist. Neid kategooriaid mõjutavad saadud uurimuse andmeid (Ezzy 2002). Intervjuude kodeerimise käigus jagas autor vestlustest saadud info kategooriatesse. Avatud kodeerimise käigus leidis autor sarnaseid tunnuseid, mis esines kõigil uuritavatel ning mida on võimalik seostada hasartmängusõltuvuse fenomeniga. Kodeerimine on vajalik uuritavate konfidentsiaalsuse tagamiseks. Koodide tähendused: esimene uuritav – (1); teine uuritav – (2); kolmas uuritav – (3); neljas uuritav – (4); viies uuritav – (5); kuues uuritav – (6).

Valim ja uuringu eetiline aspekt

Lõputöö valimi moodustamisel lähtus autor antud töö spetsiifikast. Uuringu objektideks olid hasartmängusõltlased, kes uurimuse hetkel osalesid Anonüümsete Mängurite koosolekutel või juhuse tahtel olid pärit autori tutvusringkonnast. Seega oli valim moodustatud kättesaadavuse printsiibil. Autor intervjueeris kuut uuritavat. Kokku viis autor läbi 12 intervjuud. Valimi moodustamisel ei mänginud rolli uuritava vanus, haridus majanduslik olukord ega sõltuvusstaadium. Pooled uuritavad olid pärit Lääne-Virumaalt, teine pool Harjumaalt. Haridustase oli uuritavatel erinev. Uurimise läbiviimise ajal olid kõik uuritavad kas juba loobunud hasartmängudest või tegelesid sellest väljapääsu otsimisega. Kõik uuritavad olid eestlased, vanuses 40 -54 eluaastat. Kuuest uuritavast üks oli naissoost, ülejäänud meessoost. Neljal uuritaval oli keskeriharidus, ühel kõrgharidus ja üks oli uurimishetkel kõrgharidust omandamas. Peresuhetes oli uuritavatest ainult kaks ja nende puhul oli tegemist abielupaariga, teised olid lahutatud. Uuritavatest neli tegeles uurimishetkel sõltuvusest vabanemisega, kaks respondenti olid aga minevikus olnud hasartmängusõltlased ning uurimise hetkeks oli viimastest sõltuvuseepisoodidest möödas juba aastaid. Eetilise aspektist lähtuvalt tagati kõikidele respondentidele konfidentsiaalsus.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Fenomenoloogilisest uurimisest lähtuvalt oli autori jaoks oluline tuua esile uuritavate vahetud kogemused. Uurimisest selgus, et põhilised tunnused esinevad mingil määral kõikidel uuritavatel. Tunnused väljenduvad aga igal isikul individuaalselt, lähtudes eluloost tingitud sotsiaalsetest kogemustest. Kuigi uuritavad ise ei näe seost päritoluperekonna ja sõltuvusse sattumise vahel, jõudis töö autor intervjuude analüüsi tulemusel järeldusele, et kõik uuritavad on mingil määral pärit ebafunktsionaalsetest peredest. Uuritavate hoiakute puhul on saanud olulisteks mõjutajateks alkoholism ja ka perede majanduslik toimetulek. Ühe respondendi puhul võib aga märkida liigrangest kasvatuses tulenevat madalat enesehinnangut. Fenomenoloogiast lähtuvalt võib väita, et inimesed ei ole reeglina teadlikud, et nad konstrueerivad sotsiaalset maailma, kus nad elavad. Nad pigem võtavad seda maailma „seal väljas,“ iseenesest mõistetavana. Läbi sotsiaalse interaktsiooni kujunevad normid ja hoiakud, mis vormivad inimese taju ja käitumist. Hoiakute areng on tihedalt seotud isiku elukogemuste, perekonna väärtushinnangute ja ümbritseva kultuuriga. Uurimuses osalenud uuritavate puhul võib väita, et nad ei ole ise oma maailma kujundanud vaid see on kujunenud läbi nende päritoluperekondade hoiakute ja väärtushinnangute. Uurimistulemustest selgus veel, et hasartmängusõltuvusse sattunud inimeste käitumismustrid on enamasti sarnased.

Meelelahustusest alguse saanud, majandusliku edu ja positiivsete emotsionaalsete kogemuste otsingust kujuneb välja sõltuvus, mis tekitab sotsiaalse ja majandusliku krahhi.

Uuringust selgus, et sõltuvusest vabanemiseks on uuritavad kasutanud erinevaid lahendusi, kuid kõige efektiivsemaks peavad nad ise mängukeelu kehtestamise võimalust. Samuti selgus intervjuudest, et uuritavad peavad oluliseks toimetuleku faktoriks toetavat keskkonda, milleks uurimuses osalejatel on lähedased ja AM tugigrupid. Hasartmängusõltuvus on praeguses ühiskonnas järjest enam käsitlemist leidnud seda eriti sellepärast, et hasartmängud on noortele kättesaadavad ka internetis. Täheldatud on sõltlaste järjest noorenevat iga. Seoses uurimustööga, uuris töö autor hasartmängusõltlaste ravivõimalusi Lääne-Virumaal ja selgus, et sellised võimalused praktiliselt puuduvad. Seega on autori üheks ettepanekuks sõltlastele, eriti hasartmängusõltlastele, ravivõimaluste ja tugigruppide loomine maakonnas. Läbiviidud uurimistööga on kasulik tutvuda kõigil, kel on kokkupuuteid hasartmängusõltlastega.

KASUTATUD KIRJANDUS

Aimre, I. 2001. Sotsioloogia. AS Ühiselu. Tallinn.

Ashworth, P. 2006. Qualitative psychology. A practical guide to research methods. London. SAGE Publications.

Blaszczynski, A. 1998. Overcoming Compulsive Gambling: A self-help guide using Cognitive Behavioral Techniques. Robinson. London.

Blaszczynski, A. 2007. Võit hasartmängusõltuvuse üle. Tänapäev. Tallinn.

Blaikie, N.W.H. 2003. Designing social research: the logic of anticipation. Cambridge: Polity Press.

Federman, E.J., Drebing, C.E., Kreb, C. 2005. Võitlus probleemse mänguhasardiga.

Ersen. Tallinn.

Gibson, B., & Sanbonmatsu, D. M. 2003. Optimism, pessimism, and gambling: The downside of optimism. Personality and Social Psychology Bulletin, 30, 149-160.

Hardiman, M. 2000. Sõltuvus. Tänapäev. Tallinn.

Haralambos, M. Holborn, M. 2000. Sociology: themes and perspectives. 5th edition. London: Collins.

Kaare, P.-R. 2009. Mängusõltuvusega noored on nõustajate sagedased kliendid. Postimees. www.tarbija24.ee/?id=115807 (06.05 2009),

Kalaus, K.-E. 2009. Mängusõltuvuse olemus ja sekkumised. Konverentsimaterjal. kättesaadav: www.tlu.ee/files/.../Teesidacfd40deada549ca50a6f7f1c618491.pdf

(27.04.2009)

Kidron, A. 2008. Uurija käsiraamat. Mondo. Tallinn.

Kuurme, T. 2003. Kasvatuse võim ja võimatus. Tallinn. TPÜ Kirjastus.

Kleis, R., Silvet, J., Vääri, E. 2000. Võõrsõnade leksikon. Valgus. Tallinn.

Laherand, M.-L. 2008. Kvalitatiivne uurimisviis. OÜ Infotrükk. Tallinn.

Magill, F. N. 1995. *The international encyclopedia of Sotsiology. Volume two.* London – Chicago: Fitzroy Dearborn.

Nakken, G. 1996. *The addictive personality, understanding the addictive process and compulsive behavior.* Minnesota: Hazelden.

Patton, M. 2002. *Qualitative resources & evolution methods.* Thousand Oaks. SAGE Publications.

Rahvusvaheline haiguste ja tervisega seotud probleemide statistiline klassifikatsioon RHK-10.1996. Eesti Sotsiaalministeerium. Tallinn.

Šepel, J. 2007. *Mäng, hasart, sõltuvus.... Hasartmängusõltuvuse Uurimise ja Võõrutamise Instituut.* Tallinn.

Tereping, A. 2009. *Eesti seadus soodustab mängusõltuvuse teket.* [WWW] URL www.e24.ee/?id=133864 (30.04.2010)

Walters, D. G. & Contry, D. 1998. *Outcome expectancies for gambling: Empirical modeling of a memory network in federal prison inmates.* *Journal of Gambling Studies*, 14, 173-191.

[WWW] URL <http://www.ludomaania.ee> (04.03.2009)

[WWW] URL <http://www.hms.ee> (11.03.2009)

[WWW]URL <http://www.huvi.ee> (27.03.2009)

VI KARJÄÄRIVALIKUD

ABITURIENTIDE KARJÄÄRIPLANEERIMINE JA KUTSEVALIKUT MÕJUTAVAD TEGURID

Anu Varep

Juhendaja Nelly Randver

Anu Varep lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala 2010. aastal, töötab Lääne-Viru Rakenduskõrgkoolis assistendina.

SUMMARY

Anu Varep (2010). School leaver's career planning and occupational ideas. Final report. Lääne – Viru Higher Vocational School. Mõdriku. 79 pages, including 26 tables, 4 graphs and 3 additional with a questionnaire and 2 more tables, 46 published and 6 unpublished sources.

For a long time already, the choice of profession has not been considered to be a one-time decision. Instead, it is seen as a life-long process comprising of continuous self-analysis, evaluation of one's needs, values and abilities, as well as getting acquainted with the fields of work and education, and acquiring a general understanding of the decision making and planning processes.

In the current economic situation with high levels of unemployment, school leavers are faced with the all-important question of where to go from here. For a young person this question might seem like an unsolvable puzzle. However, the answer to the question exists within everyone; it is only a matter of finding and recognising it. The amount of choices people need to make is immensely larger than in the past, and as a result the decision making process is more difficult as well.

The objective of the thesis is to provide an overview of the different factors affecting the school leavers' general and career choices.

Using a survey questionnaire, the thesis sets out to find answers to the following questions: 1) How does the school leavers' self-esteem (as an internal factor) affect their career choices? 2) Which external factors – such as family, friends, career advisors, media, financial circumstances – affect the school leavers' career choices the most? 3) How do young people envision their future, career and geographic placement? 4) Which sources do young people use to gather information on which to base their decision making and career planning? 5) What are the similarities and differences between the results of previous studies?

The methods used in the thesis comprise of qualitative and quantitative methods, as the questionnaire included open questions, closed questions, and questions requiring freely written answers. 102 school leavers (51 boys and 51 girls) from three secondary schools in Lääne-Virumaa participated in the survey.

The questions mentioned above were answered as follows. Young people with high self-esteem (compared to those with low self-esteem) find it easier to decide and make choices.

According to school leavers, one's career depends mostly on themselves and their personality. When deciding on a career, they place importance in their suitability for a certain profession, the attractiveness of a field of profession, the opportunity for personal development, and a good salary.

Most of those who participated in the survey have a vision of what their future career will entail. Among friends and relatives, the opinion of the mother was considered to be the most important.

The information needed to choose a career path was mostly gathered from the Internet and fairs (career-related fairs, job fairs, educational institutions' fairs, etc). The input by the school leavers' schools, career advisors and coordinators towards career planning was considered unimportant. The main way in which schools affected the school leavers' choices was via the medium of having question and answer sessions with representatives of different professions.

Keywords: self-esteem, profession, personality, career, career planning, career advisor, values, youth age.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Tänapäeva postmodernne ühiskond esitab oma kodanikele kõrgemad nõuded kui kunagi varem. Valikute hulk, mida inimesel pidevalt teha tuleb, on mõõtmalt suurem ja seega õigete valikute tegemine keerulisem kui endistel aegadel. Elukutsevalikut ei käsitleta ammu enam ühekordse otsusena, vaid pigem elukestva protsessina, mis hõlmab nii pidevat eneseanalüüsi, oma väärtuste, vajaduste, võimete hindamist kui ka töö- ja haridusmaailmaga tutvumist ning otsustamis- ja planeerimisprotsessist ülevaate omamist (Ühiselt tulevikku 2007). Teema on praeguses majanduslikus olukorras väga aktuaalne. Martin Medari sõnul on majanduslanguse perioodil noortel sobiv aeg mõelda eriala omandamisele ja enesetäiendamisele, et uue majandustõusu tingimustes olla hinnatud oskustööline või spetsialist (Helme 2009).

Lõputöö **eesmärgiks** oli uurida sisemisi ja välimisi faktoreid, mis mõjutavad abiturientide otsustamist ning karjäärivalikuid.

Eesmärgist lähtuvalt püstitati järgmised uurimisküsimused:

- Kuidas enesehinnang kui sisemine tegur mõjutab abiturientide karjäärivalikut?
- Millised välimistest teguritest (perekond, sõbrad, kool, karjäärinõustajad, meedia, majanduslik olukord) mõjutavad kõige enam abiturientide karjäärivalikuid?
- Milliseid infoallikaid kasutavad noored, et saada informatsiooni oma karjääriplaneerimiseks ja otsustamiseks?
- Milline on noorte nägemus oma tulevikust, karjäärist ning regionaalsest sidususest?
- Missugused on tulemuste erinevused ja sarnasused varasemate uuringutega?

TEOREETILINE ALUS

Töös keskenduti peamiselt sisemistele ja välimistele teguritele, mis mõjutavad abiturientide karjäärivalikuid. Teoreetilises osas anti ülevaade erinevate karjääriteooriate seisukohtadest ning peatuti pikemalt töö teoreetiliseks aluseks valitud Donald E. Superi *eluruumi-elutee* teoorial. Töö teises osas toodi välja nooruki arengu ealised iseärasused, kutsevalikut mõjutavad sisemised ja välimised tegurid ning samalaadsed varasemad uuringud selles valdkonnas. Töö teoreetiliseks lähtekohaks valitud Donald E. Superi *elutee-eluruumi* teooria

(*life-span, life-space theory*) kirjeldab karjääriarengut inimese eluteel. See teooria ühendab eluetappide psühholoogia ja sotsiaalsete rollide teooria, luues tervikpildi mitmete rollidega karjäärast (Raava 2002). Teooria üheks tunnusjooneks on ametialane areng - see on erinevate otsuste tegemise protsess, mis kulmineerub ametivalikuga ning tähendab mina-kontspetsiooni teostumist (Fouad, Swanson 2010). Lõputöö teises peatükis peatuti pikemalt sisemistel ja välimistel teguritel, mis mõjutavad abiturientide karjäärivalikut ning toodi välja samalaadsed varasemad uuringud selles valdkonnas (E. Kirsimäe 2009, H. Antons 2008, T. Sams 2005, L. Pukk 2003, K. Tennokese 2005, M. Kanne, R. Läll 2004). Sisemised tegurid (isiksuseomadused, väärtushinnangud/hoiakud, enesehinnang) hõlmavad iseendatundmist ja isiksuseomadusi, mille järgi iga inimene teeb valikuid isikupärasel moel. Valitud eriala kooskõla isiksuseomadustega ja endale sobiva töökeskkonna leidmine hakkavad mõjutama nii isiku rahuolu töö ja tehtud valikutega kui ka töö tulemust (Vernik-Tuubel jt 2007). Nooruki valikuid mõjutavate välimiste tegurite all käsitleti pikemalt perekonna, sõprade, kooli, karjäärinõustajate meedia ning majanduliku olukorra mõju.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Uurimustöö läbiviimiseks kasutati kombineeritud meetodit (nii kvantitatiivne kui kvalitatiivne), kuna uurimuses kasutatav ankeet sisaldab nii avatud kui ka valikvastustega küsimusi. Ankeet oli eelnevalt koostatud Heidi Antonsi (2008) poolt. Arvestades praegust majanduslikku olukorda, pakkus töö autorile huvi, kui suurt mõju avaldab see abiturientide edasistele valikutele. Selle teadasaamiseks lisati ankeetküsitluse väide: *minu edasisi erialavalikuid mõjutab praegune majanduses toimuv (majanduskriis)* ning üks valikvastus küsimusele *otsustasin kelleks saada, sest praeguses majanduslikus olukorras on see eriala kõige võimalusterohkem*.

(Kvantitatiivne meetod annab võimaluse saada mitmekülgse ja laia pildi abiturientide arvamustest karjäärivalikute kohta ning aitab autoril kõige paremini püstitatud uurimisküsimustele vastuseid leida. Meetod sobib ka uurimistöö valimist lähtuvalt, kuna annab võimaluse suurema hulga abiturientidelt saadud tulemusi arvuliselt mõõta ja statistiliselt analüüsida.)

Ankeedis oli kokku 143 küsimust ja väidet ning need olid jagatud andmeanalüüsi sisulise jaotuse huvides kolme ploki: vastaja üldandmed (sisaldab küsimusi vastaja enda, tema pere ja enesehinnangu kohta); kutsevalikut mõjutavad tegurid (sisaldab küsimusi erinevate tegurite kohta, mille põhjal abiturient oma kutsevalikut teeb); karjäär ja tulevik (sisaldab erinevaid küsimusi abiturienti suhtumisest karjääri ning tulevikunägemust). Hindamisel kasutati 6-pallist Likerti tüüpi skaalat (1-ei nõustu üldse; 2-ei nõustu; 3-osaliselt ei nõustu; 4-osaliselt nõustun, 5-nõustun; 6-nõustun täiesti).

Andmete analüüsimise meetodika

Kogutud andmed sisestati ja töödeldi arvuti töökeskkonnas (Microsoft Exel, SPSS Statistics 17,0) ning koostati kokkuvõtlikud tabelid ja joonised. Eraldi analüüsiti poiste ja tüdrukute vastuseid ning keskmisest kõrgema ja madalama enesehinnanguga õpilaste vastuseid.

Valim ja uuringu eetiline aspekt

Uuringu valim oli mittejuhuslik. Respondentideks olid abiturientid kolmest (Rakvere, Haljala, Kunda) Lääne-Virumaa gümnaasiumist vanuses 17-19. Küsitlus viidi koolides läbi 2009. aasta detsembrikuus. Ankeetküsitluse läbiviimiseks küsiti luba koolide õppealajuhatajatelt. Küsitluslehtede väljajagamist vahendasid aineõpetajad. Kokku jagati välja 107 ankeeti, millest korrektselt täidetuid tagastati 102. Analüüsikõlbulikke ankeete oli 95%. Soorollide järgi jagunesid vastajad võrdselt: nii tüdrukuid kui poisse oli vastanute hulgas 50%. Respondendid vastasid küsimustele neile sobival ajal ja sobivas kohas. Ankeedi täitmine oli anonüümne. Uurija poolt anti ka tagasiside võimalus.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Uurimuse tulemustest ilmnas, et samalaadsete uurimustega (Antons 2008, Kirsimäe 2009) võrreldes on tunduvalt tõusnud tüdrukute enesehinnang. Uurimustulemustest selgus veel, et noorte arvates sõltub karjäär peamiselt iseendast ning isiksuseomadustest. Nad tähtsustavad karjäärivalikul enda sobivust antud erialale, huvitavat valdkonda, karjääritegemise võimalusi ning head palka. Tulevikunägemus oma karjäärist oli olemas enamusel vastajatest. Karjääri mõjutavatest välimistest teguritest hinnati kõige olulisemaks ema arvamust. Kutsevalikuks vajalikku informatsiooni saadi enim internetist ja messidelt. Tõusnud on sõprade olulisus infoallikana. Kooli, karjäärinõustajate ja –koordinaatorite osa karjääri planeerimisel hinnati vähetähtsaks. Kõige rohkem informatsiooni saadi võõrkeele ning kõige vähem klassijuhataja tundidest. Kool oli noori mõjutanud oma valikutes põhiliselt sellega, et kutsus erinevate ametit, elukutsete inimesi rääkima oma erialast. Uurimustulemused lubavad väita, et hariduse tähtsus on noorte hulgas tõusnud (eriti poiste hulgas) ning vähenenud on pere ja abielu osatähtsus. Tüdrukute hulgas on muutunud olulisemaks karjääri tegemist. Tüdrukud teavad poistest paremini, millises koolis neid huvitavat eriala õpetatakse ning saavad rohkem infot meediast ja karjäärerialastelt messidelt. Poisid saavad rohkem infot koolist ja erinevatelt infopäevadelt. Uuringu läbiviimise ajal (detsembris) oli oma tulevikuplaanides selgusele jõudnud 50% vastanutest. Vaatamata asjaolule, et uuringu läbiviimise ajal oli Lääne-Virumaa töötute arv umbes 3600 inimese ringis ning majanduskriis väga teravalt tunda, selgus uuringute tulemustest, et nii poisid kui tüdrukud on vajadusel nõus astuma tasulisele erialale. Saavutatud kõrge keskmine võib olla seotud valitud erialaga, mida pakutakse ainult tasuliselt või on noor arvestanud õppelaenu võtmisega. Põhjus võib peituda aga hoopis selles, et koolilõpetajal puuduvad reaalsed teadmised vanemate toetamise võimalustest. Soov õppida tasulisel erialal võib olla ka tingitud arvamusest, et raha eest õppides saab parema hariduse ja positsiooni ühiskonnas.

Lääne-Virumaa abiturientide regionaalne sidusus on madal. Uuringust selgus, et ainult 7% vastajatest näeb ennast tulevikus kodukohaga seotuna. 34% noori on seisukohal, et asuvad elama mujale ning ülejäänud 57% ei osanud veel öelda, mida tulevikus teevad.

Uurimistulemustele tuginedes võib väita, et uuringus osalenud kolme kooli abiturientide tulevikueesmärgid ja -sihid on paigas nii kolmeks, viieks kui ka kümneks aastaks. Noored arvavad, et karjäär sõltub isiksuseomadustest ning peamiselt iseendast. Rohkem hinnatakse tööd, mis on rahulduspakkuv ning huvitavam. Vaatamata sellele, et enamus noori omab juba palgatöö kogemust, leitakse, et see ei ole mõjutanud nende erialavalikut. Kõigis kolmel aastal läbiviidud uuringutes on regionaalne sidusus on jäänud madalaks.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Allik, J., Realo, A. 2003.** *Isiksusepsühholoogia. Tartu Ülikooli Kirjastus.*
- Butterworth, G., Harris, M. 2002.** *Arengupsühholoogia alused. Tartu Ülikooli Kirjastus.*
- Eesti Inimarengu Aruanne 2009.** *Eesti inimarengu näitajad majanduskriisi surve all. Toim Aaviksoo, A. Eesti Koostöö Kogu. Tallinn.*
- Fouad, N., A., Swanson, J., L. 2010.** *Career Theory and Practices. Learning Through Case Studies. Second edition. Sage Publications.*
- Hirsjärve, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2005.** *Uuri ja kirjuta. Kirjastus Medicina.*
- Hunt, I., Pill, E. 2004.** *Sugu ja elukutsevalik. Haridus 6-7/2004.*
- Jamnes, P., Savisaar, K. 1998.** *Karjäär- redel või tee? Tallinn. Koolibri.*
- Jedomskihh, J., Rahnu, L., Randver, N., Valgmaa, R. 2005.** *Noorsootöötaja kultuuridevahelises kommunikatsioonis. Parema üksteisemõistmise saavutamine eri kultuuride esindajate suhtluses. Tartu. AS Atlex.*
- Karjääriplaneerimine ja elukestev õpe. Valikaine õpetajaraamat. Koost E-M. Vernik-Tuubel jt. 2007.** *Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove.*
- Kera, S. 2004.** *Üheskoos teel. Lapse arengust ja kasvatuses. Tallinn. AS Kirjastus Ilo.*
- Kidd, J., M. 2006.** *Understanding Career Counselling. Theory, Research and Practice. SAGE Publications Ltd.*
- Kirss, L., Mägi, E. 2009.** *Eesti kõrghariduspoliitika: julge või juhuslik? Poliitikauuringute Keskuse Praxis väljaanne nr 4/2009.*
- Kivimäe, A. 2009.** *Karjääriteenused vajavad senisest rohkem tähelepanu. – Õpetajate leht, 27.03.2009*
- Küttis, K. 2003.** *Arengu- ja pedagoogiline psühholoogia (Loengukonspekt Viljandi Kultuuriakadeemia üliõpilastele).*
- Mangs, K., Martell, B. 2000.** *Psühhoanalüütiline arengukäsitus 0-20 eluaastani. Tartu Ülikooli Kirjastus.*
- Nathan, R., Hill, L. 2007.** *Career Counselling. Second edition. Great Britain. Athenaeum Press Ltd.*
- Pärenson, J. 2009.** *EÜL: karjääriplaneerimine peab olema kättesaadav juba üldharidusastmetes.- Postimees, 30.01.2009*
- Pääbus, E. 2005.** *Edu alus on enese arendamine ja karjääri planeerimine. – Virumaa Teataja, 26.01.2005*
- Raava, M. 2002.** *Karjääriplaneerimise kursus: Õppematerjal. TPÜ psühholoogia osakond.*
- Saar, T. 2009.** *Tee unistuste töökohani. Nõuandev raamat õnneliku töösuhte ja eneseteostuse otsingul. Tallinn. Eesti Ekspressi kirjastuse AS.*
- Saksakulm, T. 2010.** *Teosta end. Karjääriõpetus. Ellervo. Trükk: AS Rebellis.*

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

Sharf, R., S. 2010. *Applying Career Development Theory to Counseling. 5th edition. United States of America. Brooks/Cole, Cengage Learning.*

Zunker, V. 2008. *Career, Work, and Mental Health. Integrating Career and Personal Counseling. Texas State University. SAGE Publications.*

Ühiselt tulevikku. Karjäärispetsialistide ja lastevanemate koostöö. Koost M. Heina jt. 2007. Tallinn. Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove

VII LOOVUS JA VABATAHTLIK TEGEVUS SOTSIAALTÖÖS

LOOVAD VÕIMALUSED IGAPÄEVAELU TOETAMISEKS

Annika Arnek

Juhendaja K. Altermann

Annika Arnek lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli 2010. aastal

SUMMARY

The project has been composed 2010 by Annika Arnek. The name of the project: Creative opportunities for supporting everyday life.

Due to the economical crisis in Estonia, people feel unsecure and worried about what tomorrow might bring. Strong psychological efforts or overload of situations where an active person will need to use an extra effort to finish something may lead to symptoms of psychological crisis or end on strength.

Creative activities endorses persons psychological growth and will help him/her to cope with challenges that life may bring. Creative people are less crabby in life and they are also more constructive in everyday tasks, they are more flexible and emotional. It is very important to cope with this situation and to support themselves. One possibility is to support yourself with creativity as it will give you new energy and joy of living. This will help you survive in hard situations.

The work consists of four chapters. First chapter discusses expert of creativity, outputs and theory of creativity. Second chapter brings out formation of everyday creativity and their possibilities. Third chapter brings out the research methods and nessesary explanations. Fourth chapter describes research results and conclusions. There are 53 pages all together plus extras.

The work is based on discussion of humanistic personality which emphasises that people have the free will to carry themselves out. The discussion of humanistic personality brings to front human values, respect toward it and his/her right to have human values.

The aim for the research is to find out the meaning of peoples everyday creativity, expressions and possibilities to lean on creativity while coping with difficulties.

Author used qualitative research that had opened questions in written form. 20 respondents from 50 were taken based on content and information in their reply.

Based on the research, author made the following conclusions: There is nothing that could not be approached with creativity. We all have creativity in us, it depends how much we use it and how. To deal with creativity financial resourses are needed and also it is brought out that to approach something with creativity it is possible to cope with less resources. Creativity gives possibilities that are easier, more effective and comfortable, interesting and also agreeable to solve problems and tasks. To deal with creativity you need the right environment, sympathizers and the right mood. Creativity can be developed with things that you find favor with. Creativity is found to be nessesary in difficult situations (death of a close person, loneliness, trouble at school or work, depression) to support yourself. Creativity gives piece of

mind, brightens your mood, involves your skills, gives new energy and joy of living. Creativity is different for everyone and there for every person finds their path with it as they please.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Autori poolt valitud teema on aktuaalne, kuna Eestis valitsevast majanduskriisist lähtuvalt on inimesed ebakindlad ja teadmatutes, mida toob homme päev. Töötute arv aina kasvab ning laenu tagasimaksmisega on paljudel probleeme. Esimese märtsi 2010 seisuga on registreeritud töötute arv vanuses 16 kuni pensioniiga 95 086 inimest (Töötukassa 2010). Tugeva psüühilise koormuse või paljude järjestikuste koormussituatsioonide järel võib iga aktiivne inimene jõuda seisundini, kus väikegi lisaraskus viib jõuvarude järsu lõppemiseni või psüühilise kriisi sümptomite ilmnemiseni (Tamm 2005). Seoses antud probleemiga indiviidi seisukohast vaadatuna on oluline keerulises olukorras võimalikult hästi toime tulla ja ennast toetada. Üheks võimaluseks on toetada end loovusega, loovate lähenemisviisidega, sest loovus annab kõigile uut energiat ja elurõõmu. Nii on võimalik vastu pidada rasketes olukordades. Kuigi oleme harjunud mõtlema, et loovus on midagi unikaalset, mis vaid vähestele omane, et loova mõtlemise taga on suur anne ja sajandite inspiratsioon, siis nii see ei ole. Loovus on meis kõigis olemas ja selle toob esile sihikindel ja kestav pühendumine loovale tegevusele.

Uurimistöö **eesmärk** oli uurida inimeste tõlgendusi nende elu igapäevaloovusest, väljendumisviise ning loovuse toetusvõimalusi raskustega toimetulekul. Töö eesmärgist tulenevad ülesanded olid:

- uurida loovuskäsitlusi toetudes humanistlikule isiksuskäsitlusele, et tuua välja isiksuse arenemiskomponente;
- uurida loovuse mitmekülgset ja avaldumisvormi igapäevaloovuse kujunemisel;
- tuua välja loovust soodustavad ja takistavad tegurid loovuse kujunemisel;
- analüüsida ennastteostava ja loova tegutsemise võimalusi igapäevaelus tuginedes respondentide arvamustele.

TEOREETILINE ALUS

Töö teoreetiliseks lähtekohaks valis autor humanistliku isiksusekäsitluse, mis rõhutab, et inimesel on vaba tahe ennast teostada, et inimene on ise oma õnne sepp (Kolga 2009). Humanistlik loovuse käsitlusviis tõstab esiplaanile inimese väärtust, lugupidamist inimese väärikuse suhtes, tema õigust väärikusele (Kera 2007). Lisaks käsitleti töös loovuse avaldumisviise ja väljundeid, toodi välja igapäevaloovuse kujunemine ja võimalused igapäevaloovuseks.

Humanistliku isiksusekäsitluse juures peatus autor pikemalt ühe oluliseima humanisti Abraham Maslow´ vajaduste hierarhiaal. Maslow´ ütleb, et inimene on loomult soovidega olend, vajadused aga on sünnipärased. Rahuldamatud vajadused panevad tegutsema, krooniliselt alarahuldatud tarbed tekitavad psüühilisi häireid. Maslow´ järgi asub inimene kõrgemaid tarbed üldjuhul rahuldama alles pärast seda, kui alamad on rahuldatud, kuid rahuldatud tarbed lakkavad toimimast motivaatoritena (Kidron 2005). Pikemalt peatuti ka A. Adleri, C. Rogersi, K. Urbani, J. P. Guilfordi ning E. Torrence isiksuse- ja loovuskäsitlustel.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismetoodika

Andmete kogumine antud uurimistöös toimus kvalitatiivsel meetodil avatud küsimustega kirjaliku küsitluse abil. Küsitluses oli küsimusi kokku 14, mis olid üles ehitatud arvestades vajaminevat infot. Küsitud oli nii oma arvamust kui ka isiklike kogemusi. Hiljem, töö analüüsi käigus, jaotas autor küsimused kuude teemaplokki. Küsitluste edastamiseks kasutas autor lumepallimeetodit ja postkasti abil küsimustiku levitamist ja vastuste kogumist. Postkast oli üleval Rakvere Põhjakeskuse käsitöötoas 2009. a oktoobris ja novembris. Lumepallimeetodil küsitluse käigus anti küsitluslehed inimestele käest-kätte. Kokku jagati välja 100 ankeeti, analüüsiks tagastati 50.

Valim ja uuringu eetiline aspekt

Uurimuse valim oli juhuslik, igal inimesel oli suur tõenäosus sellesse sattuda. Valimi moodustasid 18-82 aastased inimesed Eesti erinevatest paikadest, kuna küsitlusi levitati käest-kätte. Inimesel oli võimalik ära öelda, sest küsitlus oli vabatahtlik. Küsitletavad jäid anonüümseks, nende nimesid ei küsitud, kuid täpsustati vanust, sugu, haridust ja töökohta/ametit. Konfidentsiaalsuse tagamiseks kasutas autor tekstinäidete juures respondentide kodeerimist. Koodi tähendused on järgmised: järjekorranumber, sugu, vanus (1-N-81).

Andmete analüüsi metoodika

Analüüsimeetodina kasutati temaatilist analüüsi, et saada ettekujutus informatsioonist, mida andmed sisaldavad. Temaatiline analüüs võimaldab andmeid korrastada, struktureerida ja avastada latentset infot (Õunapuu 2000). Küsitluse analüüsi osas lisati väidete illustreerimiseks küsitlusele vastanute tsitaate/lauseid, võimaldamaks lugejal hinnata tehtud järelduste olulisust ja põhjendatust. Väljajäetud teksti osad tähistati märkidega /.../. Tsiteerimisel kasutas töö autor koode, mis koosnevad sulgudes olevast järjekorranumbrist, soost ja vanusest. Tsitaadid respondentidelt olid kaldkirjas. Vastused jagati analüüsi käigus kuude teemaplokki lähtudes töö eesmärgist ning küsimustiku sisust.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Uurides loovuse olemust, väljendusviise ja arengut võib öelda, et igas inimeses on alged ja võimed mõelda ning tegutseda loovalt. See tuleb vaid endas üles leida. Oma isiklike eeldusi saab arendada tähtsustades uusi, originaalseid ideid, tehes-katsetades midagi teismoodi, lastes kaasata end loominguprotsessidesse, et kogeda loovus ilmingute tervendavat ning rikastavat toimet. Loovust saab rakendada kokakunstis, suhtlemisel lastega, töö korraldamisel, vaba aja sisustamisel, oma partneri tunnustamisel ja paljudes muudes olukordades ja valdkondades. Et loovus paremini avaneks, tuleb erisustesse ja tegemistesse suhtuda kriitikavabalt, austada elu ja inimesi meie ümber, leppida sellega, mida muuta ei saa ja püüda lahendada asju, mis sõltuvad meist endast. Loovust seostatakse alates käsitööst laste kasvatamiseni, kõike saab loovalt lähenedes ja seda tähtsustades teha. Sellised tegevused annavad meile usku, jõudu ja

parema enesetunde. Loova vaimuga inimesel on oskus näha probleeme uuel viisil, ära tunda väärt ideid ja veenda ka teisi. Loovus on uue väärtuse äratundmine ja kasutuselevõtmine.

Uurimistulemuste põhjal tegi autor järeldused, et ei ole olukordi, millele ei saaks loovalt läheneda ning loovus on meis kõigis olemas, iseasi kuidas ja kui palju seda rakendatakse. Loovusega tegelemiseks peetakse vajalikuks rahalisi ressursse, samas tuuakse välja, et just loovalt lähenedes on võimalik vähemate võimalustega toime tulla. Loovus annab võimalusi lihtsamalt, mugavamalt, huvitavamalt ja seega efektiivsemalt ning meelepärasemalt lahendada probleeme ja ülesandeid. Sellega tegelemiseks on vajalik sobiv keskkond, mõttekaaslased ja vastav meeoleu ning loovust on võimalik arendada endale meelepäraste loovate tegevustega. Inimesed peavad loovust vajalikuks just raskete aegadega hakkamasaamiseks, kuna see annab meelerahu, tõstab tuju, arendab oskusi, annab uut energiat ja elurõõmu. Loovus on iga indiviidi jaoks erinev, igaüks valib oma tee loovusega kohtumisel.

Iga inimene on kordumatu ja ühtset soovitusi, mis kõigile sobiks, kindlasti ei ole. Nii tuleb inimesel endal leida oma tee loovuseni, õppida ennastestostavalt tegutsema, ennast toetama läbi elu keerdkäikude.

KASUTATUD KIRJANDUS

Creaswell, J. W. 1997. *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Traditions.* Sage Publications.

European Commission. 2006. *Innovation in services: Issues at stake and trends.* Luxembourg. European Communities.

Flick, U. 2006. *An introduction to qualitative research.* London. Sage.

Heinla, E. 2008. *Loov mõtlemine, kui enadst kõnelda on raske. – Tagasivaade tulevikku: Artiklite kogumik.* Tallinn. AS Kirjastus Ilo ja trükikoda Iloprint.

Heinla, E. 2008. *Loovuse areng. - Õppimine ja õpetamine koolieelses eas/Eve Kikas.* Tartu Ülikooli Kirjastus.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2005. *Uuri ja kirjuta.* Tallinn. Kirjastus Medicina.

Kidron, A. 2008. *Psühholoogia põhisuunad.* Tallinn. Mondo.

Kidron, A. 2005. *Isiksus.* Tallinn. Mondo.

Kidron, A., Kolga, V. 2000. *Isiksuse käsitlusi läänes ja idas.* Tallinn. Mondo.

Kolga, V. Haridus teeb vabaks. – Haridus, 1– 2/2009, lk 3-5.

Kolk, L. 2005. *Loovus – ettevõtte arengu võti.* Äripäeva Kirjastuse AS.

Krull, E. 2000. *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat.* Tartu. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Lagerspetz, M. 2000. *Kvalitatiivsete meetodite väljakutse Eesti sotsioloogiale.* Tallinn.

Laherand, M-L. 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis.* Tallinn. OÜ Infotrükk.

Luhtasaari, S. 2006. *Depressioon.* Tallinn. AS Medicina.

Niiberg, T., Linnas, M. 2007. *Laps läheb lasteaeda.* Tartu. AS ATLEX.

Patton, M.Q. 2002. *Qualitative research and evaluation methods.* Thousand Oaks: Sage.

Raadik, S. 2001. *Õpime mängides.* AVITA.

- Roettger, D.** *Creativity for life.* – [WWW] URL <http://www.creativityforlife.com/> (01.04.09).
- Ruus, V-R.** *Loova inimese poole.* - *Haridus* 1-2/2009, lk 6-9.
- Rüütel, E., Elenurm, T., Pehk, A., Tomberg, M., Visnapuu, P.** 2001. *Loomismäng: muusika- sõna-, liikumis-, kunsti- ja värviharjutusi rühmatööks.* Tallinna Pedagoogikaulikool.
- Schwandt, T.A.** 2001. *Dictionary of Qualitative Inquiry. II ed.* Sage Publications.
- Tamm, M.** 2004. *Loovusest töös eakatega. – Vananemine ja põlvkondade vaheline sidusus: Teadusartiklite kogumik.* Tallinn. AS Spin Press.
- Teiverlaur, M.** 2003. *Ego kaitsemehhanismid.* Kirjastus Külim.
- Tuuling, L.** 2008. *Lapsevanem ja õpetaja lapse arengu toetajana – mõtteid lapsevanematele ja õpetajatele.* Tallinn. OÜ Vali Press.
- Töötukassa.** 2010. *Registreeritud töötuse nädalastatistika 2010.* - [WWW] URL <http://www.tootukassa.ee/index.php?id=13363> (13.05.10).
- Unt, I.** 2005. *Andekas laps.* Tallinn. Koolibri.

VILJANDI JA LÄÄNE – VIRUMAA PUUETEGA INIMESTE ORGANISATSIOONIDE JUHTIDE MOTIVATSIOON VABATAHTLIKUKS TEGEVUSEKS

Erika Kiviloo

Juhendaja Meeli Männamäe

Erika Kiviloo lõpetas Lääne – Viru Rakenduskõrgkooli 2010. aastal

SUMMARY

The study is called “The motivation of the leaders of disabled people organisations for voluntary work in Viljandi and West-Viru county”.

This study has 59 pages and one annex. There are 9 schemes and 4 tables in the study to impart the data. There are 32 literary sources included in the research.

The necessity of the study was conditioned of a slight exploration of what motivates leaders of Estonian organisations of disabled people to do voluntary work, because it is the work that is not compensated. The study relies on Herzberg’s two-factor theory.

The aim of the final paper is to find out through results of a research the main motivational factors of the leaders of organisations of disabled people in two counties for running unions. Tasks for the study are:

- To give an overview of different concepts: disability, organisation, including organisations of disabled people, leader.
- To give an overview of a motivation and motivation theories.
- To study the main reasons and necessities of the leaders of organisations of disabled people for doing a voluntary work.
- To find out if the motivators have changed through a time and is there enough motivation to continue the work.
- To study a motivation of the leaders emanating from Herzberg’s two-factor theory.

The objects of the study are leaders of the organisations of disabled people. The study sample consisted of 8 leaders from West-Viru county and 16 leaders from Viljandi county.

To conduct the study, half-structured questionnaire that consisted of 38 questions, was used. There were 31 closed questions and 7 opened questions in the questionnaire.

As a result of the study, people join the unions because of the health problem of themselves or someone close to them. People do the voluntary work because of the wish to help others and themselves. The motivators have not changed a lot by the time and there is enough motivation to continue. However, the leaders are having health problems as fatigue, repetition of activities and decrease of their own ideas are complained. The study confirmed Herzberg’s motivation theory, that bigger satisfaction is provided by motivational factors such as interesting work, satisfaction of a need of achievement, appreciation, whereas hygienic factors such as working conditions, salary and leading order are less motivational.

The author of the study recommends in her suggestions to give bigger recognition to people who do voluntary work, to reflect their actions in media more often, to guide them to do more private cooperation and to intensify the feeling of community. It is also necessary to increase the funding of organisations to guarantee all the necessary actions.

The author will forward results of the study to West-Viru County's Board of Disabled People and Viljandi County's Board of Disabled People who are designing disability politics in their counties and under whose jurisdiction is to increase the motivation of people who do the voluntary work.

The main concepts in the study are disability, leader, organisation, voluntary work

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Eestis on olemas organisatsioonide võrgustik, mille moodustavad puuetega inimeste ühendused. Tegemist on mittetulundusühendustega, mida nimetatakse kolmandaks sektoriks. Kolmanda sektori organisatsioonides õpivad inimesed ise teisi aidates ennast aitama. Puuetega inimeste ühenduste juhtideks on puuetega inimesed ise, nende pereliikmed jt vabatahtlikud. See on täiendav töö, mida tehakse lisaks oma põhitööle. Ühenduste juhtimine on vabatahtlik tegevus, st tööd tehakse tasu saamata. Ühendused on rahastatud projektipõhiselt ja iga ühenduse suutlikkus sõltub tema juhi võimekusest ja motivatsioonist ühendust arendada. Kuid iga töö võtab energiat, aega, ressursse ja nõuab motivatsiooni. Autor uuris nende inimeste tahet ja soovi, mis annab neile jõudu vabatahtlikku tegevust teha. Lõputöö autor ise osaleb vabatahtlikus tegevuses alates 2001. aastast. Lõputöö **eesmärk** oli uuringu tulemuste põhjal leida kahe maakonna puuetega inimeste organisatsioonide juhtide peamised motivatsioonitegurid ühingute eestvedamiseks. Eesmärgist lähtuvalt olid töö ülesanded järgmised:

- anda ülevaade mõistete sisudest: puue, organisatsioon, sh puuetega inimeste organisatsioonid, juht;
- anda ülevaade motivatsioonist ja motivatsiooniteooriatest;
- uurida vabatahtlike organisatsioonide juhtide peamisi põhjusi ja vajadusi, miks tegeldakse vabatahtliku tegevusega;
- uurida, kas motivaatorid on mingil ajahetkel muutunud ning kas leidub motivatsiooni tegevuse jätkamiseks;
- uurida juhtide motivatsiooni tegevuseks lähtudes F. Herzbergi kahe faktori teooriast.

TEOREETILINE ALUS

Uurimistöö teoreetiliseks aluseks oli F. Herzbergi kahe faktori teooria, mille järgi motiveerivad inimesi rohkem motivatsiooniga seotud faktorid (saavutusvajaduste rahuldamine, enesearendamise võimalus, huvitav töö, tunnustus) kui hügieenifaktorid (palk, töötingimused, töökultuur, juhtimise kvaliteet). Teoreetilises osas peatub töö autor pikemalt veel mõistetel puue, puuetega inimeste organisatsioonid, juht, juhi roll ja juhtimine ning käsitleb ka motivatsiooni olemust ning klassikalisi motivatsiooniteooriaid.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismetoodika

Uurimistöö täitmiseks kasutatakse kombineeritud uurimismeetodit, nii kvantitatiivset kui kvalitatiivset meetodit, mis on oma olemuselt poolstruktureeritud ankeetküsimustik. Kvantitatiivne ja kvalitatiivne uurimismeetod toimivad küsimustikus teineteist täiendavatena, kus kvantitatiivne meetod on kasutusel küsimuste puhul, millele on ette antud valikvastused ja hindamise skaala. Kvalitatiivse meetodi puhul on vastajatel võimalik väljendada oma tegelikku arvamust laiemalt. Ankeetküsimustik jaotati neljaks alajaotuseks. Esimeses osas käsitleti isikuga seotud küsimusi, teises osas organisatsiooniga seotud küsimusi, kolmandas osas tööga seotud ja neljandas motivatsiooniga seotud küsimusi. Ankeedis oli 38 küsimust.

Andmete analüüsi metoodika

Ankeedi suletud küsimused analüüsiti statistiliselt, väljendatakse arvuliselt ja protsentuaalselt. Andmete töötlemiseks kasutati Microsoft Exceli programmi. Avatud küsimused analüüsiti temaatiliselt autori interpreteeringu abil, otsides seoseid üksikult üldisele. Avatud küsimuste puhul kirjeldas töö autor vastajate antud vastuseid. Süstematiseeris ja üldistas neid. Tõi välja vastajate vastuseid, lisas need analüüsi. Avatud küsimustega uuris autor, kui vajalikuks uuritavad oma organisatsiooni hindavad, mis eesmärgil need toimivad. Avatud küsimusi kasutas autor küsimuste puhul, kus sihtrühmal tuli kirjeldada oma motivaatoreid, vabatahtliku tegevuse eesmärkide muutusi ja vabatahtliku tegevuse mõju iseendale. Küsimustiku viimased küsimused võrdlesid Herzbergi hügieeni- ja motivatsioonifaktoreid. Saadud vastuste alusel analüüsis töö autor, mida uuritavad peavad vabatahtlikus tegevuses olulisemaks. Mis kriteeriumid mõjutavad enim nende vabatahtlikku tegevust.

Valim ja uuringu eetiline aspekt

Uurimistöö valimisse kuulusid puuetega inimeste organisatsioonide juhid kahest maakonnast – Viljandimaalt ja Lääne - Virumaalt. Uurimusse kaasati 14 puuetega inimeste organisatsiooni juhti Viljandimaalt ja 8 juhti Lääne-Virumaalt. Uurimuse läbiviimiseks taotleti luba Viljandimaa Puuetega Inimeste Nõukoja tegevjuhilt ja Lääne - Virumaa Puuetega Inimeste Koja juhatare esimehelt. Küsimustikule vastamine oli anonüümne. Respondendid kodeeriti, näiteks M51, kus M- mees ja 51 vanus (vanus vahemikus 51-60), või N61, kus N-naine ja 61 vanus (vahemikus 61-70). Küsitluse läbiviimise aeg oli märts 2010.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

“Kui inimene teeb vabatahtlikult huvipakkuvat tööd, saab selle eest tunnustust, tegeleb enese arendamisega, siis muutub ta enesega rahulolevaks ja õnnelikuks inimeseks,” kirjutab üks küsitluses osalenu (N61) ankeedis. Uuring tõestas, et inimesed mõtlevad ja analüüsivad oma käitumist ja otsuseid. Vabatahtlik tegevus ei aita inimesel arveid tasuda, ei too talle materiaalseid hüvesid. Vabatahtlik tegevus on töö, mis pakub hingelist rahuldust, kus tasuks on soojad pilgud, kiidusõnad, toetav käitumine. Uurimusest selgus, et vabatahtlikku tegevust tegevd puuetega inimeste organisatsioonide juhid on liitunud ühendustega väga isiklikel põhjustel. Enamasti on nad ise, nende laps või pereliige puudega. Parema isikliku informeerituse ja abi saamiseks on leitud üles puuetega inimeste ühendused ja nendega liitunud. Hiljem on hakatud tegema aktiivset vabatahtlikku tegevust teiste aitamise soovist.

Inimesed on leidnud enesele vajalikku tuge, nende probleemid on leevendunud, küsimustele on leitud vastused. Nüüd soovivad nad oma teadmisi jagada laiemalt ja neist on saanud ühendusi juhtivad inimesed. Uuringust **järeldus**, et puuetega inimeste organisatsioonid juhivad inimesed, kellel on väga isiklik seotus puudeprobleemiga; tänaseid vabatahtliku tegevuse tegijaid puuetega inimeste ühendustes motiveerib soov aidata teisi puuetega inimesi, tegijatel on usk oma tegevuse eesmärkidesse ja vajalikkusesse; vabatahtliku tegevuse tegijad on motiveeritud oma tegevuse jätkamiseks, probleemid tulenevad iseenda tervisest, ideede nappusest ja rahaliste toetuste vähenemisest ühenduste igapäevasteks tegevusteks; vabatahtliku tegevuse tegijad ootavad suuremat tunnustust liikmeskonnalt, avalikkuselt.

Uurimistöö tulemused on katusorganisatsioonidele (Viljandimaa Puuetega Inimeste Nõukoda, Lääne-Virumaa Puuetega Inimeste Koda) töövahendiks leidmaks parimaid motiveerimise võimalusi allorganisatsioonide juhtidele, säilitamaks nende pühendumist ja entusiasmi vabatahtlikus tegevuses.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Alas, R. 2005. Personalijuhtimine. Kirjastus Külim.*
- Alas, R., Salu Pramann, M. 2005. Muudatuste meistrikläss. Äripäeva Kirjastuse AS.*
- Cole, G. A. 1993. Management Theory and practice. 4th edition. Nottingham. The Guernsey Press Co. Ltd.*
- Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit – [WWW] URL <http://www.ngo.ee/> (08.04.2009).*
- Eesti Puuetega Inimeste Koda. 2009. Tegevus aastal 2008. EPI Koda.*
- Eesti Puuetega Inimeste Koda – [WWW] URL <http://www.epikoda.ee/> (02.05.2009).*
- Eesti Vabariigi Invapoliitika Üldkontseptsioon. 1995. Puuetega inimeste võrdsete võimaluste loomise standardreeglid.*
- Goleman, D. 2000. Emotsionaalne intelligentsus. Väike Vanker OÜ.*
- Lagerspetz, M. 2000. Kvalitatiivsete meetodite väljakutse Eesti sotsioloogiale. Tallinn.*
- Laherand, M. 2008. Kvalitatiivne uurimisviis. OÜ Infotrükk.*
- Landsberg, M. 2003. Motiveerimise kunst. Inspireeri ennast ja teisi. Tallinn. Varrak.*
- Lauristin, M., Vihalemm P. 1978. Sotsiaalpsühholoogia. Tallinn. Eesti Raamat.*
- Linstead, S., Fulop, L., Lilley, S. 2004. Management and Organization a critical text. New York. Palgrave Macmillian.*
- Malmberg, K. 2005. Tahte tekitajad. Kuidas luua motiveerivat töökeskkonda?. Äripäeva Kirjastuse AS.*
- Mayo, A. 2004. Ettevõtte inimväärtus. Kuidas mõõta ja juhtida inimkapitali. Tallinn. Kirjastus Pegasus.*
- Maslow, A., H. 2007. Motivatsioon ja isiksus. Tallinn. Mantra Kirjastus OÜ.*
- Mullins, L., J. 1996. Management and Organizational Behavior. The Dryden Press.*

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

Pojman, L.,P. 2002. *Eetika: Õiget ja väära avastamas. AS Pakett.*

Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus. 2007. RT I, 7, 437.

Schwandt, T.A. 2001. *Dictionary of Qualitative Inquiryt. II ed. Sage Publications.*

Sotsiaalministeeriumi kodulehekülg. [WWW] URL

<http://www.sm.ee/index.php?id=268> (10.04.2009).

RFK. [WWW] URL http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Tervisevaldkond/E-tervis/RFK__ICF__Sissejuhatus.pdf (10.04.2010).

Türk, K. 2005. *Inimressursi juhtimine. Tartu Ülikooli Kirjastus.*

Vabatahtliku tegevuse arengukava 2007–2010. [WWW] URL

http://www.vabatahtlikud.ee/UserFiles/arengukava/vta_2007_2010_31_jaan_2007.pdf (14.04.2010).

Vabatahtlike Värav. [WWW] URL <http://www.vabatahtlikud.ee/> (15.04.2009).

Vadi, M. 2004. *Organisatsioonikäitumine. Tartu Ülikooli Kirjastus.*

Valk, A. 2003. *Organisatsioon ja juhtimine avalikus sektoris. Sisekaitseakadeemia.*

Virovere, A., Alas, R., Liigand, J. 2005. **Organisatsioonikäitumine. Kirjastus Külim.**

World Health Organisation Home Page. [WWW] URL

<http://www.who.int/classifications/icf/en/> (03.05.2009).

Üksvärav, R. 2004. *Organisatsioon ja juhtimine. TTÜ Kirjastus*

VIII SOTSIAALTÖÖ ERIALA

SOTSIAALTÖÖ JA SOTSIAALTÖÖTAJA MUUTUSTE PROTSESSIS JÄRVAMAAL

Rutt Vihtre

Juhendaja: Airi Mitendorf

Rutt Vihtre lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli 2011. aastal

SUMMARY

Social work and social worker in the changing process in the Järvamaa County. Thesis. Lääne–Viru University of Applied Sciences. Mõdriku, 50 pages. In the theoretical part of preparation were used scientific literature and internet sources, and the empirical part is based on the interviews with social workers.

The aim of the thesis was to investigate the growth of social work and factors that influenced the evolution of social workers in economical and social changes of society. To meet the objectives were set the research tasks, which studied the development of social work in Estonia after the re-independence in 1991. The work provides an overview about that how the changes in Estonian society have affected the tasks of the social workers of Järvamaa and what is the connection of knowledge, skills and personal characteristics with social workers everyday work. The investigator explained which factors have affected the professional growth of social workers, on their own opinion, the most.

The thesis is very topical because the county social work and social workers have been studied very little.

The qualitative method was used in empirical research. The investigator collected the opinions and views of social workers thru interviews about the phenomena of their everyday work. A theme interview was used - questions were not pre-ordered or defined.

The research revealed that social work is constantly changing, because it is affected by processes in society. The complexity and variety of social problems are making even higher demands on social work practitioners. Municipalities' social workers upgrade themselves in trainings and are competent as civil servants.

Social workers want to work in helping agency, because they like working with people. Their work is emotionally stressful, and they would need job coaching (supervision). Municipalities' social workers are overloaded with tasks that do not belong to social sector.

The research will help social workers to see more clearly their life and problems, they could use the results of this analyse for something to think about.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Sotsiaaltöö Eestis on läbinud erinevaid arenguetappe, millest praegune ehk kaasaegne etapp sai alguse pärast taasiseseisvumist 1991.a. Sotsiaalabi jõudmine abivajajateni jäi kohalike

omavalitsuste korraldada. Sotsiaaltöö olemust ja sotsiaaltöötajate tööülesandeid mõjutasid järgnevatel aastatel valitsuse nägemus sotsiaalpoliitikast ja sotsiaaltööst, uued seadused, Euroopa Liidu mõjutused ning teravnevad sotsiaalprobleemid (Kiik& Sirotkina 2005). Eestile iseloomuliku kiire ühiskonna arenguga on sotsiaaltöö olemus muutunud, sest hädasolijate ootused ja vajadused sõltuvad üha enam majanduse tõusudest ja langustest. Lõputöö eesmärgiks oli analüüsida sotsiaaltöö arengut ja sotsiaaltöötajate ametikasvu mõjutanud tegureid ühiskonna majanduslike ja sotsiaalsete muutuste protsessis. Eesmärgi täitmiseks püstitati järgmised uurimisküsimused:

- Kuidas on toimud sotsiaaltöö areng Eestis alates Eesti taasiseseisvumisest 1991.a?
- Millisel viisil on muutused ühiskonnas mõjutanud sotsiaaltöötaja tööülesandeid Eestis sotsiaaltöötajate arvates?
- Milline on teadmiste, oskuste ja isikuomaduste seos sotsiaaltöötaja igapäevatööga?
- Millised tegurid on sotsiaaltöötajate arvates nende ametikasvu muudatuste ajal enim mõjutanud?

TEOREETILINE ALUS

Teoreetilises osas kirjeldas autor sotsiaaltöö arengut ja sotsiaaltöötajate ametikasvu Eestis alates taasiseseisvumisest tuginedes Eesti sotsiaaltöötajate uuringutele. Sotsiaaltöötaja tegevuse aluseks on sotsiaalse konstruktsionismi teooria, sest sotsiaaltöö tekib igapäevase tegevuse käigus.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Uurimistöös kasutati kvalitatiivset metoodikat, sest andmeid kogutakse loomulikus, tegelikus olukorras ja teadmiste kogumise instrumendiks on inimene. Uurimistöö teostamiseks kasutati sotsiaaltöötajate individuaalset intervjuerimist. Uuriija intervjueris respondente nende töökohas – ametiasutuses, kus nad töötasid. Avatud intervjuuküsimused olid jagatud kolme osasse – esimeses osas käsitles uurija aega, kui Eesti taasiseseisvumise järel loodi omavalitsustes sotsiaaltöötaja ametikohad, teises osas selgitas uurija, kuidas on praktikud säilitanud pädevuse ja kolmandas osas analüüsib, kuidas ligi kahekümne aasta jooksul on ühiskonnas toimunud muutused mõjutanud sotsiaaltööd.

Valim ja uuringu eetiline aspekt

Valim koosnes üheksast kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajast Järvamaal: Albu, Ambla, Imavere, Järva-Jaani, Kareda, Koigi, Paide, Roosna-Alliku ja Väätsa. Eetilise aspektist lähtudes on uuringus osalevate respondentidele tagatud konfidentsiaalsus. Intervjuuküsimuste vastuseid tsiteerides on nimede asemel kasutatud tähest ja numbrist koodi.

Andmete analüüsimine

Uuriija kogus intervjuude kaudu inimeste arvamusi nende tööelu, tegevuste, kogemuste, tajude, veendumuste ja tunnete kohta. Intervjuud lindistati ja transkribeeriti seejärel sõna-sõnalt.

Intervjuude protokollid loeti korduvalt läbi ja kodeeriti. Kodeerimisega grupeeriti teemad, mis intervjuudest esile kerkisid. Kasutati induktiivset analüüsi. Lähtekohaks ei ole mitte teooria või hüpoteeside testimine, vaid ainestiku mitmekülgne ja üksikasjalik läbivaatamine.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Uuriija leidis, et sotsiaaltöö Eestis pärast taasiseseisumist oli oma olemuselt abistav ja hoolitsev. Sotsiaaltöö praktikud tegelesid peredele peamiselt materiaalse abi andmisega (rahalised toetused, toiduabi, riided) ja sotsiaalteenuste väljatöötamisega. Puudus sotsiaalhoolekandeseadus ja ei olnud ka ametijuhendit, millele tugineda. Maaomavalitsuste sotsiaaltöötajad Järva maakonnas hakkasid tegelema tööülesannete kaardistamisega ja abivajaduse väljaselgitamisega. Ühiskonna arenedes toimusid arengud ka sotsiaalvallas. Sotsiaalprobleemide keerukus ja mitmekesisus seadis järjest kõrgemaid nõudmisi sotsiaaltöö praktikutele. Tänapäeva probleemid hõlmavad nõustamist, jõustamist, sotsiaalteenuste osutamist ja jätkuvat arendamist, rahaliste toetuste määramist ning maksmist, dokumendihaldust, infotehnoloogia alaseid teadmisi. Ametikasvu mõjutavad erinevad täiendkoolitused, seminarid ja kursused. Järvamaa omavalitsuste sotsiaaltöötajaid iseloomustab järjepidev enesearendamine, sest muutused ühiskonnas nõuavad pädevaid spetsialiste. Eesti iseseisvumise taastamisel 20 aastat tagasi asusid kohalikesse omavalitsustesse tööle ilma erihariduseta sotsiaaltöötajad, sest õppinud spetsialiste veel ei olnud. Elukestva õppimise ja täiendkoolituste käigus omandasid nad ametioskused ja töötavad professionaalselt. Kaasajal on sotsiaalsed probleemid muutunud sügavamaks ja keerulisemaks ning sotsiaaltöötajatele esitatavad nõuded kõrgemaks, seetõttu ei ole võimalik alustada sotsiaalametis ilma vastava erihariduseta. Kõrgharidusega omandatud teoreetilised teadmised aitavad sotsiaaltöö praktikutel paremini rakendada abistamistegevuses sobivaid meetodeid.

KASUTATUD KIRJANDUS

Elenurm, T. 2009. Töönõustamine aitab korrastada töösuhted - [WWW] URL <http://rmp.ee/periodiline/250/9081> (10.03.2010).

Esta – Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsioon - [WWW] URL <http://www.eswa.ee/index.php?go=index> (10.03.2010).

Hramtsova, O. 2008. Supervisioon: Tartu linna sotsiaaltöötajate kogemused ja ootused. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskond. Tartu. (Magistritöö).

Kiik, R., Sirotkina, R. 2005. The Development of Social Work as a Speciality and the Profession in Estonia. – Social Work & Society 3/2005, lk 128-131.

Laherand, M-L. 2008. Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn. OÜ Infotrükk.

Locke, K. 2006. Qualitative Research Approach. Encyclopedia of Industrial and Organizational Psychology. SAGE Publications.

Paavel, V. 2004. Sotsiaaltöö ümbermõtestamine. GREIF trükikoda.

Payne, M. 2005. Modern Social Work Theory. Third Edition Palgrave Macmillan.

Pedastsaar, K. 2011. STAR on saanud aastaseks. – Sotsiaaltöö 2/2011, lk 12.

- Pool, L. 2010.** Saare maakonna sotsiaalala töötajate erialane pädevus ja koolitusvajadus. – *Sotsiaaltöö* 2/2010, lk 52-53.
- Raska, E., Raitviir, T. 2005.** Eesti edu hind. Eesti sotsiaalne julgeolek ja rahva turvalisus. *Eesti Entsüklopeediakirjastus.*
- Rähn, A. 2009.** Võlanõustamine – kas tekkimas on uus sotsiaalteenus? – *Sotsiaaltöö* 3/2009, lk 9-11.
- Selg, M. 2007.** Sotsiaaltöö eetika ja kvalitatiivse sotsiaaltöö uurimuse eetika kokkupuutepunkte. - *Interdistsiplinaarsus sotsiaalteadustes I. Eesti sotsiaalteaduste VI aastakonverents 4.-5. november 2005 Tallinna Ülikoolis. TLÜ Kirjastus.*
- Selg, M. 2006.** Sotsiaaltöö professioon tänases Eestis. – *Sotsiaaltöö* 2/2006, lk 26.
- Sirotkina, R. 2009.** I ENSCAT üle-euroopaline ühiskonverents Dubrovnikus 26.-29. aprill 2009. – *Sotsiaaltöö* 3/2009, lk 47.
- Strömpl, J. 2009.** Mõningatest sotsiaaltööuurimuse eetilistest küsimustest. – *Sotsiaaltöö* 4/2009, lk 44-48.
- Taliga, H., Vare, T. 2002.** Kümme aastat sotsiaaldialoogi Eestis. *EAKL*
- Tamm, T. 2008.** Ametikasv ja professionaalsus. Tallinn. Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Tamm, T. 2010.** *Professional Identity and Self-concept of Estonian Social Workers. Academic Dissertation University of Tampere.*
- Tanning, L; Tanning T. 2009.** Rahvusvaheline majandus II osa. Globaliseerumine. *Maailma majanduskriis. Tallinn.*
- Tulva, T. 2009.** Sotsiaaltöö ja sotsiaaltöötaja muutuste protsessis. — *Sotsiaaltöö* 2/2009, lk 2.